

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2020 30 stp
Handelshøyskolen NMBU

Revisors rolle i regnskapsmanipulasjon / Økonomisk kriminalitet

Joveria Iqbal
Økonomi og administrasjon

Sammendrag

I denne oppgaven ønsker jeg å rette fokuset mot regnskapsmanipulering og revisors rolle i kampen mot dette. Jeg har valgt å inkludere revisors, regnskapsfører og Økokrim sine synspunkter for å studere flere sider av saken.

For å besvare problemstillingen til denne oppgaven, har jeg valgt kvalitativ forskningsdesign med fokus på individuelle intervjuer. Bakgrunnen for mitt valg av dette emnet er saker som dukker opp i media hvor det stadig stilles spørsmål ved revisors evne til å avdekke regnskapsmanipulasjon.

I tillegg ønsket jeg å se på om regnskapsmanipulasjon er et problem i dag, og hvordan forventninger regnskapsfører og Økokrim har til revisors evne. Mine funn viste at det er høy forventning til revisors evne om å avdekke en mulig regnskapsmanipulasjon, men at det dessverre i liten grad blir avdekket.

Underveis i prosjektarbeidet kom forslaget om en ny revisorlov som jeg har valgt å inkludere i min oppgaven med hensyn til de lovene som er relevante. Forslaget om lov fremlegges til våren 2020. Funnene viser at alle informantene er fornøyd med gjeldende lover og regler.

I kampen mot regnskapsmanipulering har jeg også lagt fokuset på viktigheten av røde flagg som verktøy for å avdekke regnskapsmanipulasjon. Mitt inntrykk gjennom innhentet data, viser at revisor har lite fokus på røde flagg ved avdekking av regnskapsmanipulasjon.

Innhold

Sammendrag.....	1
Figurer.....	4
Tabeller.....	4
Forord.....	5
1. Bakgrunn og formål.....	6
1.2 Avgrensning.....	6
1.3 Problemstilling.....	7
1.4 Oppbygning og struktur.....	8
1.5 Definisjoner.....	8
2. Revisjon.....	11
2.1 Revisjonen historie.....	11
2.2 Revisors rolle.....	13
2.3 Revisjonsplikten.....	14
2.4 Revisjonens utførelse.....	15
2.4.1 Integritet, objektivitet og aktsomhet.....	16
2.4.2 Vesentlighetsgrenser.....	22
2.5 Forebygging mot regnskapsmanipulasjon.....	23
2.5.1 Intern kontroll.....	24
2.5.2 Rapportering.....	26
3. Regnskapsmanipulasjon.....	28
3.1 Motiv for regnskapsmanipulasjon.....	28
3.1.1 Mislighetstriangelet.....	29
3.2 Grunnleggende regnskapsprinsipper.....	32
3.3 Metoder for regnskapsmanipulasjon.....	33
3.4 Avdekke regnskapsmanipulasjon.....	37
3.4.1 Røde flagg.....	38
3.5 Konsekvenser av regnskapsmanipulasjon.....	41
3.5.1 Straff.....	42
3.5.2 Økokrim.....	43
4. Metode.....	44
4.1 Intervjustruktur.....	45
4.2 Om informantene.....	47
4.3 Gjennomføring av intervjuene.....	50
4.4 Reliabilitet.....	52
4.5 Validitet.....	54

5. Datafunn	57
5.1 Revisor	57
5.1.1 Om revisjon og revisorens rolle	57
5.1.2 Lover om revisors rolle	62
5.1.3 Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon	65
5.2 Regnskapsfører	69
5.2.1 Om revisjon og regnskapsføring	69
5.2.2 Lover om revisors rolle	71
5.2.3 Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon	75
5.3 Økokrim	78
5.3.1 Om revisjon og revisors rolle	78
5.3.2 Lover om revisors rolle	82
5.3.3 Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon	83
6. Dataanalyse og drøftelse	86
6.1 Om revisjon og revisors rolle	86
6.2 Revisjonsplikten	89
6.3 Rapportering	90
6.4 Hvordan er omfanget av regnskapsmanipulasjon i Norge?	93
6.5 Hvordan bekjempe og unngå regnskapskriminalitet?	95
6.5.1 Røde flagg	98
7. Konklusjon	100
7.1 Videre forskning	102
Referanser	103
8. Vedlegg	107
Intervjuguide til revisor	107
Intervjuguide til Økokrim	108
Intervjuguide til regnskapsførere	109
E-post for å finne intervjukandidater	110
Om deltakelse	111
Meldeskjema for behandling av personopplysninger	112

Figurer

Figur 1 - Revisjonsrisiko	16
Figur 2 Tilpasninger til internkontroll i forhold til virksomhet (HMSKurs, u.d.)	24
Figur 3 COSO - rammeverket (PwC, 2009)	25
Figur 4 – Mislighetstriangelet (Tvedt & Thaysen, 2015).....	30
Figur 5 - Hvem rapporterer av ulike aktører?	91

Tabeller

Tabell 1 - Vesentlighetsberegninger.....	22
Tabell 2 - Informanter innenfor revisjon.....	48
Tabell 3 - Informanter innenfor regnskapsføring.....	48
Tabell 4 - Informant fra Økokrim	49
Tabell 5 - Utførelse av intervjuer	51
Tabell 6 – Revisor: Om revisjon og revisorens rolle	57
Tabell 7 – Revisor: Lover om revisors rolle.....	63
Tabell 8 - Revisor: Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon	65
Tabell 9 - Regnskapsfører: Om revisjon og regnskapsføring.....	69
Tabell 10 - Regnskapsfører: Lover om revisors rolle	71
Tabell 11 - Regnskapsfører: Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon	75
Tabell 12 - Økokrim: Om revisjon og revisors rolle	78
Tabell 13 - Økokrim: Lover om revisors rolle.....	82
Tabell 14 - Økokrim: Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon	83
Tabell 15 - Regnskapsmanipulasjon i Norge (SSB)	93
Tabell 16 - Ulike typer saker	93
Tabell 17 - Antall saker av hver type under etterforskning	94

Forord

Denne oppgaven er skrevet som en avslutning til mastergraden Siviløkonom ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

Jeg har valgt å skrive om revisors rolle i et selskap sett i sammenheng med økonomisk kriminalitet, og da spesielt regnskapsmanipulasjon. Valg av tema er basert på mine personlige interesser, og en kombinasjon av dette studiet i tillegg til min bachelorgrad i revisjon. Jeg har gjennom prosessen tilegnet meg kunnskap som vil være et nyttig redskap å ha med seg videre.

Jeg vil takke min veileder Annette Alstadsæter for tålmodigheten, motivasjon og tilbakemeldingene. Jeg vil takke min familie for deres tålmodighet, og ikke minst min mann for korrekturlesing, forståelse og gode tilbakemeldinger.

1. Bakgrunn og formål

Det finnes eksempler på kjente saker i Norge og utlandet hvor det er begått regnskapsmanipulasjon. Store summer er tjent på flere tilfeller av manipulasjon, som kunne ha vært oppdaget før. Dette har de gjort ved å manipulere regnskapet slik at den ikke viser det rettvise bildet av selskapet. Summene er blant annet tjent ved at regnskapsbrukerne har basert sin beslutning på selskapets regnskap som har blitt revidert av revisor. Denne revideringen danner et grunnlag for tillit til revisor. Eksempler på saker kjent i Norge er Troms Kraft & Kultur, Sponsor Service, Finance Credit, Fast Search & Transfer og Johs Lunde Marine Group. (Heskestad, Manipulering av inntekter og «røde flagg», u.d.) I disse sakene var det manipulering av inntekter som var sentralt.

Å gi en beretning som stemmer avhenger av at revisor får og henter inn tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis. Den viktigste informasjonen revisoren får er årsregnskapet, som er blitt utarbeidet av regnskapsfører. Av den grunn er revisor og regnskapsfører to viktige aktører i kampen mot regnskapsmanipulasjon.

I følge rapporten til PwC er det opp til 49% av organisasjonene som sa at de har vært offer for økonomisk kriminalitet. (PwC, 2016) Denne sannsynligheten er så høy at det bør legges vekt på økonomisk kriminalitet. Hva er det som gjøres for å beskytte mot dette? Og hvordan kan dette oppdages? Røde flagg er en metode for å avdekke en mulig regnskapsmanipulasjon, men er den effektiv?

Formålet med denne oppgaven er å se å blant annet se hvordan revisor operer ved revidering, hvilke tiltak som iverksettes for å opprettholde uavhengigheten og objektiviteten og det er mulig å avdekke det noe tidligere.

1.2 Avgrensning

Oppgaven avgrenser til å kun gjelde i Norge fordi reguleringen i utlandet er annerledes, i tillegg til at jeg ikke har kapasitet og ressurser til det. Det er de norske regnskapsreglene og revisor loven som står i fokus. Oppgaven gjelder bare for ekstern revisjon. Det er også viktig å påpeke om at oppgaven vil i stor grad fokusere på vanlige bedrifter og aksjeselskap.

1.3 Problemstilling

Oppgaven handler om revisors rolle og regnskapsmanipulasjon. Disse to begrepene er satt inn i en problemstilling som jeg mener er aktuell idag.

Hva er revisors rolle i et selskap og hvilke momenter/ røde flagg burde man være oppmerksom på for å avdekke en mulig regnskapsmanipulasjon?

Jeg ønsker i tillegg til å rette fokuset mitt på underspørsmål som jeg mener er aktuelle i kampen mot regnskapsmanipulering.

Er det for høye forventninger av revisor?

Det fremgår i loven at revisor er allmennhetens tillitsperson. (Revisorloven, u.d.) Dette er person og en rolle som kommer med mye ansvar. Det er nye saker i media der revisors rolle blir kritisert i veldig komplekse og dype saker der revisor ikke klarer å oppdage den regnskapsmanipulasjonen som ligger til grunn. Det er derfor aktuelt å få svar på hva som forventes av en revisor.

Er det nødvendig med sterkere lovverk knyttet til revisors rolle?

Det har vært noen komplekse og store saker som har preget revisorens rolle. Under etterforskning opplyses det om forhold og manipulasjoner gjort. Det gir oss fremtidige revisorer, eller som en økonomisk aktør, innsyn i ulike perspektiver ved lovgivning. Spørsmålet blir da spurt om det er nødvendig med sterkere regler.

Er lovverket fleksibelt som øker sjansen for manipulering?

Det er forskjellige lovverk som gjelder for forskjellige aktører i næringslivet. De ulike lovverkene har ulike krav som faller på bedriftene. I de ulike lovgivningene er det gitt rom for estimater og skjønn som gir revisor og regnskapsfører mulighet for dialog med ledelsen å velge det som vil være best for selskapet deres.

1.4 Oppbygning og struktur

Denne oppgaven er delt opp i ulike kapitler for å differensiere teori og metode. De to første kapitlene innebærer de to viktige emnene ved min problemstilling, revisor og regnskapsmanipulasjon. I kapittel fire står det om metoden brukt i denne oppgaven for å innhente informasjon. Kapitlet inneholder informasjon av informantene og blant annet hvordan intervjuet ble utført. I kapittel fem legges det frem funn av intervjuene fra revisor, regnskapsfører og Økokrim. I kapittel seks kommer drøftelsesdelen hvor funnene vil bli satt opp mot teori. I kapittel syv kommer det frem konklusjon. Og tilslutt referanser og vedlegg.

1.5 Definisjoner

Hva er økonomisk kriminalitet?

Økonomisk kriminalitet brukes som en felles betegnelse for økonomiske handlinger som strider mot loven innenfor både offentlig og private forhold, men spesielt i forbindelse med næringslivet. Motivet ved et slikt lovbrudd er som regel penger, og det kan dreie seg om store summer. Det er viktig å opplyse at disse tallene kan være svært mørke. Årsaken kan være at forholdene ikke blir oppdaget eller være omstendigheter til at den ikke blir anmeldt. Grunnen ligger i at de fleste saker er kompliserte, hvor motivene og handlingene ikke er samsvarende og har direkte tilknytning til at et lovbrudd er gjort.

Eksempler på undergrupper innenfor økonomisk kriminalitet er

- Bedrageri
- Konkurskriminalitet
- Korrupsjon
- Regnskapskriminalitet
- Skattekriminalitet
- Verdipapirkriminalitet

Denne oppgaven avgrenses til å gjelde regnskapskriminalitet i sitt hovedfokus. Disse type kriminalitet har fått stort fokus i Norge, da det stadig er flere tilfeller som truer vår velferdsordning og demokrati, med og uten revisors medvirkning.

Hva er regnskapskriminalitet/regnskapsmanipulasjon?

Regnskapskriminalitet er ifølge Økokrim begrenset til å gjelde overtredelser av regnskapsbestemmelser. I dette faktum kan det være lover og regler knyttet til hvordan årsregnskapet og transaksjoner blant annet skal utarbeides. Det kan være omfattende med tanke på de alle ulike lovene et selskap må følge.

Regnskapskriminalitets definisjonen brukes som regel ved tilfeller hvor den tiltalte har oppnådd en fordel med handlingen tatt i betraktning at det var gjort med/ i «ond»/ negativ tro.

Regnskapsmanipulasjon i sin grad vil være en mer omfattende og kreativ regnskapsføring, hvor manipulasjon av regnskapets tall bidrar til å gi et uriktig bilde av regnskapet og deres resultat. Hensikten bak en bevisst regnskapskriminalitet eller regnskapsmanipulasjon kan dreie seg om en rekke ulike grunner, men i de fleste tilfeller av økonomi er lovbruddet knyttet til penger. Hensikten bak regnskapsplikten er de ulike interessentene som har behov for å vurdere virksomhetens økonomiske stilling og resultat. Ved en manipulering av regnskap kan mange av disse interessentene bli lurt, ved at ledere for eksempel bevisst oppnår høyere og mer investering i deres virksomhet/selskap.

Hva er en revisor?

Revisor er en tillitsperson som fra et utenforstående og uavhengig perspektiv gir interessentene til årsregnskapet den tryggheten de ser etter. En revisor skal utøve sin plikt som revisor med integritet, objektivitet og aktsomhet.

Revisorloven gir uttrykk for hvordan en revisor operer. Den viktigste jobben en revisor gjør i sin profesjon er å se etter om årsregnskapet er utarbeidet etter gjeldende lover og regler. Spesielt viktig er det at revisor vurderer om ledelsen har gjort sin plikt i henhold til lov og forskrift om en oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger.

Revisor plikter deretter å gi en årsberetning hvor det vurderes forhold som foretaksstyring, om videre drift i tillegg til forslag om eventuell utbytte ved overskudd og påse at dekning av tap også skjer etter lov og forskrifter. For en revisor er det også viktig at det samsvarer med årsregnskapet og

regnskapsloven. Revisor skal gjennom revisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil.

Hva menes med røde flagg?

Røde flagg menes å være momenter eller trekk i regnskapet som kan tyde på en mulig regnskapsmanipulasjon. Dette kan være at man identifiserer utviklingstrekk eller andre sammenhenger som skiller seg fra det normale i regnskapet. Spesielt viktig er å se på dette i sammenheng med tidsperspektiver og andre forhold innad i selskapet. Eksempel på dette kan være ulike utgifter og kostnader som ikke er aktuelle i den bransjen virksomheten opererer i.

2. Revisjon

Dette kapittelet om revisjon bidrar til å besvare den første delen av problemstillingen for denne masteroppgaven. I dette kapittelet blir revisors rolle satt opp mot teori og tidligere forskning for å belyse hvorfor rollen er viktig i det norske samfunnet. I tillegg knyttes dette opp mot regnskapsmanipulasjon

Revisors håndbok er den største veiledningsboken for dagens regnskapsfører og revisorer i Norge. Den nyeste utgaven av Revisors håndbok inneholder opp til 2000 sider sammenlignet med utgaven på 70-tallet på 170 sider (deloitte, 2014). Denne utviklingen gir oss en indikasjon på samfunnsutviklingen og betydningen av revisor. De ulike finansskandalene i Norges historie hvor revisors intensjon har blitt diskutert, har vært en faktor i utviklingen.

Den viktigste rollen til revisoren er å kvalitetssikre regnskapet ved å forsikre seg om at den er utarbeidet i henhold til lov og forskrifter. Dette er en forutsetning for at regnskapsbrukere ved avgjørelser basert på årsregnskap ikke blir lurt (Strøm, 2004).

Blant annet ønsker leverandørene å vite om det er greit å gi selskapet kreditt. Skattemyndighetene trenger den nødvendige informasjonen for å beregne skatt, og eierne vil se til om kapitalen deres behandles riktig av ledelsen i selskapet (Gulden, 2015). Revisor skal gi ut en beretning som baserer seg på revideringen av årsregnskapet (Revisorloven, u.d.). Revisor er allmennhetens tillitsperson, og skal også utføre arbeidet sitt etter god revisjonsskikk.

2.1 Revisjonen historie

Det må ses langt tilbake i tid for å se på når det første behovet for revisjon oppstod. Behovet for innføring av regnskapet for å få kontroll oppstod enda flere år før. Omtrent 3500 år f.Kr, i Mesopotamia, ønsket de kontroll over den stadig utviklede handelsbyen. Byråkratiet tok ansvar for å kontrollere økonomien og de mange transaksjonene som fant sted. Leirtavler ble brukt for utbetalinger, kvitteringer og bokføring. Revisjonsrapporten gikk ut på å kontrollere leirtavlene for å få en oversikt over skatt. Dette ble gjort av en revisor, og

deretter en sjefsrevisor. Alle leirtavlene ble pakket og tatt med til hovedkontoret, hvor de ble godt bevart. Dette ble også vitnet av en uavhengig person. (deloitte, 2014)

I Hellas, 800 år f.Kr, ble revisjonsfunnene gravert inn i marmor, og stilt ut i offentligheten, noe som bygger grunnlag for det moderne samfunnet. I midten av 1100-tallet ble det også oppdaget en annen form for revisjon i England. Embetsmennene måtte avlegge regnskapet sitt muntlig. Denne prosessen gikk ut på at embetsmennene først ble beskylt for å ha stjålet pengene til kongen og måtte komme en løsning for å motbevise kongen. Fra 1500-1800 tallet måtte regnskapene sendes til København for godkjenning, og akkurat som i dag hadde de da også taushetsplikt. Det ble også utbygget en regnskapskontroll på den tiden.

På 1800-tallet var det masseutvikling i revisjonens historie.

Revisjonsdepartement ble opprettet for statlige regnskaper. Grunnloven inneholdt også bestemmelser rundt revisjon. Banker og forsikringsselskaper begynte å ansette personer til å kontrollere regnskapene til bedrifter og forretninger ved utlån. I 1910 kom den første selskapsrettslige reguleringen for aksjeselskaper i Norge. Denne loven omfattet ikke mer enn en beskyttelse for selskapets eiere og kreditorer. Med denne loven kom det frem at alle aksjeselskaper ble revisjonspliktige i Norge. (deloitte, 2014)

I 1931 ble det innført regulering om hvordan revisjonen skulle utføres med et uavhengighetskrav for revisor. Dette gjaldt aksjeselskaper, banker og forsikringsselskaper. Revisorloven kom i 1964 som første revisjonsregulering. Statsautoriserte revisorer og utdanning ble et faktum den gang, og alle næringer som var vesentlige arbeidsgivere fikk revisjonsplikt. I 1980 ble det behov for rådgivningstjenester for å revidere store og kompliserte regnskaper. Det er her de store selskapene i dag har sitt opphav fra.

Nåværende revisorlov, som kom i 1999, handlet fortsatt om at alle som hadde regnskapsplikt i Norge også skal ha revisjonsplikt. Dagens revisorlov med

endringer fra 1999 skiller seg litt fra den originale versjonen i takt med dagens nye problemstillinger og utfordringer. Dagens revisorlov omfatter ulike sider knyttet til revisors plikt og rolle. Revisorloven baserer seg i en grad på internasjonale revisjonsstandarder utarbeidet av International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), men med særnorske tillegg. (Revisjon AS, 2010)

I 2014 ble de nye EU reglene vedtatt som hvert enkelt land hadde mulighet til å ta i bruk. Denne lovgivning kom etter finanskrisen, og viser hvor stor innvirkning finanskrisen hadde på revisors rolle. Utenlandske tilsynsorganer har hatt en innvirkning på det norske lovverket. Betingelsene i lovverket har blitt strammet opp fordi det blant viser seg at de store selskapene i Norge er under tilsyn i andre land.

Den norske revisorforeningen (DnR) forteller om en ny revisorlov regjeringen har sendt inn som forslag, og som forventes godkjent i løpet av våren 2020 (Revisorforeningen, 2019). En av endringene i den nye versjonen av revisorloven er at de særnorske kravene i revisjonsberetningen vil bli fjernet.

2.2 Revisors rolle

Revisors rolle i et selskap reguleres gjennom lovgivningen hvor selskapet blir indirekte overvåket etter et ønske fra eiere av en kompetent og uavhengig tredjepart. Selskapsstrukturen har utviklet seg til å bli svært omfattende og komplisert, og har ført til at behovet for en revisor er oppstått. (Gulden, 2015)

En revisors rolle er en sentral part i et selskap hvor revisjonsplikten er gjeldende. Revisoren skal opptre som allmennhetens tillitsperson (Revisorloven, u.d.). Revisors plikt og rolle i forhold til regnskapsmanipulasjon er definert i revisorloven. Revisor skal gjennom loven forebygge og avdekke misligheter og feil, og vurdere risikoen for at det kan foreligge vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet som følge av misligheter og feil etter paragrafene i kapittel fem i revisorloven. (Revisorloven, u.d.) Det er også utgitt en revisjonsstandard om

dette, *ISA 240 – Revisors oppgave med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper.* (IFAC-ISA240, 2009) Det er ikke slik at revisoren utfører handlinger spesielt rettet mot det å oppdage en regnskapsmanipulasjon, men de handlingene som gjøres generelt skal virke forebyggende. (Bamle & Bruu, 2019) Revisor har en stor og aktiv rolle i næringslivet, men det er ledelsen som må sørge for at det har blitt avlagt riktig regnskap, og ikke minst den interne kontrollen. (Tvedt & Thaysen, 2015)

2.3 Revisjonsplikten

Revisjonsplikten i Norge gjelder for alle selskaper som har driftsinntekter over 5 millioner kroner og antall deltakere over fem generelt for alle selskaper. Det blir av oppgavens avgrensning unnlatt å ta med regler knyttet til kommandittselskap, ansvarlige selskaper og stiftelser. I denne oppgaven er det kun tatt med regler om aksjeselskaper, allmennaksjeselskaper og vanlige selskaper.

Alle aksjeselskaper har som regel revisjonsplikt, men unntak gjelder dersom driftsinntekter er mindre enn 6 millioner kroner, balansesum er mindre enn 23 millioner kroner og gjennomsnittlig antall ansatte ikke overstiger 10 årsverk. (altinn, 2019) Reglene om revisjonsplikt for små aksjeselskaper har blitt mildere. Tidligere lovgivning viser at grensen for driftsinntekter var på 5 millioner kroner, og balansesum på 20 millioner kroner. Begrunnelsen for hevelsen var å gi selskapene mulighet for økende verdiskapning. (Finansdepartementet, 2017)

Revisjonsplikten i Norge ble endret i 2011, som gjorde at færre selskaper trengte å kontrollere sine regnskaper. Det ble gitt adgang til små aksjeselskaper om å fravelge revisjon. Det ble av denne lovgivningen gitt mulighet til at rundt 100 000 bedrifter kunne velge bort revisjon, og allerede i 2011 hadde rundt 48 000 bedrifter benyttet seg av dette. (Gulden, 2015) Det ble derimot argumentert i lovvedtaket at av totalt 200 006 ikke-finansielle aksjeselskaper hadde 149 346 av de selskapene en omsetning som var lavere enn fem millioner kroner. Økokrim mente da at disse terskelverdiene var for høye og burde gjøre mindre. (Finansdepartementet, 2010-2011)

Forslaget inneholdt en fremvisning av de positive og negative sidene ved å fjerne revisjonsplikten. Det ble argumentert med at det i snitt var brukt 10 000–30 000 kroner til honorarer til revisor årlig. Denne kostnaden kunne blitt spart, og som nevnt øke verdiskapningen til bedriften. (Finansdepartementet, 2010-2011) Det at mange andre EU-land aldri hadde hatt revisjonsplikt for små aksjeselskap var også brukt som et argument for forslaget. Argumentasjonen for at selskaper vil få mindre kostnader ved mildere revisjonsplikt ble møtt med at mindre lån ville innfris på grunn av manglende tillit til regnskapet. Det viktigste var likevel effekten revisjon hadde på regnskapet med vekt på økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon. Det var viktig å veie dette opp mot hverandre, og se hva som resulterte best. Økokrim mente at revisor fungerer som avdekkende, forebyggende og rapporterende i kampen mot økonomisk kriminalitet (Finansdepartementet, 2010-2011).

2.4 Revisjonens utførelse

Det er gjennom (Gulden, 2015) gitt en mal eller veiledning for hvordan revisor reviderer et regnskap. Utførelsen av revideringen starter med en risikoanalyse. I denne fasen er det viktig å gjøre seg bekjent med selskapet og den bransjen selskapet opererer i. Allerede her er det lurt å se etter poster som kan være vesentlige, og om regnskapet inneholder noe form for fare. I den neste fasen som betegnes som kartleggingsfasen, sørger revisoren for å innhente informasjon om hva som gjenspeiler de økonomiske forholdene, som for eksempel hvor tallene i regnskapet kommer fra. I denne fasen blir det dannet en tanke om den iboende risikoen i selskapet. (IFAC-ISA200, 2009) Det er også i denne fasen at den interne kontrollen og rutiner kartlegges. I vurderingsfasen skal kvaliteten på systemene verifiseres. Hvis det viser seg at den interne kontrollen er dårlig og ikke fanger opp feil, er kontrollrisikoen høy. (IFAC-ISA200, 2009) Hvis det viser seg at selskapet har utviklet gode kontroller, vil revisoren utføre mindre kontroller seinere og omvendt dersom selskapet har dårlige kontroller.

Revisor må deretter velge hvordan det skal revideres videre. Test av kontroller eller substanshandlinger, eller en kombinasjon av disse og hvor. Den siste fasen heter utførelsesfasen som består i å utføre revisjonshandlinger for å innhente bevis for den interne kontrollen, og at opplysningene i årsregnskapet er korrekte. Dersom revisjonshandlingen fanger opp feil og er tilstrekkelige, vil oppdagelsesrisikoen være høy. (IFAC-ISA200, 2009) Det er viktig å se på den samlede presentasjonen for å gi et rettviseende bilde av selskapet. Dette baserer seg på revisors erfaring og kunnskap.

Hele denne prosessen danner grunnlaget for en revisjonsrisiko (Gulden, 2015). Det er et produkt av iboene risiko, kontrollrisiko og oppdagelsesrisiko, som vist i Figur 1. Revisjonsrisikoen er risikoen for at det blir gitt en positiv revisjonsberetning til tross for at regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon. (IFAC-ISA200, 2009) Målet med denne risikoen er å holde den så lav som mulig. Dette kan oppnås ved tilstrekkelig revisjonsbevis som også er av kvalitet.

$$\boxed{\text{IR}} \times \boxed{\text{KR}} \times \boxed{\text{OR}} = \boxed{\text{RR}}$$

Figur 1 - Revisjonsrisiko

2.4.1 Integritet, objektivitet og aktsomhet

Det er gjennom loven gitt retningslinjer som er viktige utgangspunkter ved utøvelse av revisjonsoppdrag. (Revisorloven, u.d.) Revisoren skal utføre revisjon i tråd med integritet, objektivitet og aktsomhet. Det er på en slik måte regnskapsbrukerne oppnår tillit til revisor. (Gulden, 2015) Revisor har disse reglene som utgangspunkt, og vil også være gjeldende i den nye loven. (Finansdepartementet, 2017)

Objektivitet og uavhengighet

Objektivitet handler om å holde seg objektiv i revisjonsprosessen, og å vurdere nøye om det finnes faktorer som gjør det umulig for revisoren å holde

seg uavhengig. Det vil si at en revisor skal opptre upartisk og ikke la seg påvirke av andre aktorer. (Gulden, 2015)

Kravene knyttet til objektivitet og uavhengighet er fremlagt i revisorloven (Revisorloven, u.d.) for å unngå en interessekonflikt. Revisoren eller revisors nærstående kan ikke ha tilknytning til revisjonspliktige, ansatte eller tillitsvalgte, som kan føre til at avhengigheten eller objektiviteten svekkes. Et selskap kan ikke ansette noen som på en eller annen måte er i samarbeid, eller har underordnings- og avhengighetsforholdet til selskapet. De samme reglene gjelder for de som har eierandel, en fordring, er innehaver, deltaker, eller har gjeld i/hos selskapet. Videre kan en som er i selskapets styrende organer, kontrollkomité eller daglig leder heller ikke inntre rollen som revisor for selskapet. I det siste punkt av ledd to, §4-1 (Revisorloven, u.d.), kan heller ikke den som deltar i regnskapsføringen eller utarbeidelsen av årsberetningen, eller en som gir anbefalinger om årsregnskapet eller i rapporteringen til offentlige myndigheter velges som revisor.

Det er heller ikke mulig å revidere den revisjonspliktige dersom det foreligger nærstående av revisoren, som har et forhold til den revisjonspliktige. Det inkluderer blant annet ektefeller, barn, barn til ektefelle, og slektninger i oppstigende og nedstigende linje til både den revisjonspliktige og til ektefelle. Reglene gjelder også for revisjonsselskapet revisoren opererer i. Det er gjennom lovgivningen ikke lov å påta seg et oppdrag om noen i samme revisjonsselskap, enten ansatte eller andre revisorer, har nærstående som beskrevet ovenfor. De samme reglene gjelder for revisors medarbeidere med unntak av gjeld og fordringer. Begrensning i forhold til aksjer, viser en maksimumsgrense på 10% av aksje eller innskuddskapital.

I forslaget til den nye loven er uavhengighetsreglene blitt mildere ved at regelen angående nærstående er redusert. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020) Dette er et tiltak for å være i tråd med EU-direktivet. Dette blir argumentert med at de strenge reglene for uavhengighet utfordrer revisjonsmarkedet. De nye reglene vil ha samme formål og innhold, men revisoren må selv foreta en vurdering ved

forhold som egenkontroll, egeninteresse, partiskhet, fortrolighet og press. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020) Tiltak mot denne loven er dokumentasjon av revisors vurdering om uavhengighet. En lov om generelle bestemmelser om interessekonflikt som gir en forklaring på uavhengighet og generelle tiltak er også et av forslagene.

Rådgivningstjenester er også begrenset for å minimere sjansen for egen revidering. Desto mindre kontakt den revisjonspliktige har med revisoren, desto mindre er sjansene for at uavhengigheten og objektiviteten svekkes. Økende behov for råd kan føre til mer inkludering i daglige beslutninger, spesielt innenfor finansielle og økonomiske punkter som kan svekke tilliten. (Ebbesberg, 2016) Ved spørsmål om hvilke tjenester revisoren kan tilby, avhenger av om det er tilknytning til økonomi og forvaltningsavdelingen. Dette må vurderes av revisoren etter beste skjønn og på en aktsom måte. Det er særdeles understreket i forarbeiderne at revisoren ikke skal ha et avslutnings ord i saken. (Ebbesberg, 2016) Internrevisor kan etter den nye lovgivningen ikke umiddelbart opptre som ekstern revisor for selskapet. Det har et forebyggende tiltak imot økonomisk kriminalitet. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

Rotasjonsreglen er også et tiltak til å sikre uavhengigheten til revisor. Det blir gjennom revisorloven gitt maksgrense på hvor lenge en revisor kan utføre oppdrag for samme selskap. (Revisorloven, u.d.) Denne maksgrensen for revisor er på syv år. I tillegg er det pålagt at revisoren ikke kan påta seg et revisjonsoppdrag for det samme selskapet før det har gått minst to år. Samme regel er også tatt med til det nye lovforslaget. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020) En slik regel er utarbeidet slik at ikke oppnås lojalitetsbindinger mellom revisor og selskapet. (Gulden, 2015) Revisoren utfører mulig de samme kontrollene år etter år, som henter inn samme revisjonsbevis. (Gulden, 2015) Det vil da være fare for at vesentlig feilinformasjon ikke blir oppdaget.

Et annet lovforslag som kommer frem, er forbud mot å motta gaver og avtale betinget honorar. Det som blir strengere er reglene om revisors mulighet til å fungere som ekstern revisor etter å ha vært intern revisor for selskapet. Dette

gjelder bare foregående regnskapsår. Gjeldende rett viser samme regler, men mildere. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

Forbudet mot eierandeler/finansielle instrumenter i selskapet skal gjelde revisor, revisors nærstående, foretak i revisors nettverk og oppdragsansvarlig revisor i samme revisjonsselskap. Revisor kan heller ikke eie finansielle instrumenter i samme konsern som selskapet, eller andre forhold som gjør at interessekonflikt oppstår. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

Det er revisor som sitter med ansvaret for å sørge for at revisoren ikke blir misbrukt eller at revisorens handlinger generelt ikke strider mot regelverket. Det blir gitt klar advarsel til eiere, styremedlemmer og ledende ansatte å ikke skape forhold eller prøve å påvirke utførelsen, som kan svekke revisors uavhengighet og objektivitet. Det er revisoren som også må tilse at revisjonshonoraret ikke er egnet til å svekke tilliten. Dette kan forekomme ved at revisoren er avhengig av honoraret. Det er etter (Gulden, 2015) anbefalt å utvikle en klientportefølje for å minimere denne risikoen.

Aktsomhet

Gjennom loven skal revisoren også være aktsom i sin revidering. Det vil si at revisoren skal være aktsom på forhold som kan påvirke uavhengigheten. (Ebbesberg, 2016) Forholdene som er med på true den uavhengigheten er nevnt over.

Regler som kan være med på å styrke aktsomheten er innhenting av tilstrekkelig revisjonsbevis, slik at revisoren i sin vurdering kan gi betryggende sikkerhet. I tillegg vil dokumentasjonen av dette være et tegn på aktsomhet da revisoren har muligheten til å fremvise dette ved en senere anledning. I det nye lovforslaget er oppbevaring av dokumentasjon redusert fra ti til fem år.

(Forsvarsdepartementet, 2019-2020) Kravet til dokumentasjon vil gjøre revisoren mer oppmerksom og forsiktig.

En mulig konsekvens av tap er erstatningsansvar, som kan rettes mot revisoren. Det finnes tilfeller hvor det har blitt reist søksmål mot revisor. (Gulden, 2015) Jo større risikoen er for at det kan tapes penger på økonomisk kriminalitet, desto større risiko foreligger det for at skadelidte, eller selskaper setter inn tiltak for å føre tilbake verdien som er tapt. I den nye lovforslaget menes det at en eventuell erstatningsansvar vil føre til at revisoren blir med aktsom. Det er likevel tatt bort gjeldende rett om at revisoren ikke stilles til sikkerhet for mulig erstatningsansvar i lovforslaget, men det prøves å opprettholde erstatningsrisikoen. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

Gjennom ISA 200 er det lagt frem to viktige prinsipper: profesjonell skepsis og profesjonell skjønn. (IFAC-ISA200, 2009) Profesjonell skepsis innebærer at revisoren ikke utelater at det kan ligge vesentlig feilinformasjon i regnskapet. Det er viktig å undersøke, og stille kritiske spørsmål. Følgende forhold burde man være oppmerksom på etter ISA 200:

- Revisjonsbevis som motsier et annet revisjonsbevis.
- Informasjonen som sier noe om påliteligheten av dokumenter, og svar på forespørsler som kan brukes som revisjonsbevis.
- Forhold som kan tyde på misligheter.
- Om det foreligger forhold som tyder på ytterligere revisjonshandlinger enn det som kreves av ISA-ene.

Det gjelder spesielt å være kritisk til regnskapsestimater, verdivurderinger og bevis som er hentet inn fra ledelsen. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020) I følge lovforslaget burde dette også gjelde ved vurdering av nedskrivninger, avskrivninger, transaksjoner med nærstående og selskapets fremtidige drift. Det vil også være en egen lov om profesjonell skepsis i den nye revisorloven.

Revisoren skal etter (Revisorloven, u.d.) bruke beste skjønn ved utførelse av revisjon. Det å utøve revisjon etter beste skjønn handler om å følge god revisjonsskikk. (Gulden, 2015) God revisjonsskikk er av sentral betydning i revisjonsutførelsen, og vil fremkomme av lovteksten i den nye revisorloven også.

(Forsvarsdepartementet, 2019-2020) Gjennom ISA 200 (IFAC-ISA200, 2009) er det følgende punkter som er særlig nødvendig å utøve skjønn på:

- Vesentlighet og revisjonsrisiko
- Type, tidspunkt og omfang av revisjonshandling som er tilstrekkelig for å oppnå kravene etter ISA-ene
- Revisjonsbevis
- Evaluering av ledelsens skjønnsmessige vurderinger
- Utarbeidelse av konklusjoner

Integritet

"Integritet er en personlig egenskap som omfatter ærlighet og evne til å motstå påvirkning". (Gulden, 2015) Alle valg som tas i revideringen skal være av integritet, og spesielt av hensyn til uavhengigheten. Revisor må se på sin evne altså habilitet, kunnskap og erfaring til å utføre revisjonen med integritet. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

Gjennom revisorloven (Revisorloven, u.d.) er det gitt rett og plikt til å si ifra seg oppdraget dersom det skulle være forhold som viser seg å være vesentlige brudd på lover og forskrifter. Dette gjelder også når ledelsen ikke gir tilstrekkelig grad av informasjon. Dersom revisor finner forhold som tyder på at uavhengigheten og objektiviteten svekkes, er denne loven viktig å ta i bruk og utøve integritet med å være ærlig med seg selv. Dersom kunnskapen og erfaringen heller ikke strekker til burde revisor ta seg i fornuft og fratre. (Siebke, 2009)

Loven om å si ifra seg revisjonsoppdraget ble endret fra å ha rett til å fratruke revisjonsoppdrag til å ha rett og plikt til å fratruke revisjonsoppdrag. Dette ble gjort for å bekjempe økonomisk kriminalitet. (Gulden, 2015) Begrunnelse på hvorfor revisor ønsker å fratruke sin stilling sendes til finanstillsynet skriftlig. (Revisorloven, u.d.) En slik lovgivning vil føre selskapet under tilsyn. Fratredningen uten at ny revisor hentes inn før vil føre til tvangsavvikling av foretaket, som hindrer at useriøse aktører i bransjen overlever i en lengre periode.

2.4.2 Vesentlighetsgrenser

Denne grensen er basert på skjønn og antakelser. Dette kommer av at revisoren ikke har nok kapasitet til å kunne være oppmerksom på enhver feilinformasjon. Det vil føre til en økning i kostnadene for revisjon. (Gulden, 2015) En mulig forståelse av vesentlige feil lagt frem i (Gulden, 2015) er å anta hvordan brukerne av regnskapet hadde opptrådt dersom det var kjennskap til feilinformasjonen. Dersom revisor har satt rammen for vesentlighet for høyt, kan dette føre til at risikoen for at regnskapet inneholder vesentlige feil være høy. Det overordne målet må være å oppnå en betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlige feil eller misligheter. Det er også mulig å sette vesentlighetsgrense med bestemte kontosaldoer eller transaksjonsklasser. (IFAC-ISA320, 2009)

En referanseverdi blir ofte brukt for fastsettelse av vesentlighet, som beregnes etter postene nevnt i (IFAC-ISA320, 2009):” resultat før skatt, samlede inntekter, bruttofortjeneste og samlede kostnader, samlet egenkapital eller verdi av nettoeiendeler”. Disse verdiene kan være svært forskjellig utfra revisor, forhold og det aktuelle selskapet. I en artikkel (Jorstad & Haaland, 2014) som refereres til en masteroppgave, er det gjort funn fra intervjuobjektene i en kvalitativ undersøkelse om vesentlighetsberegninger vist i Tabell 1. Det foreligger generelt lite veiledning om dette i loven, forskriftene og standarder.

Informant A (stort selskap) (selskaper på børs)	Informant B (stort selskap)	Informant C (stort selskap)	Informant D, E og F (lite selskap)
Resultat før skatt opp til 10% (5%)	Ønsker ikke å oppgi sine referanseverdier	Resultat før skatt 3-10%	Driftsinntekter 0,5-1%
Inntekter/kostnader opp til 2% (1%)		Inntekter 0,5-2%	Bruttofortjeneste 1,5-3%
Eiendeler opp til 2% (0,5-1%)		Totaler eiendeler 1-2%	Årsresultat 0,5-10%
Netto eiendeler opp til 1,75% (0,5%)			Sum eiendeler 0,5-1%
			Egenkapital 5-10%

Tabell 1 - Vesentlighetsberegninger

2.5 Forebygging mot regnskapsmanipulasjon

I følge (Gulden, 2015) burde revisoren gjøre en oppdragsvurdering. Denne vurderingen begynner med å fastslå om revisoren har kapasitet og er kompetent. Noen selskap trenger en statsautorisert revisor istedenfor registrert revisor. Et annet punkt er å se til om objektivitetskravet oppfylles. Det vil også være aktuelt å undersøke hvorfor foretaket ønsker en ny revisor. Til slutt vil det være aktuelt å sjekke om det er andre forhold som argumenterer mot å ta dette oppdraget. Faktorer som vil være av interesse er å se om ledelsen er seriøse og revisjonshonoraret. Revisor vil heller ikke ønske å ta et oppdrag med høy forretningsrisiko og iboende risiko.

Når en revisor takker ja til et oppdrag for et revisjonspliktig selskap, skal den nye revisoren be den gamle revisoren om grunnen til hans fratreden skriftlig. (Revisorloven, u.d.) Dette burde inkludere hans forslag til å godta oppdraget eller ikke, og i da gjelder ikke regelen om taushetsplikt. Det er viktig å opplyse om forhold som kan ha betydning for den nye revisoren. Dersom den nye revisoren likevel velger å revidere etter anbefaling om å ikke gjøre det, må dette begrunnes skriftlig.

Det er heller ikke lov for en revisor å tiltre i en ledende stilling i selskapet som du har revidert for innen en toårs- periode etter endt revidering. (Revisorloven, u.d.) En revisor får da tilgang til informasjon som revisoren kan bruke i sitt eget favør i et eventuelt lederskap for å oppnå økonomiske fordeler. En eventuell pågående regnskapsmanipulering vil øke i sitt omfang og karakter dersom revisoren får mulighet til å tiltre i en ledende stilling. Hensikten med denne lovgivningen er blant annet at useriøse foretak ikke får mulighet til drive sin virksomhet i en lengre tid, da disse foretakene øker sannsynligheten for økonomisk kriminalitet.

Det er viktig at revisoren gir det meste av informasjon skriftlig til selskapet. Dette fordi en eventuell regnskapsmanipulering eller annet type lovbrudd i en seinere tid kan fra revisor sin side forsvares gjennom denne kommunikasjonen

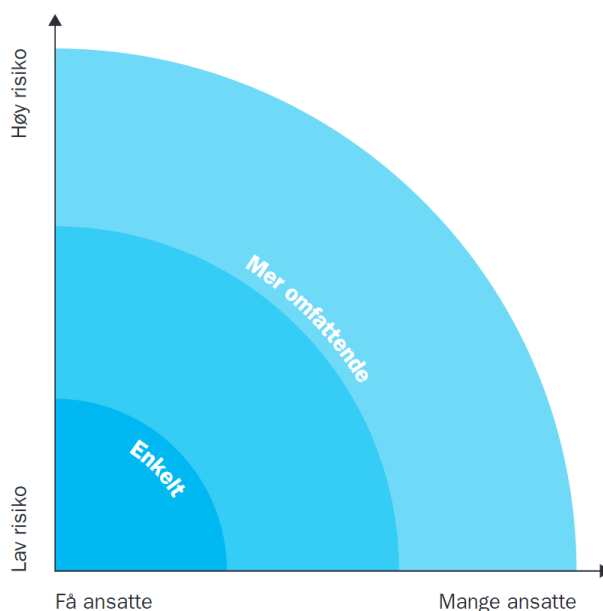
som er blitt gjort skriftlig. I ettertid kan det føre til forhold hvor det blir ord mot ord. (Tvedt & Thaysen, 2015)

Tilstedeværelsen til en revisor reduserer sjansen for regnskapsmanipulasjon fordi risikoen for å bli oppdaget er høyere. I det nye lovforslaget står det klart at revisor skal bidra til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

2.5.1 Intern kontroll

Internkontroll er et system for bedrifter som skal fungere som kontroll- og rapporteringsverktøy. (HMS.no, 2016) Formålet bak dette systemet er å sikre at virksomhetens drift opererer i henhold til lover, regler og forskrifter, i tillegg til å jobbe strukturert og systematisk for å nå målene til virksomheten.

Internkontrollen fungerer ved å sette opp små kontrollpunkter som fungerer som forebyggende tiltak mot regnskapsmanipulasjon.

Figur 2 Tilpasninger til internkontroll i forhold til virksomhet (HMSKurs, u.d.)

Det vil med få ansatte være mindre risiko for at det finnes vesentlige feil i regnskapet. Det vil derfor ikke kreve en omfattende internkontroll, som vist i

Figur 2 hentet fra (HMSKurs, u.d.). I en større bedrift med flere ansatte, vil det være praktisk og lønnsomt å ha en mer omfattende internkontroll.

Figur 3 COSO - rammeverket (PwC, 2009)

Rammeverket vist i Figur 3 fra 1992, hentet fra (PwC, 2009), er utarbeidet for å gi oss en bedre forståelse av hvordan internkontrollen er bygd opp.

Rammeverket begynner med et kontrollmiljø helt nederst. Deretter foretas det er risikovurdering, før det settes opp kontrollaktiviteter. Deretter informasjon og kommunikasjon, og til slutt overvåking. Alle disse nivåene settes opp for at driften skal fungere.

I en artikkel utgitt av Revisjon og Regnskap (Tvedt & Thaysen, 2015), kommer det frem at ansvaret for å etablere denne internkontrollen ligger hos ledelsen og styret. Samtidig er det er mange tilfeller den ikke fungerer optimalt. Det øker sjansen for at bedriften rammes av misligheter. En dårlig intern kontroll gir muligheten for økonomisk kriminalitet. (Tvedt & Thaysen, 2015)

2.5.2 Rapportering

Revisoren rapporterer internt til eiere, ledere og tillitsvalgte hos den reviderte. En revisjonsberetning er en rapportering som gjøres til regnskapsbrukerne. Til slutt har revisoren rapporteringsplikt til andre autoriteter som Økokrim. (Gulden, 2015)

Revisoren sitter med sensitive opplysninger om den reviderte, som kan være til skade. Gjennom revisorloven har revisoren derfor taushetsplikt, som også fortsetter etter oppdragets slutt. (Revisorloven, u.d.) Taushetsplikten kan tas med helt tilbake til 1500-1800 tallet da regnskapene ble sendt til København for godkjenning og vurdering. (deloitte, 2014) Revisorloven fra 1964 hadde få unntak og fritak i motsetning til dagens lov. (Gulden, 2015)

Nye forslag i loven om taushetsplikten er å utvide plikten til å også gjelde revisjonsfirmaet i tillegg til andre typer tjenester som revisoren tilbyr, og innføre unntaksregel for taushetsplikt etter endt oppdrag. Dette kan bestemmes av den reviderte. (Forsvarsdepartementet, 2019-2020)

Opplysningsplikten kom først i 1997. Denne plikten skulle være med å bekjempe den økonomiske kriminaliteten. Det skilles mellom plikt og retten til å gi opplysninger. Det er plikt til å gi Økokrim opplysninger uoppfordret gjennom rapporteringsplikten, men det er rett å gi begrunnelse for fratreden av revisjonsoppdrag til en ny revisor når det oppfordres. (Gulden, 2015)

I 2004 ble revisor pliktig til å melde fra om økonomisk kriminalitet. (Gulden, 2015) Revisor og regnskapsfører ble rapporteringspliktig gjennom hvitvaskingsloven. (Lovdata-hvitvasking, 2018) Det skal meldes til Økokrim om forholdene viser tegn til hvitvasking eller terrorfinansiering. Det er også etter loven om taushetsplikt gitt revisor lov til å informere Politiet om straffbare forhold uten hinder for taushetsplikten. (Gulden, 2015)

Undersøkelsesplikten regulert i hvitvaskingsloven gir revisor eller regnskapsfører plikt til å undersøke nærmere dersom det foreligger mistanke

om en straffbar handling for å avkrefte eller bekrefte mistanken som foreligger. (Lovdata-hvitvasking , 2018) Dette gjelder forhold som etter revisors kunnskap avviker fra kjennskap til kunden, kundens formål og art.

Det er videre ikke gitt lov om å gjennomføre mistenkelig transaksjon før det er rapportert til Økokrim. Det er heller ikke lov å avsløre undersøkelser, rapportering og etterforskning til den som er under etterforskning. Det er heller ikke brudd på taushetsplikten om det oversendes opplysning til Økokrim. Det gir ikke grunnlag for erstatningsansvar. (Lovdata-hvitvasking , 2018)

I den rapportering som blir gjort gjennom revisjonsberetningen, er det viktig at revisoren oppnår betryggende sikkerhet. Regnskapsbrukere er klar over at det alltid vil eksistere en revisjonsrisiko, men det er viktig å revidere slik at den blir mindre. (Gulden, 2015) Det vil likevel være mulighet til å utgi en negativ beretning. Dette kan være en beretning med opplysninger med vesentlig usikkerhet om fortsatt drift, presisering og til slutt forbehold.

I den nye revisorloven fjernes uttalelsen om bokføring og opplysninger om det er gjennomført møte med styret og revisor, men rapportering til styret vil bli relevant i beretningen. Punktet gikk ut på at revisoren skulle uttale seg om ledelsen har oppfylt sin oppgave om riktig behandling av regnskapsopplysningene, og om møte mellom styret og revisor er avholdt. Forskningsdepartementet mener at et samarbeid med styret er nødvendig. En bestemmelse i dag vil åpne for at kommunikasjonen bli enklere. Revisor vil også få utvidet plikt å fortelle i årsberetningen om feilinformasjon. Endringene i den nye revisorloven er gjort for at person som ikke har kjennskap om reglene for revisorer også får muligheten til å forstå årsberetningen. (Finansdepartementet, 2010-2011)

3. Regnskapsmanipulasjon

Regnskapsmanipulasjon er et begrep for kreativ regnskapsføring, hvor selskaper regnskapsfører tjenester både innenfor og utenfor regnskapsreglene. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Det å skille mellom bevisste og ubevisste feil kan bli en utfordring, men det burde gjøres med tilstrekkelig grad av gransking av rapportene. Et mønster i regnskapsfeilene kan tyde på manipulering dersom det er opplyst om det til ledelsen, men ikke blitt tatt nødvendig tiltak. En feil som er bevisst, planlagt og godt gjennomført vil være vanskelig å avdekke, og tyder på en regnskapsmanipulering. Det er vesentlig risiko for at virksomheter blir utsatt for økonomisk kriminalitet eller driver med det selv. (Tvedt & Thaysen, 2015)

Størrelsen og innvirkningen av feilen på regnskapet settes opp mot vesentlighetsgrensen, og vurderes av revisoren på bakgrunn av erfaring, kunnskap og skjønn. Mange små feil eller en stor feil kan påvirke vesentlighetsgrensen og dermed beretningen. En stor bevisst feil kan gi store konsekvenser fordi det ikke gir et reelt bilde av selskapet.

3.1 Motiv for regnskapsmanipulasjon

Regnskapsmanipulasjon finner sted fordi det er forventet at de som utfører denne handlingen vil oppnå en fordel. I de fleste tilfeller er det forventet at manipuleringen finner sted for at ledelsen skal oppnå økonomiske fordeler. (Heskestad, u.d.) Ledelsen kan for eksempel ha nytte av dette ved blant annet å manipulere inntektene slik at det vil påvirke verdien av selskapet. Status og frynsegoder kan også være årsaken til en regnskapsmanipulering. I en slik situasjon hvor ledelsen er inkludert, er det naturlig at dette handler om interessekonflikt.

En interessekonflikt mellom to parter kan dreie seg om ledelsen og långivere eller investorer. I en slik konflikt vil ledelsen ha høyere resultater og lønnsom bedrift, som kan gi banken den tryggheten de ser etter. Det samme gjelder ved investorer. Ifølge artikkelen (Heskestad, u.d.) sitter ledelsen med mest

informasjon om selskapet. De kan enkelt bruke denne informasjon til sitt eget fordel.

Ledelsen kan føre interessentene bak lyset og oppnå økonomisk gevinst ved å fremstille et bilde av regnskapet som ikke stemmer overens med virkeligheten. Derfor er det viktig å kartlegge ledelsens motiver for å avdekke om det er risiko for regnskapsmanipulasjon. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Selskapsstrukturen og ansvarsfordeling kan gi en pekepinn over hvilke ledd som er de svakeste leddene og mest utsatt for å begå en regnskapsmanipulasjon. Det vil uansett føre til at den andre parten kan få negative konsekvenser.

Motiv for regnskapsmanipulasjon er ikke nødvendigvis å maksimere verdien for å oppnå økonomiske fordelene I noen tilfeller ønskes det å gjemme de dårlige resultatene. (Kinserdal, Magma-1, 2017) I artikkelen viser det tilbake til en annen artikkel (David Burgstahler, 1997), som påpeker at 8 av 10 som har utfordring med nullresultat har manipulert regnskapet for at vise til vekst.

Fordeler ved å fremvise et lavt resultat kan føre til at man betaler mindre i skatt. I tillegg er det mindre konkurranse da færre ønsker å entre det markedet, i tillegg til at man også mulig kan oppnå forhandlingsmakt med leverandøren. Det vil også være mindre press fra ansatte når det kommer til andelen av overskuddet. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Noen bedrifter manipulerer også regnskapet for å kunne skjule korrupsjon og hvitvasking. (Økokrim, 2009) I dagens globaliserte verden er det fare for at regnskapsmanipulasjon øker når transaksjoner skjer over landegrenser blant annet på grunn av handel og finans.

3.1.1 Mislighetstriangelet

Risikoen for regnskapsmanipulasjon foreligger i regnskapet og selskapet hele tiden. Det kan foreligge faktorer som tilsier at denne risikoen øker eller minsker. Det kommer frem i artikkelen (Tvedt & Thaysen, 2015) at det er vesentlig at det er en risiko for om virksomheten blir utsatt eller selv driver med økonomisk kriminalitet.

Mislighetstriangelet er en modell som forklarer hva som må legges til rette for at en regnskapsmanipulasjon eller mislighet skal finne sted. Definisjonen av mislighet er hentet ut fra (IFAC-ISA240, 2009).

«En bevisst handling begått av en eller flere personer innen ledelsen, av personer som har overordnet ansvar for styring og kontroll, av ansatte eller av andre, som innebærer uredelighet for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel.»

Det som skiller misligheter fra feil er om handlingen er tilsiktet eller utilsiktet.

Figur 4 – Mislighetstriangelet (Tvedt & Thaysen, 2015)

Mislighetstriangelet er en modell godt kjent av revisorer og andre aktører, som jobber med forebygging og forhindring av regnskapsmanipulasjon. Triangelet gir et beskrivende bilde av hva som må ligge til rette for en mulig regnskapsmanipulering. Det er tre viktige nøkkelord i dette triangelet, som illustrert i Figur 4. Det må være tilstede faktorer for press, mulighet og holdning, alt etter hvem som utfører en regnskapsmanipulasjon, ledelsen, ansatte eller en revisor selv.

Det å levere et godt resultat og kraftig vekst kan gi press til ledelsen, ved en eierkonsentrasjon vil dette presset øke. I tilfeller hvor dette er faktum vil ledelsen føle seg presset til å fremlegge regnskapet i bedre tilstand enn det den var opprinnelig eller eventuelt motsatt for å oppnå andre fordeler. Hos ansatte kan det være indirekte eller direkte press fra ledelsen. Forhold som gir høyere risiko for press er endringer i ledelsen, endring i regnskapsreglene, økonomiske

vanskeligheter eller kapitalmarkedshendelser eller insentivkontrakter. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Det kan også være sjans for at revisorer føler på seg det presset om å se forbi enkelte feil i regnskapet av ledelsen når det er gitt honorarer som kan være med på å svekke uavhengigheten til en revisor. (Rafael La Porta, 1998)

Mulighet er en annen faktor som må foreligge for å drive manipulasjon. Det må være hull i systemet eller lovgivingen som skaper motivasjonen til regnskapsmanipulasjon. En svak intern kontroll eller ansvarsfordelingen kan øke risikoen for mulighet til regnskapsmanipulasjon. Ifølge artikkelen (Tvedt & Thaysen, 2015) sier forfatterne at det er veldig sjeldent at en intern kontroll er hundre prosent tett. Det finnes som regel små eller store svakheter i den interne kontrollen som gir mulighet for mislighet.

Det finnes ledd i alle selskaper som har kjennskap til selskapets interne kontroll. Ledelsen har vært med på å utvikle den interne kontrollen, og kan misbruke systemet. Graden av manipulasjon kan avhenge av kvaliteten, grad av uavhengighet og tidsbruk av revisjonsutvalget. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Et dårlig revisjonsutvalg sammen med en svak intern kontroll kan øke sjansen for regnskapsmanipulasjon. Antall personer som har vært inkludert i regnskapsutarbeidelsen har også noe å si om kvaliteten på regnskapet. (Prawitt) Endring i ledelsen under press kan også gi mulighet for regnskapsmanipulasjon da regnskapene kan være uoversiktlige og rotere. Det samme kan gjelde den interne kontrollen.

Fleksibiliteten i regnskapsreglene gir mulighet til å velge estimer og ulike metoder av verdsettelse. Kvaliteten på lover relatert til misligheter og regnskapsavleggelse påvirker graden av regnskapsmanipulasjon. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Det må nødvendigvis ikke være forhold utenfor loven. En kreativ regnskapsføring utfordrer lovens rammer. Konsekvens av en regnskapsmanipulasjon har også stor innvirkning på graden av manipulasjon. Det kan være i form av sanksjoner og straff fra myndigheter, regulatorer og tilsyn. (Rafael La Porta, 1998)

Rasjonalisering er den endelige faktoren for en regnskapsmanipulering. Til tross for de faktorene nevnt over, må det ligge en holdning eller tankeprosess hvor den som utfører regnskapsmanipulasjon forsvare sin handling. Denne tankeprosessen har konflikt med handlingen og de etiske verdiene til personen. Personen vil likevel komme til en konklusjon hvor handlingen kan forsvares med at den er akseptabel. Handlingen rettferdiggjøres ved å argumentere med at alle andre gjør det, ingen tar skade av det eller at jeg har fortjent det. Personlige økonomi og ambisjoner spiller også stor faktor her.

For å oppdage en regnskapsmanipulasjon, er det viktig å se på faktorer som press, mulighet og holdning. Det vil gi ledelsen en vurdering av hvor enkelt en regnskapsmanipulasjon kan gjennomføres uten å bli oppdaget.

3.2 Grunnleggende regnskapsprinsipper

Det finnes en rekke ulike metoder for å manipulere et regnskap. Det er derfor nødvendig at regnskapsfører og revisor har godt kjennskap til hvordan dette gjøres. Grunnlaget for regnskapet er representert i regnskapsloven. Et årsregnskap skal utarbeides etter god regnskapsskikk.

«God regnskapsskikk vil si å bruke prinsippene fra regnskapsloven sammen med normer og anerkjent regnskapspraksis når det gjelder regnskapsføring». (Visma, u.d.)

God regnskapsskikk referer til at de grunnleggende regnskapsprinsippene skal følges i tillegg til generelle godtatte normer i regnskapet. Dette inkluderer anerkjent regnskapsteorier og regnskapspraksis. (Visma, u.d.)

De grunnleggende regnskapsprinsippene er:

- Transaksjonsprinsippet
- Opptjeningsprinsippet
- Sammenstillingsprinsippet
- Forsiktighetsprinsippet

- Sikringsprinsippet
- Beste estimat
- Kongruensprinsippet
- Prinsippanvendelse
- Fortsatt drift

En regnskapsmanipulasjon kan være at disse prinsippene ikke blir fulgt. Opptjeningsprinsippet som handler om at inntektsposten blir manipulert, er den vanligste formen av brudd på prinsippene. (Heskestad, u.d.) De ulike regnskapsprinsippene kommer jeg tilbake til i neste kapittel. En regnskapskvalitet oppnås blant annet gjennom at disse prinsippene blir fulgt. En regnskapsmanipulering vil også påvirke kvaliteten på regnskapet i stor grad. (Stenheim, 2015)

3.3 Metoder for regnskapsmanipulasjon

Det finnes to typer regnskapsmanipulasjon. Den ene typen er feil gjort i regnskapet som ikke påvirker resultatet. Dette handler om at postene blir flyttet innad i balanseoppstilling eller resultatoppstilling. Denne type feil er av lavere alvorlighetsgrad og vanskeligere å oppdage. Den andre type feil gjøres med resultat effekt, og er manipulering av høyere alvorlighetsgrad. Det finnes likevel ulike metoder for regnskapsmanipulasjon: (Kinserdal, Magma-1, 2017), (Tvedt & Thaysen, 2015) (Deloitte, u.d.), (Heskestad, u.d.)

- Manipulere inntekter
- Bokføre urealiserte gevinster
- Feil vurdering av varelager
- Avskrivninger og verdifall
- Nedskrivninger
- Avsetninger
- Urealiserte tap
- Balanseføring mot kostnadsføring

Manipulering av inntekter er en post i regnskapet som har mye å si for hver og en person som har en form for tilhørighet til selskapet. Blant annet vil ansatte,

eiere, långivere og leverandører være avhengig at denne posten gjør det bra for å tilfredsstille deres behov. Denne posten i regnskapet gir en innsikt over bedriften situasjon. Det er likevel viktig å påpeke at denne posten alene ikke er nok. Bedriftens situasjon gis gjennom resultatet til bedriften, og det overskuddet de resulterer med. Denne posten er likevel en stor ressurs for resultatet, og det vil ikke være rart å si at denne innebærer høy risiko for misligheter. Det er to typer manipuleringer som kan skje under denne posten:

Den ene typen manipulering er å ikke bokføre inntekter i takt med opptjeningsprinsippet. Prinsippet går ut på å inntektsføre inntekten når den er opptjent. Et eksempel er tjenester hvor ferdigstilling av prosjektet skjer over en lengre periode. I en slik situasjon blir inntektene resultatført før leveringen av tjenesten. Den andre type manipulering av inntekter som skjer ved at det blir resultatført inntekter hvor sannsynligheten for at inntekten vil oppnås er lav eller nesten ikke til stede. Dette kalles for fiktive inntekter. Å bokføre urealiserte gevinster kommer også under samme metode. Gevinstene bokføres for tidlig uten en klar sannsynlighet for at det faktisk vil forekomme en gevinst eller ikke, som er brudd på sikringsprinsippet. Å bokføre inntekter for tidlig uten at risikoen og vederlaget er overført, er et tegn på brudd av transaksjonsprinsippet. I avtaler som baserer seg på langsiktige og løpende er dette er problem.

I Sponsor Service saken stod fiktive inntekter sentralt. De fremviste resultater som ikke definerte deres situasjon, en overvurderte balanse, lån og kreditter. Muligheten her var kontraktene som de ikke fikk tildelt, men som de inntektsførte. Det samme gjelder hos Finance Credit saken. (Heskestad, u.d.) Selskapet baserte sin forretning på å kjøpe opp forfalte fordringer, klassifisert som driftsinntekter, uten å være opptjent. På den andre siden ble fordringer som ikke ble oppnådd ikke tapsført. I denne saken ble også revisjonsberetningen manipulert. (Heskestad, u.d.)

Behandling av avsetninger og betingende utfall kan berøre en rekke poster under regnskapet. Under denne kategorien åpner det seg for skjønsmessige vurderinger på blant annet varelager, kundefordringer, avsetning til reparasjoner og garantier. Dette er poster i regnskapet som må basere seg på

erfaringer og sammenligning med andre selskaper. Regnskapstallene blir aldri helt nøyaktige, men det burde legges opp til at det så nært som mulig.

Selskapene prøver å oppnå fordel ved å avsette mindre enn det er erfart fra tidligere for å oppnå høyere driftsresultat. (Heskestad, u.d.) Dersom det selges en garanti, er det mest sannsynlig at noen vil bruke denne garantien. Det er viktig på bakgrunn av beste estimatprinsippet å basere sin avgjørelse etter den informasjonen som er tilgjengelig når regnskapet skal avlegges. Urealiserte tap som kommer av denne posten burde også tas hensyn til etter forsiktighetsprinsippet. I noen tilfeller kan selskaper velge å avsette for mye enn for lite. Dette er i strid med god regnskapsskikk og skaper skjulte reserver som kan misbrukes.

I 2001 ble et svensk selskap som rapporterte men mer enn syv milliarder svenske kroner i tap. (Kinserdal, Magma-1, 2017) Det visste seg ved endring av regnskapsprinsipper, at selskapet hadde store summer som var knyttet til fremtidige forpliktelser, men som ikke var omtalt i den gamle prinsipp anvendelsen mer enn i generelle vendinger uten beløpet.

Avskrivning beregnes etter eiendelens levetid. Ulik levetid gir ulike avskrivninger. En lavere avskrivning vil føre til høyere resultat, i tillegg til at verdien på driftsmiddelet vil være høyt. Det er ikke en god løsning, ettersom utrangeringsverdien bestemmes etter sammenligning med hva andre driftsmidler blir solgt for i dag. Det er viktig å sammenligne driftsmiddelet med andre selskaper i samme bransje, da det på grunn av slitasje og forretningsmodell kan ha ulike innvirkning på driftsmiddelet. (Deloitte, u.d.)

Verdifall er også gjenstand for vurdering av driftsmiddelet. Det skal nedrives om verdifallet viser seg å ikke være forbigående, altså at man tror at eiendeler ikke går opp i verdi igjen. Det er viktig å vurdere denne posten på bakgrunn av forsiktighetsprinsippet. (Revisjon.no, u.d.) En nedskrivningsplikt er gitt gjennom loven og avgjøres på bakgrunn av skjønn. Behandling av immaterielle eiendeler er spesielt vanskelig da det etter god regnskapsskikk skal avskrives men ikke ifølge IFRS. Noen selskaper velger å ikke nedskrive ved verdifall. (Deloitte, u.d.)

Hovedregelen for vurdering av varelageret er at den skal verdsettes etter anskaffelseskost eller virkelig verdi. Ved beregning av anskaffelseskosten til varen, er det en del skjønn som utøves. En vare som er kjøpt inn vil kjøpspris og andre direkte kostnader være en del av anskaffelseskosten. Ferdig tilvirkede varer og varer under tilvirkning vil anskaffelseskosten beregnes ved å inkludere variable og faste tilvirkningskostnader. Regnskapsmanipulasjon begås ved at varelageret blir overvurdert. Dette gjøres enten ved at nedskrivningen til virkelig verdi på grunn av fall i prisene eller ukurans bortfaller. (Deloitte, u.d.) Ved beregning av anskaffelseskostnaden, hvor det er rom for å utøve skjønn, kan også være en mulighet for at selskapene velger å beregne høyere varelager.

Forskning og utvikling er en post i regnskapet som gir grunnlag for kostnadsføring eller balanseføring. Gjennom regnskapsloven åpner det seg for kostnadsføring. Immaterielle eiendeler er også en slik post som er vanskelig å avgjøre fordi det ligger usikkerhet i verdien av økonomiske fordelene i fremtiden. Investeringer som regnes å være varige skal balanseføres og avskrives. De som derimot er usikre og vanskelige å beregne kan ikke balanseføres. Bestemmelsen om kostandsføringen er i strid med sammenstillingsprinsippet. Det brukes stort sett skjønn i denne posten og det er vanlig. (Kinserdal, Magma, 2014) Store og etablerte selskaper gjør det lettvis å utgiftsføre så mye de kan av de utgiftene for å kanskje slippe unna dokumentasjonen som fremkommer ved revisjonen. Er man derimot i etableringsfasen ønsker man å aktivere mesteparten av utviklingen. (Kinserdal, Magma, 2014) I artikkelen lagt ut av Magma, kommer det frem svindelen hos WorldCom. (Kinserdal, Magma-1, 2017) WorldCom Inc var et amerikansk telefonselskap som balanseførte verdier som burde vært kostnadsført.

Det finnes også andre metoder å manipulere et regnskap på som for eksempel ikke betale skatt over tid. Dette vil føre til økning i eiendelene og en redusert gjeldsside. (Deloitte, u.d.) En annen type regnskapssvindel skjer under transaksjoner med nærstående. En metode å gjøre det på er å selge i realiteten med fortsatt sitte med risikoen. På denne måten kan man unngå tap (Kinserdal, Magma-1, 2017) Balanseføre eiendeler som ikke finner handler om forfalskning, hvor man blant annet får en bekreftelse som ikke er ekte, men revisor likevel

setter det inn i regnskapet.

3.4 Avdekke regnskapsmanipulasjon

Deloitte presenterer tre punkter i sin artikkel som kan være et godt utgangspunkt når regnskapet skal analyseres. (Heskestad, u.d.) Kritiske regnskapsstørrelser, mulige fleksibiliteter og kritiske skjønsmessige estimater er aktuelle poster det burde gis ekstra oppmerksomhet til.

Ved kritiske regnskapsstørrelser vil det være aktuelt å se på risikopostene i regnskapet hos selskapet. I artikkelen (Heskestad, Resultat kvalitets-analyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015) er det også representert fleksibiliteter og estimater i tillegg til kritiske regnskapsstørrelser. Dette kan være svært forskjellig etter hva slags virksomhet, bransje og marked selskapet befinner seg i. Det vil for eksempel i en hotellbransje være høyere rengjøringskostnader på teppet ved inngangen på vinterstid enn sommertid. Dersom det viser veldig høye tall på sommeren burde dette undersøkes nærmere. I en anleggskontrakt hvor det inntektsfører gjennom en løpende avregningsmetode vil det i dette tilfelle være en kritisk post ettersom fullføringsgraden må beregnes.

Det andre punktet man burde se etter er mulige fleksibiliteter, i lys av de regnskapsprinsippene anvendt. Noen av disse prinsippene er tidligere nevnt i oppgaven. Det er viktig å kartlegge hvilke muligheter bedriften har i denne sammenheng. Små bedrifter har større bevegelsesmulighet i denne kategorien da de flere steder får mulighet til å velge. Et sted hvor man kan velge mellom to ulike metoder å verdsette på er i varelager. Det gis her valgfrihet mellom FIFO (først inn, først ut)- metoden eller gjennomsnittlig anskaffelseskost. Det gis også mulighet for å velge mellom full tilvirkningskost og variabel tilvirkningskost. Dette påvirkes regnskapet ved at resultatet blir høyere ved full tilvirkningskost.

Kritiske skjønsmessige estimater krever erfaring, kunnskap og historie for å avgjøre om det er noe som skiller seg ut fra den som antas å være normalt i selskapet. I denne kategorien er det spesielt to poster i regnskapet det burde trekkes oppmerksomhet mot, det er avsetning og avskrivninger. (Kinserdal, Magma, 2014) Ved avsetning er det spesielt ukurans på varelager eller

tapsavsetning på kundefordringer. I virksomhetens første leveår er dette poster som kan være vanskelig å beregne. Det vil bli lettere å estimere skjønn etter hvert som erfaringen og kunnskapen innhentes. Dette er forskjellige fra selskap til selskap. Det er derfor viktig å finne selskaper som er likedannede og kan sammenlignes. Det er naturlig å anta at det i en hotellvirksomhet burde være høyere avskrivninger enn til vanlig fordi møblene mest sannsynlig har mindre levetid på grunn av bruken av møblene og høyere sjanse for at de blir ødelagt. Det er viktig å se om dette er blitt tatt med inn i regnskapet.

3.4.1 Røde flagg

Røde flagg er en metode for å avdekke eller kontrollere misligheter i et regnskap, det er sammenhenger og utviklingstrekk som er annerledes fra det normale. (Heskestad, Manipulering av inntekter og «røde flagg», u.d.) Det er et viktig punkt og en aktuell redskap for både regnskapsførere og revisorer.

Når en revisor begir seg ut på revidering ligger det som regel ikke nok ressurser til å kunne revidere alle punktene ved regnskapet grundig, og da kommer blant annet røde flagg til nytte. Ressursene revisor sitter med, vil ikke være tilstrekkelige til å gå i dybden. Det gir gode forutsetninger å ha kartlagt både firmaet og bransjen den opererer i for å få overblikk i tillegg til markedsforholdene. Ved analyse av firmaet innebærer det å analysere regnskapet som vil gi pekepinn over regnskapsstrategi og informasjonskvalitet. (Heskestad, Manipulering av inntekter og «røde flagg», u.d.) Røde flagg kan skilles mellom generelle og spesifikke røde flagg. De generelle røde flaggene er overordnet og organisatoriske forhold. De spesifikke røde flaggene er rettet mot regnskapsposter. Det blir i denne oppgaven fokusert på begge.

Generelle røde flagg

Svakt styre, overraskende revisorskifte, unormale revisjonsberetninger, kompliserte og uklare noter, uoversiktlig selskapsstruktur og dårlig intern kontroll er andre røde flagg, og kan være tegn på regnskapsmanipulasjon knyttet til større kriminelle hendelser. Noen velkjente noter er overraskende skifte av revisor, unormale beretninger og kompliserte noter.

Svak intern kontroll, uoversiktlig selskapsstruktur, unormale beretninger eller overraskende revisorskifte støttet også opp av (Heskestad, Manipulering av inntekter og «røde flagg», u.d.) En intern kontroll skal fungere som et forhindrende tiltak hvor regnskapsmanipulasjon vil fanges opp. En svak intern kontroll vil bli utfordret av den som ønsker å manipulere regnskapet. Det samme gjelder selskapsstrukturen, i en slik struktur vil forsøkene på manipulasjon ikke fanget opp. Svakt styre og en uoversiktlig selskapsstruktur kan øke sjansen for at en regnskapsmanipulasjon eller andre typer kriminelle handlinger ikke blir oppdaget og enklere å føre bak lyset. Dette kommer av at ansvarsfordelingen er dårlig og øker risikoen for noe kriminelt.

Spesifikke røde flagg

Et mulig rødt flagg som kan være av interesse i inntektsposten er de stadig økende kundefordringene som øker mer i prosent enn omsetningsveksten gjør, noe som kan forekomme av manipulerede av inntekter og at tapsavsetning ikke er tilstrekkelig. Økning i kundefordringene kan forklares med at kredittiden er lengre og tapsavsetninger som ikke er gjort. Et annet rødt flagg som kan være av interesse i en slik analyse, er om den operasjonelle kontantstrømmen ikke samsvarer med driftsresultatet. (Deloitte, u.d.) Den operasjonelle kontantstrømmen vil bli redusert på grunn av økning i kundefordringene.

Røde flagg knyttet til avsetninger for garantier og reparasjoner kan være at avsetning minker i prosent av inntektene. Dette tyder på at det er manglede avsetning. I noen tilfeller ønsker man å avsette mer enn nødvendig. Det er heller ikke lov. Avsetninger er skjønnsbaserte og estimeres etter erfaring. Det kan være lurt å se på regnskapet fra foregående år.

Ved avskrivninger er det naturlig å se hva som er normalt i den bransjen man opererer i. Om de benyttes en avskrivningspolitikk som er annerledes kan det være et rødt flagg for både regnskapsføreren og revisor. Det vil også være aktuelt å stille spørsmål om selskaper avskriver med lengre levetid. Ved nedskrivninger handler det å holde utkikk etter markedsforholdene. Det vil være et rødt flagg om nedskrivning ikke blir gjennomført når det i bransjen viser tegn på at det burde gjøres.

Dersom varelageret er overvurdert, vil det røde flagget være varelageret som øker mer i prosent enn varekostnaden som vil si redusert omløpshastighet. En redusert omløpshastighet kan likevel forklares av sviktede omsetning og vil også være tegn på at omsetning svikter, altså et rødt flagg.

Som nevnt tidligere er det etter (Deloitte, u.d.) erfart at veletablerte bedrifter foretrekker å kostnadsføre så mye som mulig i motsetning til selskaper som er utviklingsfasen og har lite egenkapital som ønsker å balanseføre så mye som mulig. Det røde flagget knyttet til dette vil være om bedrifter gjør det omvendte av det som er vanlig. Dette gjelder egentlig alle bedrifter uansett hva. Det er viktig å se på bransjen og markedsforholdene.

Det er viktig med god innsikt for å avdekke røde flagg både i regnskapet og generelt i virksomheten. Ledelsen og eierne plikter å dele den informasjonen som er nødvendig for å revidere. Ved revidering er det viktig å vurdere alle forhold forskjellig fordi de er forskjellige. Hvis en feil skjer en gang, er kanskje ikke grunn til å vekke mistanke. Dersom den samme feilen gjentar seg gjennom flere år kan det være grunn til bekymring, og tyde på et rødt flagg. Det vil også være aktuelt å se på tidligere regnskapsperioder for å få en oversikt over regnskapet og selskapet.

Det vil være aktuelt for revisor i de fleste poster i regnskapet å se på dette sammenlignet med bransjen selskaper er i, og i tillegg til å sammenligne dette med utviklingen i selskapet selv. Det vil gi en innsikt over hva som er normalt i markedet. Dersom det er noe tvil til dette er det veldig aktuelt å foreta ytterligere revisjonshandlinger for å gi en beretning som revisor helt og holdent uten tvil er enig med.

Erfaringen revisorer har med identifikasjon av røde flagg knyttet til misligheter er tilstrekkelig, men det er i få tilfeller at en mislighet blir oppdaget på bakgrunn av et rødt flagg. (Stenvold, 2018)

En revisor kan likevel for å avsløre regnskapsmanipulasjon ha bakgrunnskunnskap om hvordan manipuleringen finner sted. En mulighet er at revisor inkludere kontroller for testing av posteringer i hovedboken. (Tvedt &

Thaysen, 2015) Det er hensiktsmessig og et av de viktigste handlingene for å kunne avsløre regnskapsmanipulasjon. Hovedboken inneholder postering som er alle transaksjoner som finnes, men det finnes også manuelle posteringer som sikter til diverse bilag. En dualkontroll er en handling som kan forebygge regnskapsmanipulasjon ved at det må godkjennes av inngående fakturaer og ved utbetalinger. Men det er likevel få som har etablert en lignende kontroll. (Tvedt & Thaysen, 2015) Revisorer har overraskende lav kunnskap om hva disse posteringene er og hvordan de burde revideres. En slik kontroll kartlegger risikoen og vil gi utslag på hvilke posteringer som burde undersøkes nærmere.

3.5 Konsekvenser av regnskapsmanipulasjon

Et manipulert regnskap som blir oppdaget vil ha mange direkte og indirekte konsekvenser. De påvirkede er regnskapsbrukere og andre interessenter selskapet, dette inkluderer også revisor.

- Økonomisk tap
- Omdømme tap
- Granskningskostnader
- Foretaksstraff

Valgene regnskapsbrukere har tatt på vegne av regnskapet vil kunne føre til økonomisk tap, som må dekkes. Eiere og ledelsen kan også være noen av de berørte. Det vil være naturlig at det vil komme granskningskostnader fordi man ønsker å finne underliggende metode, årsak og hvem som står bak. På bakgrunn av dette må den skyldige ta ansvar for sin handling. Selskapet og den som sitter øverst vil også merke et omdømme tap og en foretaksstraff som en naturlig konsekvens.

Konsekvensene av en økonomisk kriminalitet kan være direkte økonomisk tap, omdømmetap, granskingskostnader og foretaksstraff. (Schmitt, 2013) I de fleste tilfeller er det flere av disse faktorene inkludert i samme forhold. Det foreligger sannsynlighet for at de skadelidte fører erstatningskravet for å føre den tapte pengeverdien tilbake. Denne sannsynligheten øker om det er høy risiko for at man taper penger på den økonomiske kriminaliteten som finner sted.

Revisoren får noen av de samme konsekvensene ved en økonomisk kriminalitet. Det vil spesielt ligge omdømmetap og kan forekomme økonomisk tap om erstatningskravet kreves av revisor. Revisor må også risikere å miste sin bevilgning, få kritikk og blant annet straffes etter blant annet revisorloven, aksjeloven, straffeloven og hvitvaskingsloven. Det er viktig å påpeke at revisjonsselskapet også kan måtte ta høyde for disse konsekvensene. (Schmitt, 2013)

3.5.1 Straff

Det er gjennom loven og en rekke standarder utgitt fremgangsmåte og begrensning for hva og hvordan et regnskap skal behandles og føres inn. Det er viktig at et regnskap fremstiller et ordentlig bilde av regnskapet og deres situasjon. Det finnes forskjellige straff alt etter hvor alvorlig grad lovbruddet er. Konsekvensene av brudd på regnskapsreglene er lovfestet gjennom straffeloven § 392 – 394, regnskapsloven § 8-5 eller bokføringsloven § 15 ifølge Økokrim. (Økokrim, 2017) Straffen økes ettersom alvorlighetsgraden til regnskapsmanipulasjon økes.

I § 392 straffes det med bot eller fengsel inntil to år om regnskapsovertredelsen gjelder bokføring og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, årsregnskap, årsberetning eller regnskapsoppbevaring. (Revisorloven, u.d.)

I § 393 handler det om grov regnskapsovertredelser som straffes med fengsel inntil 6 år. Faktorer som spiller rolle ved avgjørelsen er blant annet om den er begått over en lengre periode, om det har vært brudd på tillit som følger med stilling eller virksomhet, om økonomisk fordel har vært inkludert, betydelig skade av økonomisk karakter eller annet, uriktige opplysninger eller informasjon og til slutt om det har ført til at det er vanskelig å kontrollere virksomheten.

I den siste paragrafen om regnskapsmanipulering dømmes det etter uaktsom regnskapsovertredelse. En handling gjort uten negativ formål og som kan bevises mot dette straffes opp til et år.

3.5.2 Økokrim

Økokrim er et organ opprettet i 1989 som kjemper mot økonomisk kriminalitet. Organet mottar de større, mer komplekse og alvorlige sakene innenfor økonomisk kriminalitet. Gjennom loven gir det rapporteringsplikt til Økokrim. Det gis bistand i mange forskjellige saker som bedrageri, underslag, konkurs og korrupsjonssaker. I 2018 bistod de i 648 dager i retten hvor 93% ble domfelt. På denne måten skaper det kvalitet og tillit. (Økokrim, Statistikk, 2018). En regnskapsmanipulasjon vil i de fleste tilfeller være kombinert med andre økonomiske lovbrudd av større karakter.

Ifølge Økokrim er bakgrunnen for at regnskapsplikten overholdes først og fremst behovet for å overholde oversikten over den økonomiske stillingen til selskapet, offentlige myndigheters behov for at regnskapet sendes inn slik at skatter og avgifter kan bli beregnet og innbetalt, og til slutt for å se om lover og forskrifter blir fulgt. (Økokrim, Regnskapskriminalitet, 2017)

4. Metode

Tema i denne masteroppgaven er revisors rolle i et selskap som ekstern revisor og oppdagelse av regnskapsmanipulasjon gjennom røde flagg. Det er viktig å finne en metode som gir tilstrekkelig grad av informasjon og som passer til problemstillingen som er valgt. Målet med forskningen er å opplyse om problemer knyttet til revisors rolle og regnskapsmanipulasjon som kan forebygges og forbedre situasjonen.

En kvalitativ metode anvendes i denne oppgaven. Ifølge (Postholm, 2010) retter en kvalitativ forsker blikket mot menneskers hverdagshandlinger i sin naturlige kontekst. En kvalitativ metode gir mulighet for utdypende svar i motsetning til en kvantitativ metode. Det å forstå kvalitativ innebærer blant annet å forstå deltakerens perspektiv (Postholm, 2010). Jeg ønsker å forstå perspektivene til mine informanter.

Den kvalitative forskningen er forpliktet på en menneskelig verden av mening og verdi, og interesserer seg for menneskelige aktørens egne perspektiver på og beretninger om denne verdenen (Brinkmann, 2015). Dette er en annen kilde som støtter teorien om den kvalitative metoden. Forskningen baserer seg ikke om å oppnå et representativt utvalg, men tydeliggjøre perspektiver ved den enkelte som nødvendigvis ikke alle kjenner seg igjen i. Målet burde likevel være å få flere perspektiver som gir et mett resultat. Det vil være pålitelig om leseren kjenner seg i de forholdene som kommer frem av respondentene gjennom den kvalitative metoden.

I denne oppgaven har jeg valgt å bruke intervju som verktøy til innhenting av informasjon vedrørende min problemstilling, med dybde på ulike perspektiver ved problemstillingen. De forholdene jeg vil fange opp vil ikke være mulig ved observasjon blant annet på grunn av taushetsplikten pålagt informantene og spørsmålenes innhold. Det vil være mer betryggende å uttrykke sine personlige erfaringer gjennom et privat og lukket intervju. Det finnes ifølge (Postholm, 2010) tre ulike forskningsdesign: fenomenologi, etnografi og kasusstudier. Det

finnes også 28 ulike tilnæringer ifølge (Postholm, 2010). Til denne oppgaven passer kasusstudiet best. Kasusstudie i denne sammenhengen er en metodisk tilnærming. Det er utforskning av handlinger i hverdagslivet til en gruppe i sine naturlige omgivelser. I denne oppgaven ønsker jeg å fokusere på revisors rolle og regnskapsmanipulasjon. Til dette ønsker jeg å ha dybdeintervju med tre ulike grupper: revisor, regnskapsfører og en etterforsker fra Økokrim.

Det er ulike måter å gjennomføre et intervju på. Det er viktig at jeg som forsker på forhånd har bestemt hvilken rolle jeg skal ha og hvordan intervjuet skal realiseres. Det viktigste forskningsinstrumentet er forskeren selv ifølge (Postholm, 2010). Som intervjuer ønsker jeg å tiltre som lyttende og mottakelig, og bare stoppe informanten dersom jeg mener at informanten snakker utover bestemt emne. Med denne metoden kan nye aspekter ved temaet komme til nytte i oppgaven, som ikke var tenkt på i utgangspunktet.

(Lincoln & Guba, 1993) forteller i (Postholm, 2010) at den nære relasjonen mellom en forsker og forskningsdeltaker er aktuelt for en god kvalitativ studie. Det nevnes at den nære relasjonen kan være truende for oppgaven og føre til at troverdigheten i oppgaven og objektiviteten til forskeren svekkes.

4.1 Intervjustruktur

Intervjuguiden min inneholder både saksspørsmål og emnespørsmål. (Postholm, 2010) Noen av spørsmålene er direkte knyttet til forskningsspørsmålet, imens emnespørsmål er spørsmål knyttet til å øke kunnskap om det aktuelle temaet. I alle tilfellene ble det sendt intervjuguide i tillegg til et informasjonsskriv. Disse dokumentene er vedlagt i kapittel 8. Vedlegg

Intervjuguiden er skreddersydd til de aktørene det vil gjelde. Det er utarbeidet egne intervjuguider til revisorene, regnskapsførerne og spesialetterforskeren hos Økokrim. Det er fordi utøvelse av deres ferdigheter gjennom et yrke er forskjellig fra hverandre. Ved utarbeidelse av intervjuguide ble intervju spørsmålene delt inn i tre ulike kategorier: rollene til de ulike

informantene, lover knyttet til revisjon og regnskapsmanipulasjon/økonomisk kriminalitet. Jeg var forberedt på at noen av intervju spørsmålene er av slik karakter som vedkommende mulig ikke er helt komfortabel med å svare på eller som kan gi korte og mindre utdypende svar fra informantene.

Ved utarbeidelse av intervjuguide var det viktig å gjøre det klart for seg at jeg ikke skulle låse meg fast til denne. Som tidligere nevnt ønsket jeg en flyt, behagelig stemning, som pekte mot et ustrukturert intervju. Intervjuguiden var på dette grunnlaget fleksibelt. Et tiltak for å gjøre informantene trygge, var at de fikk tilsendt spørsmålene på forhånd, men min oppfatning var at ikke alle gjorde seg like kjent med disse spørsmålene før intervjuet.

Spørsmålene ble formulert og bearbeidet med inspirasjon fra flere aktuelle saker omtalt i media om revisors rolle og regnskapsmanipulasjon. Det har vært en viktig kilde for informasjon og inspirasjon for meg. I følge (Postholm, 2010) nevnes det at: "En forskers erfaring og opplevelser, hans eller hennes subjektive, individuelle teorier har også innvirkning på hvilke spørsmål en forsker har før han eller hun entret forskningsfeltet" (Postholm, 2010). I tillegg har jeg lest flere tidligere masteroppgaver for å hente motivasjon og inspirasjon som kan brukes i denne studien. Intervjuguiden jeg først begynte å formulere har endret seg gradvis underveis, da jeg tilpasset spørsmålene slik at de ble bedre formulert. Underveis har det også blitt lagt til nye spørsmål. I en kvalitativ forskning er det viktig å være klar over at intervju spørsmål kan fjernes, endres eller legges til. Dette er fordi at intervju spørsmålene i en kvalitativ forskning kan påvirkes gjennom møter med informantene. (Fetterman) sier man skal møte forskningsfeltet med et åpent sinn og ikke et tomt hode. Det er nødvendig for forskeren å lese en god del teori og sette seg inn i problemstillingen på forhånd. Dette støttes også opp gjennom sykepleien.no som mener at gode spørsmål stilles med god teoretisk kunnskap om problemstillingen. Min data og kunnskap består i hovedsak av litteratur fra relativt kjente forfattere og nettartikler hentet fra ulike tabloider og tidsskrifter.

Jeg vil prøve å få til en behagelig stemning og foretrekker ustrukturert intervjuform. Utfordringen blir å finne balansen mellom å la intervjuobjektet snakke fritt og styre intervjuet. Intervjuene vil være planlagte på forhånd hvor jeg avtaler et passende tidspunkt med informantene.

4.2 Om informantene

Det strategiske utvalget av informanter er revisorer, regnskapsførere og økokrim som belyser mitt forskningsspørsmål. En regnskapsmanipulasjon kan bli oppdaget av revisor og regnskapsfører, imens økokrim undersøker ytterligere. En regnskapsfører avlegger regnskapet, men kan møte på forhold som tyder på feil informasjon som danner grunnlaget for avleggingen av regnskapet. Revisor på sitt område er allmennhetens tillitsperson fungerer som forebyggende og korrigerende tiltak. En eventuell regnskapsmanipulasjon kan bli oppdaget av revisor. Som nevnt i kapittel 3.5.2 Økokrim er Økokrim det høyeste organet i Norge innenfor det å behandle en eventuell økonomisk kriminalitet og ved noen tilfeller regnskapsmanipulasjon. Deres kompetanse og deres posisjon er relevant for å innhente ulike perspektiver ved mitt forskningsspørsmål.

I følge (Postholm, 2010) vil et vanlig studentprosjekt ha tre til fem informanter. Det kan være en utfordring å beregne antallet som skal intervjues. (Postholm, 2010) understreker at antall informanter avhenger et metningspunkt, som er årsaken til at jeg valgte flere informanter enn først tenkt. Det er forskningsspørsmålet som skal sette behovet for antall intervju, det er ikke et forhåndsbestemt tall.

Fordommene går ut på at ved bruk av kvalitativ metode blir få deltakere intervjuet, som ikke gir et godt nok grunnlag for at forskere skal uttale seg om det de gjør og trekke konklusjoner basert på forskningen. (Hoffmann, 2013) Forskere i denne artikkelen mener at kvalitativ metode handler om å finne sosiale mønstre og årsakssammenheng, og da regelen er å gjennomføre intervjuer til det ikke dukker opp flere essensielle opplysninger. Denne studien

søkte å studere revisors rolle og regnskapsmanipulasjon sett fra revisors- og regnskapsførerens side, og avdekke deres opplevelser av dette. Da egner den kvalitative metoden seg godt til dette. (Creswell, 1995) beskrevet i (Postholm, 2010), mener at kvalitative metode er å foretrekke for studenter på grunnlaget av begrensede ressurser og lett tilgang til forskningsfeltet.

Ressursene tilgjengelig og spørsmål om tid begrenser antall informanter som velges. Ettersom oppgaven er skrevet individuelt er det valgt syv informanter i Oslo og Akershus. Valg av informanter avhenger også av beslutningsverdig data. Dette gjøres ved å innhente de rette kandidatene til intervju i kombinasjon av antall objekter. Informanter som har vært ute i sitt felt og får arbeidserfaring vil øke sannsynligheten for at de har opplevd regnskapsmanipulasjon.

I denne studien er det presentert syv informanter, hvor tre av disse er revisorer, tre regnskapsførere og en fra Økokrim. Med dette antallet er målet å fremvise ulike perspektiver ved problemstillingen. Jeg har i Tabell 2, Tabell 3 og Tabell 4 listet opp mine informanter sortert etter de ulike utvalgsgruppene.

Tabell 2 - Informanter innenfor revisjon

Revisor			
Kjønn	Mann	Mann	Kvinne
Registrert/Statsautorisert	Statsautorisert	Registrert	Statsautorisert
Utdanning	Master	Master	Master
Arbeidserfaring	13 år	10 år	7 år

Tabell 3 - Informanter innenfor regnskapsføring

Regnskapsfører			
Kjønn	Mann	Kvinne	Kvinne
Utdanning	Bachelor	Bachelor	Bachelor
Arbeidserfaring	10 år	8 år	5 år

Tabell 4 - Informant fra Økokrim

Spesialletterforsker	
Utdanning	Master
Arbeidserfaring	15 år (innen økokrim)

I tabellene har jeg valgt å ta med de mest interessante egenskapene ved de ulike informantene. De viktige egenskapene er utdanning og arbeidserfaring. I revisorgruppen er det også interessant å skille mellom statsautorisert og registrert revisor. En statsautorisert revisor har en lenger utdanning, er mer spesialisert enn en registrert revisor, og kan ta alle forskjellige typer revisjonsoppdrag. I denne studien har jeg intervjuet to statsautorisert og en registrert revisor, og alle med en mastergrad utdanning. Det er i denne studien ikke bemerket forskjeller mellom registrerte og statsautoriserte revisorer. Informasjonen gitt fra informantene i denne studien viser at revisoren med lengst erfaring også har mer å si om spørsmålene stilt.

I regnskapsførergruppen er det utdanning, kjønn og arbeidserfaring som er tatt med i tabellen. Andre interessante punkter er arbeidserfaring og utdanning, da relevant kunnskap og opplevelser sitter tett sammen med antall år med arbeidserfaring. Spesialletterforskeren fra Økokrim som er intervjuet i denne studien, har en 15 års erfaring, noe som gjenspeiler med den informasjonen etterforskeren deler.

Informantene som var revisorer ble kontaktet gjennom e-post, enten gjennom bekjentskap eller ved å gå inn på nettsiden til firmaer som utfører revisors-tjenester og innhente kontaktinformasjon. Informantene som var regnskapsførere ble også kontaktet gjennom bekjentskap. Også da ble det sendt e-post med informasjon. Det tredje synspunktet jeg ønsket å inkludere i min studie er Økokrim. Jeg sendte da en e-post som jeg fant på deres nettside om en

åpen forespørsel om intervju. Jeg fikk tilbakesendt kontaktinformasjon til en aktuell kandidat, som jeg senere intervjuet.

Bakgrunnen til informantene i revisorgruppen er både fra små- og mellomstore bedrifter, og fra anerkjente revisjonsbedrifter som har markert seg både nasjonalt og internasjonalt som EY, BDO, KPMG, PwC og Deloitte. Informantene som var regnskapsførere var også ansatt hos bedrifter av ulike størrelser.

4.3 Gjennomføring av intervjuene

Noen av informantene ble kontaktet gjennom bekjentskap uten å true kvaliteten på oppgaven. Jeg oppholdt meg heller ikke over lengre tid med informantene. Intervjuene hadde en varighet på opptil 45 minutter.

På forhånd hadde jeg en antagelse at intervjuene skulle ha en varighet på rundt 30 minutter. Dette var for kort tid beregnet. Jeg skjønnte fort at det ville ta lengre tid med spørsmålene jeg ønsket å stille og dybden i de. Dette avhenger selvfølgelig også av hvordan informantene valgte å besvare på spørsmålene. Alle intervjuene viste seg å ha en varighet rundt 45 minutter.

Det ble også tidlig i prosessen foreslått fra min side at intervjuene skulle foregå på steder hvor vi ikke ville blitt avbrutt av andre. Det ble foretrukket å leie grupperom på skolen eller biblioteket til å gjennomføre intervjuene. Jeg var også komfortabel med at informantene ville bestemme sted selv. Da ble arbeidsstedet til informantene valgt.

Det ble gjennomført intervjuer individuelt med informantene. To av intervjuene ble gjennomført over telefon. Dette er forskjellig fra det vanlige intervjuet, men det ble ikke lagt merke forskjell på hvor utdypende svarene på intervjuet gjennomført på telefon og ansikt til ansikt var. Et av de to intervjuene som ble gjennomført på telefon var med Økokrim. I tillegg ble to av intervjuene besvart per e-post, som også er en annen type datainnsamling. Bakgrunnen for en slik avgjørelse er at vi ikke klarte å avtale et passende møte. Intervjuene gjort på telefon og e-post gir forskeren adgang til å ikke fokusere på den non verbale

kommunikasjonen.

Fordelen ved å gjennomføre intervjuene skriftlig, er at respondentene ikke må forholde seg til min tidsbegrensning. Det kan også være at informantene får svare mer fritt uten å føle seg presset eller overvåket når de får svare litt på egenhånd. Ulempen med å gjennomføre intervju skriftlig, er at det kan tar lengre tid å få svar på spørsmålene. Det kan også oppstå uklarheter i de svarene som er gitt, og det kan videre være vanskeligere å oppklare dette enn om man hadde gjennomført intervjuet muntlig. I mitt tilfelle følte jeg at svarene på spørsmålene som ble besvart per epost hadde korte svar og ikke var like utdypende som jeg ønsket de skulle være.

Det er her lagt frem tidspunktet for når jeg utførte de ulike intervjuene.

Tabell 5 - Utførelse av intervjuer

Intervju	Tidspunkt
Intervju 1	Mars 2019
Intervju 2	April 2019
Intervju 3	April 2019
Intervju 4	Mai 2019
Intervju 5	Mai 2019
Intervju 6	Juni 2019
Intervju 7	August 2019

Intervjuene var planlagt å gjennomføres i begynnelsen av forskningsarbeidet, men på grunn av sykdom lot det seg ikke gjøre. Gjennomføringen av intervjuer ble derfor gjort slik som listet opp i Tabell 5. Det siste intervjuet som ble gjort var med Økokrim. De resterende intervjuene ble lagt opp litt frem og tilbake ettersom noen intervjuer ble gjort per e-post, via telefonsamtaler og ansikt til ansikt. Det var utfordrende å sette opp et intervju som passer meg og informantene.

I informasjonsskrivet ble det på forhånd opplyst at deres svar på spørsmålene

skulle være anonym. Dette blir oppnådd ved å ikke knytte svarene direkte opp mot en bestemt person. I følge (Postholm, 2010) har deltakere i forskningsarbeidet rett til privatliv og at identiteten beskyttes, noe som ble respektert i denne studien. Avgjørelsen min med å holde informasjonen om informantene anonymt var også basert på at det ville vært aktuelt for flere å delta i denne studien ved å gjennomføre et intervju. Alle svarene er knyttet opp til informant en, to, osv.

Videre foregikk anonymiseringen ved at alle personopplysningene til mine informanter ikke var lagret på datamaskinen. Det er ikke blitt brukt personnavn, men kodenavn. Som en ekstra sikkerhet sørget jeg for at datamaskinen var låst med en kode som bare jeg har adgang til. Som opplyst i informasjonsskrivet ønsket jeg å ta opp intervjuene slik at bearbeidingen av svarene ville bli enklere.

Et taleopptak som verktøy kan være til stor hjelp ifølge (Postholm, 2010). Det fører også til at det i senere tid blir enklere å transkribere intervjuet. I tillegg ble det opplyst til informantene at alle personopplysninger og svar ville bli slettet etter ferdigstillelse av denne studien. Jeg ga også informantene mulighet til å kunne trekke seg i ettertid, og denne muligheten holdt jeg oppe slik at informantene kunne holde seg komfortabel med hele prosessen. Samtykket fra informantene ble gjort etter at de mottok informasjonsskriv, intervjuguiden og stilte til intervju.

4.4 Reliabilitet

Når kvantitativ metode blir brukt benyttes begreper som reliabilitet og validitet når kvaliteten på forskningen skal redegjøres. Reliabilitet sier noe om påliteligheten til forskningen. Spørsmålet er om denne forskningen viser den virkelige situasjonen, og om det ved en ytterlig undersøkelse vil gi den samme verdien. Målet for å oppnå reliabilitet i arbeidet er å oppnå informasjon som er konsistente og feilfrie. (Sander, u.d.) Om forskningen har høy reliabilitet tyder det på at den lett kan etterprøves.

Pålitelighet kan ikke forklares bedre enn at revisor gjør jobben sin slik at

brukere av regnskapet har tillit og troverdighet til at regnskapet ikke inneholder vesentlige feil. Regnskapsføreren dokumenterer også alt som gjøres underveis i sin regnskapsføring på samme måte som en forsker. Det å skape pålitelighet er en prosess som gjøres underveis i prosessen. Dette kan gjøres ved å gi grundige beskrivelser og fremstillinger av funnene som er gjort. Slike beskrivelser skaper tilhørighet og gjenkjennelse for leseren.

Trianguleringer, fremstilling av ulike kilder for å understøtte mine funn vil være med på å øke pålitelighet og troverdighet til denne studien. (Postholm, 2010) (Merriam & Grenier, 2002) i likhet med (Lincoln & Guba, 1993) og (Howe & Eisenhart, 1990) ser også enig med disse metodene for å oppnå pålitelighet. I min studie har jeg ved å bruke informanter fra flere ulike bakgrunn og synspunkter forsøkt å styrke reliabiliteten. Det er prøvd å inkludere artikler som har andre meninger og synspunkter av det før har skrevet om for å gi en annen side av saken.

Forskere kan gjennom sin holdning forsterke pålitelighet og troverdighet i oppgaven. Forskere går inn i forskningsfeltet med en viss forståelse og oppfatning av det som presenteres. Underveis i forskningsfeltet dukker det opp forhold som avkreftet eller bekreftet disse antagelsene. Det er også viktig at nye forhold som dukker opp underveis i forskningen inkluderes. I denne oppgaven hadde jeg det klart for meg hvilke temaer jeg skulle skrive om, men prosessen og fremstillingen av temaene var uklart. Jeg fikk underveis innblikk og gode forslag som ga meg klarhet i mine valg av forskningsdeltakere, fremstillingen og prosessen. Jeg var til å begynne med ikke klar over at en ny revisorlov utarbeides, og valgte seint å inkludere det i min oppgave. Da jeg allerede hadde stilt spørsmål knyttet til den eksisterende loven.

I Postholm kommer det frem at blant annet (Lincoln & Guba, 1993) vektlegger at forskerens rolle bør legges frem i en hvilken som helst studie for å sikre kvalitet i forskningen. Det er tidligere reflektert over forskerens rolle, at blant annet valg av teori og sitater som er inkludert i oppgaven gjenspeiler forskerens subjektive meninger. Da gir valg av problemstilling til konklusjon en fremstilling av hvilke

synspunkt forskeren har. Jeg har underveis endret litt av min oppfatning av hvor stort problem regnskapsmanipulasjon er i Norge i dag.

Intervjuguidene har vært nøye utarbeidet og formulert før intervjuene. Intervjuspørsmålene har vært så godt det har latt seg gjøre objektiv formulert. Informantene har blitt stilt spørsmål med bakgrunn av eksisterende litteratur og artikler vedrørende problemstillingene. Underveis i intervjuene har jeg etter beste evne forsøkt å være så objektiv som mulig når jeg har gjengitt og stilt spørsmålene, dette gjelder også i etterkant av intervjuene ved transkribering.

Denne oppgaven ble også etter oppfordring av veilederen meldt til NSD – Meldeskjema for behandling av personopplysninger. Ved oppstart av prosjektet var jeg ikke klar over at dette må meldes inn til personvernombudet. Det er ved en slik innmelding høyere sannsynlighet for at opplysninger som er personlige blir ivaretatt og ikke misbrukt. Handelshøyskolen NMBU jobber med forbedring av sine rutiner for å sikre at alle prosjekter som er meldepliktig blir meldt inn. Dette prosjektet ble meldepliktig da det i denne er behandlet personopplysninger som taleopptak, navn, e-post og telefonnummer. Jeg sendte inn opplysninger til NDS i begynnelsen av Januar. Det er også viktig å opplyse at alle personopplysninger og e-post er blitt slettet etter gjennomføring av denne masteroppgaven. Jeg har gått godkjennelse fra NDS, dette har blitt lagt til som vedlegg i på 112.

Hvordan dataen er behandlet, bearbeidet og analysert er en form for å skape pålitelighet. Jeg har behandlet, bearbeidet og analysert dataen etter retningslinjene fra NSD. Jeg har analysert dataen ved å legge det frem i neste kapittel med sitater direkte fra intervjuene. Transkribering var utfordrende, men med gode notater og mulighet til opptak ble det litt enklere.

4.5 Validitet

Validitet er et begrep som er mye brukt i forskningsmetode og betyr gyldighet eller relevans. Det går ut på om i hvilken grad forskningen måler det den har

hensikt å måle. Det er viktig å se etter at resultater og analyser fra en forskning er beslutningsverdig, og at det ikke er tilfeldigheter som påvirker resultatet.

Det finnes to typer av validitet: ytre og indre. (Dahlum, u.d.) Ytre validitet går ut på om resultater og analyser som forskes på kan overføres til andre situasjoner. Spørsmålet er om det er mulig å generalisere resultatene som har kommet frem. (Krumsvik, 2013) Indre validitet legger vekt på om funnene i forskningen er i henhold til virkeligheten.

Begrepet Grounded theory på engelsk, er en teori hvor kvalitative data analyseres og kobles til teori. (Charmaz, 2003) I denne oppgaven fremstilles dataene deretter analysert for så å sette det opp mot teori. Disse funnene kan generaliseres. Det kan være en utfordring å oppnå en høy ytre validitet da det kan bli vanskelig å få de samme svarene og kombinasjonene som er innhentet fra informantene.

Det er i kvalitativ metode ikke et krav at det må presenteres et representativt utvalg. (Andersen, 2019) Jeg har forsøkt etter mitt beste evne å innhente informasjon fra ulike bakgrunn som reflekterer virkeligheten. Revisorene og regnskapsførere som stilte som informant i denne studien, jobber som ekstern revisor for både små og store selskap. For å ivareta anonymiteten til informantene nevner jeg ingen spesifikk bedrift knyttet til de ulike informantene. Ulikhetene kan ikke gi nok grunnlag til at det kan trekkes en konklusjon om likheter og ulikheter mellom revisjonsbransjen eller regnskapsfører bransjen. Jeg mener likevel at informantene hadde kunnskap, erfaring og gode forutsetninger til å svare på spørsmålene. Jeg har gjennom dette utvalget prøvd å innhente noe som representerer virkeligheten.

Jeg har også intervjuet en fra Økokrim. Denne personen kom jeg i kontakt med direkte fra Økokrim, og informanten satt med kunnskap og erfaring som var nyttig for meg og denne studien. Samtidig kan ikke den ene informanten fra Økokrim representere hele organet i helhet, da også personlige erfaringer og bakgrunn vil påvirke de besvarelsene jeg får fra informanten.

”To attain absolute validity and reliability is an impossible goal for any research model”. (LeCompte, u.d.) En kvalitativ undersøkelse har ikke som formål å fremstille og frembringe et representativt utvalg av de ulike gruppene av respondenter jeg har valgt å intervju. Det er en metode som blir brukt for å styrke forståelsen og finne ulike aspekter ved den problemstillingen det skrives om. Det kan derfor bli vanskelig å oppnå høy reliabilitet. En uriktig mengde av informanter kan også påvirke forskningen i negativ retning, men i dette tidsrommet er det et realistisk utvalg. Utvalget representert mener jeg besatt de kriteriene jeg hadde satt og kunne svare best på mine problemstillinger. Det kan derfor være tilfeller av annen forskning som kan ha fått andre resultater og konklusjoner. Det positive er likevel at annet materiale og informasjon er innsamlet og kan støtte opp disse funnene.

Det er en utfordring å oppnå både reliabilitet og validitet i en forskning. Det vil være en krevende prosess, men nødvendig å forsikre seg om. Det er en krevende prosess fordi det er mange faktorer som spiller inn på resultatet som oppnås. Dersom det er flere kandidater sammen om en oppgave, kan det være med på å øke reliabiliteten da transkripsjonen er gjennomført av flere som skaper høyere pålitelighet.

5. Datafunn

Dette kapittelet er satt sammen av funnene gjort i denne studien. Hele kapittelet er delt inn tre delkapitler, hvor kapittel 5.1 Revisor dekker funnene av revisor, kapittel 5.2 Regnskapsfører dekker funnene av regnskapsfører, og til slutt Økokrim sine funn i kapittel 5.3 Økokrim.

Deretter er spørsmålene delt i ulike kategorier som kommer frem som underkapitler.

5.1 Revisor

Behovet for revisjon oppstod når selskapet vokste seg så stort at det var vanskelig å kontrollere alle deler av selskapet. En stilling som revisor ble utarbeidet, og er i dag fremstilt som allmennhetens tillitsperson. Dette er noe alle intervjuobjektene uten tvil er enig i.

5.1.1 Om revisjon og revisorens rolle

Spørsmålene er formulert på bakgrunn av revisjonen og revisors rolle med tilknytning til regnskapsmanipulering. Revisors fremgangsmåte danner et grunnlag for om arbeidet er gjort tilstrekkelig.

Tabell 6 – Revisor: Om revisjon og revisorens rolle

Spørsmål	Revisor 1	Revisor 2	Revisor 3
<u>Om revisjon og revisorens rolle</u>			
Hva burde man være mest oppmerksom på ved begynnelsen av revidering av årsregnskapet?	Bli kjent med selskapet og bransjen, hensiktene til ledelsen	Forstå prosessene Vesentlige poster	Bli kjent med bransjen Tidligere hendelser
Hvordan går dere frem ved identifisering og vurdering av risiko for vesentlig feilinformasjon? Eventuell høy risiko?	Analyser, samtaler med ledelsen, gjennomgang av rutiner og prosesser, diskusjoner i team Lager revisjonsstrategi	Intern kontrollen Kontrolltiltak	Dialog med ledelsen Substans - handlinger

Hender det at innsamlede bevisene ikke er hensiktsmessig eller tilstrekkelig?	Ja, henter mer	Ja, henter mer	Som regel ikke nødvendig
Hvordan mener du markedets tilgjengelighet er av revisorer?	Bra	Bra	Bra
Mener du at revisor er allmennhetens tillitsperson?	Ja	Ja	Ja
Har du ved utførelse av revisjon oppdaget forhold som viser til tegn regnskapsmanipulasjon?	Ja, flere ganger	Nei, men andre forhold	Nei
Hva tenker du om ubevisste feil og bevisste feil?	Bevisste vanskeligere å oppdager	Bevisste vanskeligere å oppdager	Bevisste vanskeligere å oppdager
I hvor høy grad tror du det forventes at revisor skal avdekke regnskapsmanipulasjon og økonomisk kriminalitet?	Høy grad	Middelsgrad	Høy grad

Det første intervju spørsmålet som ble stilt revisorene var om hvordan en revisor begynner med sin revidering, og om det er noe spesielt en revisor må være oppmerksom på.

Revisor 1:

Det viktigste før man begynner med revidering av regnskapet er å forstå virksomheten, omgivelsene rundt og relevante lovverk de må forholde seg til. Samt vurdere hvem brukerne av regnskapet er, hva de skal bruke regnskapet til, samt forstå ledelsen og deres hensikter med regnskap. Det er viktig å vite hva som ligger bak tallene. Deretter er det naturlig å se nærmere på de vesentlige regnskapspostene i regnskapet.

Revisor 2:

Først og fremst må man forstå prosessene i virksomheten. Dersom man har kartlagt og identifisert risiko knyttet til prosessene som genererer vesentlige

transaksjoner, så har man i stor grad allerede rett fokus. Deretter kan man se etter andre typer feil.

Revisor 3:

Hvis det har vært spesielle hendelser som har inntruffet eller kan inntreffe selskapet er noe som kan påvirke årsregnskap. Ellers vil det stort sett variere hvilken bransje man reviderer for å kunne se om det er noe spesielt man bør være oppmerksom på.

Hvordan en revisor tar tak i oppdraget viser seg å være forskjellig fra revisor til revisor. En likhet mellom revisorene er likevel at de prøver å undersøke sider ved det selskapet som skal revideres.

Videre ble det stilt spørsmål om hvordan en risikovurdering gjøres når det er høy risiko for vesentlig feilinformasjon.

Revisor 1:

Vi kartlegger risikoer ved å forstå virksomheten og gjennomføre risikovurderingshandlinger (...) analyser, samtaler med ledelsen, diskusjoner i team, gjennomgang av rutiner og prosesser hos selskapet. Vi får basert på dette en oversikt over hvor risikoene for feil informasjon i regnskapet foreligger og sannsynligheten for at de inntreffer. Kommer vi frem til at det er antatt høy risiko for feilinformasjon, lager vi en revisjonsstrategi, som er en kombinasjon av revisjonshandlinger, slik at vi får nok revisjonsbevis til å dekke for risikoen. Desto høyere risiko for feilinformasjon, desto mer revisjonsbevis for å komme i mål med revisjonen.

Revisor 2:

Områder med høy risiko for feilinformasjon blir som regel identifisert ved at det tidligere har forekommet feil som har blitt oppdaget, eller ved at vi som revisor identifiserer høy iboende risiko. I det første tilfellet kan man som regel allerede konkludere med at virksomheten ikke har kontroller som kan virke forhindrende, mens i det andre tilfellet vil vi kartlegge kontrollene for å undersøke om det

foreligger kompensierende kontrolltiltak som reduserer risikoen

Den siste informanten snakker først med sin kunde som en del av en revisjonshandling om det er høy risiko for vesentlig feil i regnskapet. Selskapet får her mulighet til å fortelle hvordan de håndterer dette internt. Deretter gjøres substanshandlinger for å hente inn tilstrekkelig revisjonsbevis for å dekke risikoen.

Ved spørsmål om innhenting av tilstrekkelige revisjonsbevis mente to av informantene at det ved tilfeller som kommer til kjennskap etter bevisheitingen må vurderes ytterligere. Revisor 3 mente likevel at det ved de fleste tilfeller er hentet inn tilstrekkelig dokumentasjon for å konkludere. Det er viktig at revisor innhenter nok bevis til å uttrykke seg om årsregnskapet i årsberetningen.

Revisor 1:

Ja, det hender ofte. Særlig på større vesentlige poster og poster som er litt utfordrende å dokumentere fordi de er skjønnsbaserte, f.eks. estimater. Da må vi som regel ha flere runder med kunden for å samle inn revisjonsbevis og vi må bruke flere ulike typer revisjonshandlinger. Andre ganger må vi innhente ytterligere revisjonsbevis fordi man i temaet har uenigheter om hva som er tilstrekkelig. Medarbeider som utfører handlingen har en egen formening, men prosjektleder kan ha en annen formening, mens partner igjen kan mene noe annet.

Markedets tilgjengelighet av revisor har mye å si for kvaliteten av det arbeidet som blir gjort. Revisorene mente alle sammen at tilgjengeligheten var optimal. En av revisorene kom med følgende respons på spørsmål om tilgjengelighet, og bekymrer seg over de mindre revisjonsselskapene i Norge i dag.

Revisor 1:

Det er nok med revisorer, men vi ser helt klart at de største selskapene i Norge blir bare større og større. De begynner nesten å få et monopol, på bekostning av de mindre revisjonsselskapene.

Et av de viktigste spørsmålene i intervjuet, og et spørsmål som kan være vanskelig å gi et tydelig svar på er om revisoren i løpet av sin periode som revisor har opplevd regnskapsmanipulasjon. Svarene var svært forskjellige fra revisor til revisor. Det er også en sannsynlighet for at disse svarene fra revisorene ikke er hundre prosent riktig på grunn av taushetsplikten.

Revisor 2:

Nei, jeg har ikke avdekket forhold som kan karakteriseres som bevisst manipulasjon. Jeg har imidlertid oppdaget forhold som har vært lovstridige og som har medført store økonomiske konsekvenser.

Revisor 3:

Nei, det har jeg ikke. Men jeg har oppdaget feil i regnskapet som er medført av ubevisste feil. Dette var ikke over vesentlighetsgrensen.

Revisor 1:

Ja, flere ganger. Dette gjelder særlig periodisering av inntekter, større prosjekter. Avsetning/estimer i regnskapet brukes også ofte til å ikke gi et rettvise bilde av virksomheten. Overordnet sett er det veldig lite økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon i Norge (...). Regnskapsfeil med resultat effekt er mer vanlig. Men det er også mulighet til å for eksempel bokføre høyere eiendeler med å motpostere høyere gjeld. Men det er nok mye enklere å avdekke dette enn det som får resultat effekt.

Det finnes bevisste og ubevisste feil i regnskapet Dette er også noe som blir spurt revisorene om underveis i intervjuet. Alle revisorene konkluderer med at bevisste feil i regnskapet er vanskeligere å avdekke. Dette kommer av at de er godt innarbeidet i regnskapet. Det stilles likevel krav og forventning til en revisor. Det ble stilt spørsmål om hvor høy grad av regnskapsmanipulasjon som er forventet å avdekkes av en revisor. Det er en felles forståelse av hva som forventes av revisor, men alle revisorene forsvarer deres forhold til oppdagelse av regnskapsmanipulasjon.

Revisor 2:

Jeg antar at interessenter har en høyere forventning til revisors arbeid med å avdekke økonomisk kriminalitet enn det revisor i realiteten gjør, men det er bare spekulasjon fra min side. Statistisk sett er det relativt sjeldent at revisor avdekker misligheter. Det er som oftest tilfeldigheter som fører til oppdagelse av misligheter. Revisorer kan avdekke flere misligheter, men det krever en målrettet og ressurskrevende prosess.

Revisor 1:

Det er nok store forventninger til revisor og revisors evner til å finne feil i regnskapet. Men revisor jobber etter vesentlighet, risikobasert og på stikkprøvebasis med mye skjønn i bildet. Samt under en økonomisk ramme som fører til at vi ikke kan avdekke økonomisk kriminalitet (..) Risikoen for å ikke oppdage er etter min vurdering høy, spesielt for større virksomheter (..). Den som utfører handlingen vil gjøre sitt for å skjule regnskapsmanipulasjonen og effekten av disse. Revisor har derfor en mer preventiv effekt enn oppdagende.

Revisor 3:

Forventes hvis man reviderer, men det er ikke like lett å oppdage dette. Det avhenger hvem som utfører handlingen og dermed vanskelig å oppdage. iht hvitvaskingsloven har revisorer plikt til å melde til Økokrim hvis man oppdager økonomisk kriminalitet, men ikke like lett å oppdage dette. Hvis det er tilfelle der vi mener at det kan foreligge regnskapsmanipulasjon/økonomisk kriminalitet tas dette opp med teamet.

5.1.2 Lover om revisors rolle

Dette underkapittelet handler om forhold knyttet til dagens regulering i revisorloven, og i et tilfelle også hvitvaskingsloven.

Tabell 7 – Revisor: Lover om revisors rolle

Spørsmål	Revisor 1	Revisor 2	Revisor 3
<u>Lover om revisors rolle</u>			
Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?	Bra Lavere inngangsbarriere Mer økonomisk kriminalitet	Dårligere kvalitet på regnskapet Lavere inngangsbarriere	Minker sjansen for lån Lavere inngangsbarriere
Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten?	Ja Eventuelt bruker direkte og indirekte tiltak	Ja	Ja
Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene for revisor burde endres?	Nei, allmennhetens tillitsperson trenger det. Men regelen er vanskelig å overholde i Norge Nei	Nei Nei	Nei Nei
Synes dere at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?	Ja, men nødvendige	Ja, litt fleksible	Ja, men nødvendig

Det første spørsmålet er revisors meninger rundt revisjonsplikten for små aksjeselskap som falt bort i 2011. Informantene er enige om at det finnes både positive og negative sider ved dette. Denne endringen fører til reduksjon i kostnadene, altså lavere inngangsbarrierer, men samtidig økning i økonomisk kriminalitet/regnskapsmanipulasjon.

Revisor 1:

Jeg synes det er greit. Det gjør det mindre kostbart å være næringsdrivende i Norge. Det bør derimot forsterke regnskapsførers rolle, slik at vi ikke får mer økonomisk kriminalitet i Norge. Bør også forsterke/utvide offentlige bokettersyn. Formålet er nok å gjøre det enklere for små foretak å drive i Norge, men kan medføre mer økonomisk kriminalitet.

Revisor 2:

Jeg har ingen sterke meninger om denne lovendringen. På den ene siden øker det utvilsomt risikoen for feilinformasjon, men på den andre siden reduserer det kostnaden for små selskaper. Jeg tror tiden vil vise om det lønner seg eller ikke.

Revisor 3:

Det er både fordeler og ulemper med lovendringer. Fordel at selskaper sparer penger, ulempe at enkelte banker krever at selskapet er revidert før man evt. får et lån.

Det ble videre stilt spørsmål om taushetsplikten, rapporteringsplikten, erstatningsansvar og uavhengighetsreglene. Formålet med spørsmålet var å finne ut om revisorene mener reguleringen er streng. Alle revisorene mente at det var nødvendig med slik regulering. Revisor 1 utdypet sine svar slik om taushetsplikten og rapporteringsplikten:

Revisor 1:

Nei. Hvis vi er helt sikre på at det foreligger økonomisk kriminalitet så melder man. Hvis det er stor usikkerhet, så bruker man taushetsplikten. Melder ifra til ledelsen i nummererte brev, eventuelt får konsekvenser i beretningen, samt vurdere å si oppdraget. Det at revisor trekker seg er også en indirekte form for å melde ifra.

Erstatningsansvaret rettet mot revisor mener ingen av informantene er galt, men absolutt nødvendig, og er med på å bedre kvaliteten på revisjonen. Følgene mening ble gitt om uavhengigheten og objektiviteten.

Revisor 1:

Nei det er de ikke. Revisors oppgave er å være samfunnets tillitsperson. En slik oppgave krever at man er uavhengig. Reglene er derfor ikke for strenge, men utfordrende å overholde. Særlig i distrikts Norge hvor forholdene er små og alle kjenner alle.

Regnskapsreglene gir rom for fleksibilitet, spesielt for små foretak. Alle informantene forstår nødvendigheten av skjønn og vurderinger. Det kan ikke utarbeides en lov til alle ettersom det er mange ulike forhold som er av betydning.

Revisor 2

Ja, litt men det er absolutt nødvendig at de er på bakgrunn av ulike foretak.

Revisor 1

Det er ulike foretak så fleksibilitet er veldig nødvendig. Små foretak " slipper" jo unna mye.

5.1.3 Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon

For å forhindre regnskapsmanipulasjon, eller i det større bildet økonomisk kriminalitet, avhenger det av å iverksette tiltak som er preventive og korrigerende. En slik handling krever kunnskap om ulike aspekter knyttet til regnskapsmanipulasjon, derfor er dette underkapittelet utarbeidet.

Tabell 8 - Revisor: Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon

Spørsmål	Revisor 1	Revisor 2	Revisor 3
<u>Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon</u>			
Hva er årsaken til regnskapsmanipulasjon?	Høyere lønn (bonus), bedre resultater, oppnå økonomiske fordeler	Vise bedre resultater, forhindre økonomiske tap	Dårlig råd – privatlivet og stiling
Er det forskjell på revisors tilhørighet til små eller store revisjonsselskap når det kommer til bega lovbrudd?	Uavhengig av tilhørighet, men større konsekvenser på store revisjonsselskap	Små selskap	nei
Hvilke typer regnskapsmanipulasjon forekommer oftest?	Poster basert på ledelsens skjønn og ekspertise, estimatfeil/vurderinger, bokføring av kostnader,	Tidlig inntektsføring, balanseføring av ikke eksisterende eiendeler,	Feil inntektsføring Poster hvor skjønn bruker/ vurderinger

	periodisering av inntekter/prosjekt	transaksjoner → kostnadsført, Transaksjoner med nærstående parter	
Foreligger det mørke tall?	Ja Blir ikke avdekket fordi man ikke ønsker å rapportere	Ja, store tall	Kanskje
Hva er potensielle røde flagg for deg?	Endringer fra året før Ulikt fra bransjen Unormale nøkkeltall	Avhengig av prosessene og mislighetstriangel	Unormale nøkkeltall Dårlig dialog med ledelsen Intern kontroll

Ved spørsmål om hva som kan være årsaken til en regnskapsmanipulasjon, fikk vi inn følgende meninger.

Revisor 3:

Intensjonen og holdningen til den som utfører regnskapsmanipulasjon har mye å si. Det avhenger også veldig av stilling og ikke minst privatlivet, men som regel er det økonomiske grunner.

Revisor 1:

Det kan være mange ulike ting. Høyere lønn, bonus og for ledelsen kan det være å vise bedre resultater / høye eiendeler for å få lån eller for å selge virksomheten, osv. Det kan være mange ulike årsaker.

Revisor 2:

Det handler nok i stor grad om å oppnå økonomiske fordeler, eller forhindre økonomiske tap.

Et annet aspekt som er viktig å få frem er forskjellen på små og store revisjonsselskaper når det kommer til å begå lovbrudd.

Revisor1:

Revisorer prøver å holde seg unna skandaler, de er uavhengig av størrelse opptatt av å ikke skade omdømme til selskapet. Konsekvensene er større for større selskap etter en skandale, da det mest sannsynlig vil påvirke flere kontorer/avdelinger i Norge og utlandet i motsetning til små selskaper. (...) Gjennom ressurser har større selskap mulighet til å innføre bedre rutiner for å håndtere skandale og effekter av denne.

Revisor 2:

Rent intuitivt vil man tenke at små revisjonsselskaper kan være mer tilbøyelige til å involvere seg i økonomisk kriminalitet, men det finnes eksempler på grove feil også i de store revisjonsselskapene.

Den tredje revisoren mente at det ikke var noe forskjell.

Det er også viktig å kartlegge hvilke typer regnskapsmanipulering som er de mest vanlige. En slik kartlegging vil føre til at det enklere kan iverksettes tiltak i form av intern kontroll til de representative regnskapspostene det gjelder.

Revisor 1 har ved tidligere spørsmål allerede besvart på dette spørsmålet, han legger ved følgende:

Revisor 1:

Det er poster i regnskapet som er basert på ledelsens skjønn og ekspertise, og som er vanskelige å overprøve for andre, også for revisor, estimat feil/vurdering, (..) feil bokføring av kostnader, periodisering av inntekter/prosjekt osv.

Revisor 2:

(...) for tidlig inntektsføring, balanseføring av ikke-eksisterende eiendeler eller transaksjoner som skulle vært kostnadsført, samt transaksjoner med nærstående parter.

Revisor 3 mente også at den vanligste formen er feil inntektsføring i tillegg til poster hvor estimatfeil/vurderinger gjøres. Videre ble det spurt om hva de

tenker om de mørke tallene., er det flere tilfeller enn det som anmeldes og rapporteres?

Revisor 3:

Kanskje, det kan godt hende.

Revisor 1:

De mørketallene er nok høyere. De blir nok ikke rapportert videre enten fordi de ikke avdekkes eller fordi revisor/regnskapsfører velger taushetsplikten fremfor meldeplikten når de første oppdager noe.

Revisor 2:

Jeg vil anta at det foreligger relativt store mørketall når det gjelder økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon. Jeg tror det er mange grunner til at de ikke blir avdekket, men hovedsakelig at de som gjennomfører handlingene vet at sannsynligheten for å bli oppdaget er liten.

Den siste delen av intervjuet handlet om røde flagg. Det ble spurt informantene om hvilke røde flagg de ser etter ved analyse. Revisor 2 mente at det vil være svært forskjellig fra oppdrag til oppdrag avhengig av motivasjon, incentiv og mulighet til å begå misligheter. Følgende røde flagg kom inn av revisorene:

Revisor 1:

Det er viktig å se på hva som er forskjellig fra året før, spesielt om man er nyansatt hos selskapet. Forskjellene burde også ses på i forhold til bransjen, det er helt klart et rødt flagg om ting blir gjort annerledes enn året før og i bransjen. Et annet rødt flagg vil være om nøkkeltallene er unormale, sammenligne dette også med året før og i bransjen. Eksempel på nøkkeltall er arbeidskapitals, likviditetsgrader. Kontantstrømoppstilling og gjennomgang av den vil også vise hvis det er for mye avsetninger i regnskapet og om de øker over årene, noe som kan tyde på en regnskapsmanipulasjon.

Revisor 3:

Dårlig kommunikasjon med ledelsen er helt klart et rødt flagg, samme gjelder unormale nøkkeltall og intern kontroll.

5.2 Regnskapsfører

Det er viktig at regnskapsfører fører inn regnskapet etter de reglene og lovene som er gitt. Dette avhenger av at de har mottatt korrekt og fullstendig informasjon. En revisor reviderer arbeidet gjort av regnskapsfører, og et dårlig regnskap vil føre til mer jobb for revisoren. Revisor har et stort ansvar som allmennhetens tillitsperson, og det er viktig at regnskapsfører er klar over dette og prøver å redusere arbeidsmengden deres. Det er ikke lovpålagt at en regnskapsfører skal føre inn et regnskap. Det er mulighet for å gjøre dette selv også.

5.2.1 Om revisjon og regnskapsføring

Det er viktig at regnskapsfører har informasjon over omfanget og arbeidet de gjør. Dette underkapittelet er utarbeidet for å se på regnskapsførerens kunnskap om noen av de spørsmålene nedenfor.

Tabell 9 - Regnskapsfører: Om revisjon og regnskapsføring

Spørsmål	Regnskapsfører 1	Regnskapsfører 2	Regnskapsfører 3
<u>Om revisjon og regnskapsføring</u>			
Hva tror du revisor begynner sin revidering med?	Forstå virksomheten	Internkontrollen	Interne kontrollen
Mener du at revisor er allmennhetens tillitsperson?	Ja	Ja	Ja
Hvordan mener du markedets tilgjengelighet er av revisorer?	Bra	Bra	Bra

Har du i din jobb som regnskapsfører oppdaget forhold i som tyder på regnskapsmanipulasjon / Økonomisk kriminalitet?	Ja	nei	Ja og nei
---	----	-----	-----------

Ved spørsmål om de var enige i lovgivningen at revisor er allmennhetens tillitsperson, var det heller ikke noe tvil her. Det første spørsmålet som ble stilt til regnskapsførerne er hvordan de ser for seg en revisor begynner sin revidering.

Regnskapsfører 2:

Det viktigste vil være å forstå intern kontrollen hos selskapet, dette vil fortelle revisor hvor effektive systemene er og hvordan de skal revidere videre.

Regnskapsfører 1:

Det vil være lurt å forstå virksomheten og bransjen de er i. Dette for å analysere hva som er normalt i forhold til bransjen.

Regnskapsfører 3 utga seg for at den interne kontrollen er viktig, og det vil være aktuelt å starte her. Det var korte svar å få på dette spørsmålet. Markedets tilgjengelighet av revisor kan påvirke tilfeller av regnskapsmanipulasjon eller økonomisk kriminalitet. Alle regnskapsførerne var enig i at det god tilgjengelighet.

Regnskapsfører 3:

Det er mer enn nok med revisorer i dagens marked, jeg vil ikke tro at noen bedrifter har vanskeligheter med å finne en revisor. Det finnes forskjellige revisorer fra store og små selskap.

Antall tilfeller av feil i regnskapet som revisor oppdager viser til at regnskapsfører enten har gjort noe feil, bevisst eller ubevisst, eller at

regnskapsfører ikke har fått riktig informasjon. Ved spørsmål om regnskapsførerne har oppdaget forhold som tilsier regnskapsmanipulasjon, svarte en av tre regnskapsførerne ja på dette spørsmålet.

Regnskapsfører 1:

Ja, jeg har oppdaget forhold ved regnskapsføringen som tilsier at det er regnskapsmanipulasjon til stede.

Regnskapsfører 3:

Ja og nei, jeg kan ikke si at det var regnskapsmanipulasjon eller økonomisk kriminalitet, men det er oppdaget feil ved regnskapsføringen. Bakgrunnen for regnskapsleggingen er blant inngående og utgående fakturaer, timelister for lønn, kjøpskvitteringer.

5.2.2 Lover om revisors rolle

Lovene her er oversikt over forhold som kan påvirke graden av regnskapsmanipulasjonen.

Tabell 10 - Regnskapsfører: Lover om revisors rolle

Spørsmål	Regnskapsfører 1	Regnskapsfører 2	Regnskapsfører 3
<u>Lover om revisors rolle</u>			
Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?	Lavere inngangsbarriere	Lavere inngangsbarriere	Mindre kostnader Høyere pris for revisjon
Og hva kan konsekvensene bli?	Flere tilfeller av regnskapsmanipulasjon	Flere aktører i markedet og flere tilfeller av regnskapsmanipulasjon	Lite regnskapsmanipulasjon i Norge generelt
Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten? Og hva med regnskapsfører?	Ja og Ja	Ja og Ja	Ja og Ja

Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene er strenge?	Kanskje litt strenge	Nei, nødvendig	Nei, nødvendig
Synes dere at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?	Nødvending med fleksibilitet	Nødvendig med fleksibilitet	Nødvending med fleksibilitet, bra for små selskap.

Det ble ved fjerning revisjonsplikten for små aksjeselskap i 2011 ulike meninger om dette var lurt. Mildere regler av revisjonsplikten kan for regnskapsfører være positive og negative virkninger. Det kan føre til at selskap heller ønsker å iverksette en mer kompetent regnskapsfører for å få bedre oversikt. Revisor og regnskapsførerne hadde samme formening om revisjonsplikten.

Regnskapsfører 1:

Det er positivt for de bedriftene som finner det vanskelig å komme inn i markedet på grunn av kostnadene knyttet til revisjon. Inngangsbarrieren blir så klart mindre. Sannsynligheten for regnskapsmanipulasjon vil derimot bli høyere.

Regnskapsfører 3:

Formålet kan være økonomisk, konsekvensene kan bli at selskaper som så en nytte av å ha revisor nå mister det. Dette kommer av at revisoren konsekvent tar høyere pris for tjenester nå kontra da revisjonsplikten fortsatt gjaldt, som gjør at små selskaper ikke ser en annen utvei enn å fravelge revisor selv om man ønsker å ha en, men jeg tror det er lite regnskapsmanipulasjon i Norge generelt.

Regnskapsfører 2:

(...) Inngangsbarrieren blir lavere og kostnaden blir mindre for selskapet som gjør at det blir enklere for dem. Konsekvensene kan være mange, det blir kanskje økende tilfeller av regnskapsmanipulasjon fordi en revisor ikke trenger å kontrollere dette og fordi det på grunn av lavere inngangsbarriere vil være flere selskaper. Revisjonsplikten gir også en form for trygghet for banker, investorer og

andre samarbeidspartnere. Bortfall av en revisjonsplikt kan ha innvirkning på veksten til selskapet.

Det er de samme type regler knyttet til revisor og regnskapsfører når det kommer til taushetsplikt og rapporteringsplikt, noe begge parter burde respektere. Ved spørsmål om regnskapsfører følte at revisor klarer å skille disse to pliktene svarte alle regnskapsførerne ja.

Regnskapsfører 2:

Det skal ikke være vanskelig å skille, en revisor vil være sikker i sin arbeidsutførelse og derfor vite når meldeplikten skal tre i kraft.

Det ble også spurt om regnskapsførerne selv finner det vanskelig å differensiere mellom pliktene.

Regnskapsfører 3:

Jeg har ikke møtt på forhold hvor jeg finner det vanskelig å skille mellom de to pliktene, men som regel er det feil som ikke trengs å rapportere inn.

Regnskapsfører 2:

Det føler jeg ikke, de fleste klarer å skille mellom disse to plikten. Undersøkelsesplikten er en plikt jeg føler kommer mellom de to pliktene og kan jo brukes om man er usikker.

Uavhengighetsreglene samt erstatningsansvaret som kan bli rettet mot revisor ble det også spurt om fra regnskapsførerne. Disse reglene har tilknytning til regnskapsmanipulasjon generelt. Regnskapsfører 2 svarte følgende på begge spørsmålene:

Regnskapsfører 2:

Nei, jeg føler ikke de er for strenge, men absolutt nødvendige for presis utførelse av revisjon.

Regnskapsfører 1:

Uavhengighetsreglene er kanskje en smule strenge, det samme gjelder også kravet om erstatning som kan rettes mot revisor. Når det gjelder at revisor kan bli erstatningsansvarlig er det viktig å legge til at det enkelte ganger kan være en manipulasjon av høy grad som også revisor ikke klare å avdekke.

Uavhengighetsreglene er et forebyggende tiltak som minker sjansen for en eventuell manipulasjon. Erstatningskravet rettet mot revisor kan føre til at revisor holder en skjerpet holdning og kvalitet i regnskapet. Regnskapsfører kom også med denne uttalelsen

Regnskapsfører 3:

Revisor jobber i høyere grad med å avdekke, granske og forebygge regnskapsmanipulasjon blant annet på grunn av tilfeller hvor revisor holdes erstatningsansvarlig.

Det siste spørsmålet spurt i denne kategorien av regnskapsførerne var om de fant regnskapsreglene vanskelig, og om det vil øke sjansen for manipulasjon på grunn av fleksibiliteten.

Regnskapsfører 1:

Jeg tror ikke reglene øker sjansen for regnskapsmanipulasjon.

Regnskapsfører 3:

Jeg tror det er nødvendig at regnskapsreglene er fleksible ettersom det er forskjellige størrelser på selskaper. Små selskaper får mulighet til å på en måte slippe unna fordi de fortsatt er i utviklingsfasen.

Alle informantene mente akkurat som revisorene at det var nødvendig med fleksibilitet i reglene.

5.2.3 Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon

Det er viktig å iverksette tiltak i bekjempelse av regnskapsmanipulasjon, det er av den grunn viktig å hente inn kunnskap om forholdene rundt dette. Dette under kapittelet er et forsøk på det.

Tabell 11 - Regnskapsførere: Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon

Spørsmål	Regnskapsfører 1	Regnskapsfører 2	Regnskapsfører 3
Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon			
Hva er årsaken til regnskapsmanipulasjon?	Økonomiske fordeler og status	Økonomiske fordeler	Økonomiske fordeler
Hvilke typer regnskapsmanipulasjon forekommer oftest?	Inntekter Avsetninger	Inntekter	Visste lite
Oppdagelsesrisikoen for økonomisk kriminalitet, mener du at den er høy eller lav? Forventes det at revisors oppdager?	Avhenger av revisor, men vanskelig å oppdage	Avhenger av revisor, lav oppdagelsesrisiko	Avhenger av revisor, lav oppdagelsesrisiko Lite regnskapsmanipulasjon
Foreligger det mørke tall?	Ja	Ja	Ja
Hva er potensielle røde flagg for deg?	Poster som skiller seg ut Sammenligne fra året før	Ansvarfordelingen Poster som skiller seg ut	Sammenligne med bransjen

Et av spørsmålene var om regnskapsførere visste hvilket motiv som ligger bak en eventuell regnskapsmanipulasjon/økonomisk kriminalitet. Det kom frem ulike årsaker:

Regnskapsfører 2:

Det kan være veldig mange forskjellige grunner til dette, men jeg tenker etter hva slags behov den som begår har. Gi et bedre bilde av den økonomiske situasjonen til regnskapet eller økonomisk kriminalitet/hvitvasking.

Regnskapsfører 1:

De fleste er jo ute etter å oppnå økonomiske fordeler, men en konkurranse om status i et selskap, kan også være årsaken. Det som spesielt kommer under økonomiske fordeler er skatteunndragelse.

Regnskapsfører 3:

Det må være å oppnåelse av økonomiske fordeler. Det er i mindre bedrifter, hvor ansvarfordelingen er trang, større sannsynlighet for manipulasjon, fordi den enklere kan skjules av ledelsen.

Det er viktig i alle sammenhenger å vite metoden som blir brukt for å kunne jobbe mot dette. Det ble derfor formulert spørsmål om hvilke handlinger innen ubevisste og bevisste feil i regnskapet som var vanlig. Manipulering av inntekter var en felles faktor hos alle regnskapsførerne.

Regnskapsfører 1:

Å manipulere inntekter for å oppnå bedre lønnsomhet, rett og slett gi et bedre bilde av den økonomiske situasjonen av selskapet. Jeg føler også det foreligger stor risiko i poster som skal behandles med skjønn, det kan være avsetninger osv.

Regnskapsfører 2:

Manipulasjon av inntekter er den vanligste formen. Det kan være feil inntektsføring eller fiktive inntekter. På denne metoden kan man oppnå høyere inntekt for å f.eks få høyere lån osv.

Dette viser at selskapene burde sette inn flere kontroller i den interne kontrollen på de postene som er mest utsatt. Det vil derfor være inntektsposten som er mest utsatt og inneholder høyest risiko.

En viktig oppgave tildelt revisor er å skaffe seg betryggende sikkerhet for regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. På grunn av revisors begrensninger foreligger det likevel en risiko at det kan forekomme feil som er vesentlige. To av spørsmålene var knyttet til regnskapsmanipulasjon, om det generelt er høy eller lav risiko for oppdagelse, og om det i hvilken grad forventes av revisor å oppdage dette.

Regnskapsfører 2:

Oppdagelsesrisikoen for regnskapsmanipulasjon mener jeg er lav. Først og fremst fordi utføring av manipuleringen kan være så godt innarbeidet i regnskapet som gjør det vanskeligere å oppdage. Oppdagelsen avhenger også av andre faktorer som blant annet revisors erfaring og kunnskap.

Regnskapsfører 1:

Jeg vil mene at med en revisor i bilde, vil sannsynligheten for oppdagelse øke eller være i større grad.

Dette tolkes som at oppdagelsesrisikoen er lav. Ved spørsmål fra Regnskapsfører 1 om forventning til revisors oppdagelse og forventning til dette, kom det inn følgende svar.

Jeg vil tro at de naturligvis ikke vil avdekke alt, men revisor har et overordnet ansvar til å forsikre seg om at regnskapet er riktig i forhold til lover og regler.

Regnskapsfører 3:

Det forventes i høy grad av revisor om å avdekke regnskapsmanipulasjon, men det finnes generelt lite grad av manipulasjon i Norge i dag.

En naturlig konsekvens av at revisor ikke oppdager feil er at den rett og slett ikke blir rapportert eller anmeldt videre som igjen kan føre at denne manipulasjons tilfellen går under kategorien mørketall. Ved spørsmål om informantene mente det forelå mørketall til regnskapsmanipulasjon svarte alle informantene ja.

Regnskapsfører 2:

(...) Tap av omdømme mener jeg er en stor grunn til at folk lar være å rapportere, og det foreligger mørke tall. Dette gjelder både for selskapets omdømme og revisors omdømme.

En av metodene for å fange opp en regnskapsmanipulasjon eller økonomisk kriminalitet er å se etter røde flagg, som kan være svært forskjellig fra selskap til selskap. En slik metode er effektiv. Ved spørsmål om hvilken røde flagg informantene ser etter ved analyse var det noen felles svar, utgangspunktet var likevel om selskapet skiller seg ut fra året før, fra bransjen, poster som er annerledes målt og tilslutt vil generelt rødt flagg være ansvarsfordeling i selskapet.

5.3 Økokrim

Økokrim er et organ som jobber preventivt mot økonomisk kriminalitet som inkluderer regnskapsmanipulasjon. Dette avhenger av at rapporteringspliktige har en forståelse av denne plikten. Det fremgår av Økokrim.no forhold som kan være aktuelle ved en rapportering. Et intervju med en spesialletterforsker fra Økokrim gir dybde i revisors rolle som også er et tiltak mot regnskapsmanipulasjon.

5.3.1 Om revisjon og revisors rolle

Det er aktuelt å spørre etterforskeren om dette for øke vår kunnskap hvilken grunnlag valgene hos dem blir basert på og revisors rolle i kampen mot manipulasjon.

Tabell 12 - Økokrim: Om revisjon og revisors rolle

Spørsmål	Etterforsker
Om revisjon og revisors rolle	
Tar dere utgangspunkt i revisors godkjente årsregnskap og årsberetning?	Brukes som en informasjonskilde, går dypere inn om det er av interesse.

Hvor viktig er dette?	Ikke viktig
Hvordan opererer dere i en sak som hvor noen tidligere har vært involvert i regnskapsmanipulasjon?	Mer oppmerksomme
Hvilke meninger har dere til vesentlighetsgrensen satt av revisor?	Ja, fremgår av loven etter god regnskapsskikk. Men er for høy med tanke på avdekking av misligheter.
Mener du at revisor er allmennhetens tillitsperson?	Ja, dette fremkommer av loven
I hvor høy grad mener du at det forventes at revisors skal avdekke økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon?	Avhenger av lovbrudd
Hvordan mener du markedets tilgjengelighet av revisorer er?	Bra tilgjengelighet
<u>Lover om revisors rolle</u>	Etterforsker
Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?	Økende sannsynlighet for flere tilfeller av misligheter.
Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten?	Nei, det fremkommer av loven og burde være klart. For lite meldt – lite observant
Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene for revisor burde endres?	Nei, tilstrekkelig.
Synes dere at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?	Nei, de trenger å være fleksible og er tilstrekkelige

Etterforskeren fra Økokrim ville først avklare revisors rolle i de sakene de mottar, som viser seg å være minimal etter etterforskerens oppfatning.

Vi mottar en rekke ulike saker med forskjellige lovbrudd som er gjort, som for eksempel bedragerier, skattesvik og utroskap. Revisors rolle er forståvidt aktuelt i

noen av de sakene, men det er ikke alltid at revisor er i søkelyset i forhold til at han/hun har begått noe ulovlig

Videre ble det spurt om det tas utgangspunkt i årsregnskapet revidert og årsberetningen utgitt av revisor, og viktigheten av denne kilden.

I veldig mange saker innen økonomisk kriminalitet er ikke regnskapet som nødvendigvis er galt og aktuell i de sakene vi etterforsker. Det avhenger i stor grad av hvilket lovbrudd som er begått, men det tas ikke utgangspunkt i årsregnskapet eller årsberetninger som er gitt av revisor. Vi kan se på dette og ha det som en informasjonskilde og i noen tilfeller må vi gå i dybden på det.

Ved spørsmål om hva annet Økokrim bruker som sin informasjonskilde mente etterforskeren at det også er veldig forskjellig.

Etterforskning skjer etter type lovbrudd som er begått. I en bedragerisak hvor bedrageriet er gjort inn mot et selskap, en direktør svindel, er det i første omgang å gå etter transaksjonene som er blitt gjort, betalingsstrømmen og e-post. Dette danner et grunnlag for kommunikasjonen og er sentrale bevis (..) Vi ser også på om personen har vært inkludert i lignende straffesaker tidligere.

Vesentlighetsgrensen utarbeides av en revisor avhengig av forhold ved den reviderte og revisors erfaring og kunnskap. Denne vesentlighetsgrensen danner grunnlag for risikoen for vesentlige feil i regnskapet.

Vesentlighetsgrensen satt av revisor i oppdragene er basert på fastsatte kriteriene etter god revisjonsskikk, det er ikke noe galt med det. Men det blir satt forholdsvis høy, om revisor forholder seg til denne er det ikke så lett å avdekke misligheter. Misligheter i signatur er også tildekket, så det er ikke åpenbart at revisor klarer å avdekke det uansett.

Ved spørsmål om bevisste og ubevisste feil i regnskapet burde vurderes annerledes i henhold til vesentlighetsgrensen mener intervjuobjektet at dette er

en vurdering revisor må ta nøye og baserer seg på kontrollrisikoen og den iboende risiko i regnskapet. Dette er vurdering fra oppdrag til oppdrag. Etterforskeren utdyper at det uavhengig av vesentlighetseffekten på regnskapet burde tas tak i de røde flaggene, der er revisor ikke nok påpasselige. Dette kommes tilbake til.

Det fremgår av loven at revisor er allmennhetens tillitsperson, noe også etterforskeren mener det ikke er noe tvil om. Deretter ble det stilt spørsmål om revisors rolle og plikt til å gi betryggende sikkerhet om misligheter og feil i regnskapet.

Dette avhenger igjen av hva slags lovbrudd og regnskapsmanipulasjon det er begått. Ved snakk om misligheter i årsregnskapet er det en vesentlighetsbetraktning. Det er for øvrig ulike plikter som fremgår etter hvitvaskingsloven. Revisor skal danne seg en forståelse av internkontrollen og skal rapportere etter hvitvaskingsloven om det er forhold eller informasjon som er egnet til å vekke mistanke på noe som ikke er lovlig. Men vesentlighetsberegningene i henhold til årsberetning er en annen ting. Revisor har plikt til å avdekke, men med visse beskrankninger.

Etterforskeren har tidligere nevnt at misligheter kan være innarbeidet og tildekket som gjør at revisor ikke klarer å avdekke dette, det legges til at en revisor burde være mer våken og fokusere på røde flagg. Videre ble informanten spurt om markedets tilgjengelighet av revisor.

I de verste tilfellene kan det jo hende at det er fåtall av revisorer, og flere oppdrag per revisor som kan redusere kvaliteten. Høye revisjonshonorar kan føre til mindre revisjon. Men tilgjengeligheten av revisorer mener jeg er tilstrekkelig. Det er ikke vanskelig å ansette en revisor om man ønsker det.

5.3.2 Lover om revisors rolle

Disse lovene er utarbeidet som et tiltak for å unngå revisors inkludering i manipulasjonen. Hva tenker Økokrim om dette?

Tabell 13 - Økokrim: Lover om revisors rolle

Spørsmål	Etterforsker
<u>Lover om revisors rolle</u>	
Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?	Økende sannsynlighet for flere tilfeller av misligheter.
Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten?	Nei, det fremkommer av loven og burde være klart. For lite meldt – lite observant
Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene for revisor burde endres?	Nei, tilstrekkelig.
Synes dere at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?	Nei, de trenger å være fleksible og er tilstrekkelige

Spørsmålet om hvilke tanker etterforskeren har til revisjonsplikten svarte han tidligere i intervjuet følgende:

(..)Jeg mener derimot at revisjonsplikten som gikk bort i 2011 fører til flere tilfeller av manipulasjon.

Økokrim er avhengig av at det rapporteres inn forhold som tilsier mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering. Ved spørsmål om rapporteringsplikten og taushetsplikten forklarte etterforskere slik:

Det fremgår av loven at revisor har taushetsplikt og rapporteringsplikten. Det står uttrykkelig i rapporteringsplikten at taushetsplikten ikke skal være til hinder for

det. Om revisor bruker meldeplikten godt, de melder for lite ut ifra hva som egentlig burde vært meldt, men det er jo også vanskelig å avdekke manipulasjon (..) Det er snakk om 50 tilfeller (..) Dette kan komme av at man ikke er observant, blant annet på røde flagg osv.

Rapporteringsplikten vil også påvirkes av uavhengighetsreglene og reglene knyttet til erstatningsansvar. Om revisor på et tidspunkt ikke føler seg objektiv kan det føre til færre rapporteringen til Økokrim eller Politiet.

Jeg mener de reglene er tilstrekkelig og effektive, men den nye lovgivningen som kommer, vil være enda bedre.

De nye og de gamle reglene om uavhengighet og erstatningskravet er representert i kapittel to. Regnskapsrapportering framtres etter regnskapsloven og god regnskapsførerskikk. Det er gitt muligheter til å velge i loven, ved spørsmål om fleksibiliteten i regnskapslovene ble det sagt følgende.

Nei, de er tilstrekkelige og effektive. Det vil uansett hvordan man formulerer det være risiko for lovbrudd eller manipulering. Man kan ikke lov teste seg bort i fra denne risikoen.

5.3.3 Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon

Ettersom Økokrim får inn de mest avanserte saken for lovbrudd innen økonomi er det aktuelt å hente informasjon fra dem om forhold knyttet til regnskapsmanipulasjon og økonomisk kriminalitet. Dette vil kanskje gi oss en annen side av temaet.

Tabell 14 - Økokrim: Økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon

Spørsmål	Etterforsker
<u>Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon</u>	
Hva er årsaken til regnskapsmanipulasjon?	Pynte på tall

Hvilke tilfeller av økonomisk kriminalitet er det mest av?	Mindre og simple bedragerier
Hvilke typer regnskapsmanipulasjon forekommer oftest?	Det klassifiseres ut ifra type lovbrudd begått Manipulering av inntekter
Oppdagelsesrisikoen for økonomisk kriminalitet, er den generelt høy eller lav?	Det er likevel i veldig liten grad at revisor avdekker forhold.
Hvorfor?	Godt skjult og tildekket.
Foreligger det mørke tall?	Ja
Hva er potensielle røde flagg for deg?	Betydelige endringer i nøkkeltall og KPI, lånebetingelser brytes osv.

Det er et faktum at bakenforliggende årsak er viktig å vite når man skal iverksette tiltak til noe. Det ble derfor spurt Økokrim hvilket motiv de fleste som begår lovbruddet sitter med.

Jeg tror grunnen enkelt å greit er å pynte på tall slik at de blir høyere og bedriften blir mer lønnsom. Dette kan gjøres ved å manipulere inntekter, men i noen tilfeller ønsker man å gjøre tallene svakere. Da er ofte hensikten skatteunndragelse.

Om regnskapsmanipulasjon er et aktuelt tema i dag avhenger av hvor mange tilfeller av regnskapsmanipulasjon som forekommer og hvilke typer de er. Det ble derfor spurt om hvilke typer økonomiske lovbrudd Økokrim får rapportert oftest.

Simple bedragerier er det flest av, altså mindre bedragerier.

Regnskapsmanipulasjon er det veldig lite av. Det er det store bildet som legges større vekt på. Regnskapsmanipulasjon brukes bare for å dekke det til igjen for de større lovbruddene.

Det ble også lagt ytterligere vekt på revisors rolle i det hele:

Revisor skal jobbe for å godkjenne at regnskapet viser den aktuelle økonomiske situasjonen til selskapet. De kontrollene revisoren utfører som en del av oppdraget, er ikke egnet til å avdekke en misligheter i stor grad. Revisor må i tillegg se etter pliktene som revisoren har etter hvitvaskingsloven, og der er revisoren pliktig til å rapportere om dette.

Ved spørsmål om hvilken manipuleringsmetode som var vanligst, svarte etterforskeren følgende:

Den vanligste formen er å blåse opp verdier eller redusere verdien, som kommer av å manipulere inntektene. Det kan også være fiktive inntekter.

Spørsmål om risikoen for oppdagelse av regnskapsmanipulasjon og økonomisk kriminalitet, og mørke tall ble besvart følgende:

Oppdagelsesrisikoen for at revisor som følge av sitt arbeid skal oppdage misligheter eller økonomisk kriminalitet er i liten grad. Det er veldig sjeldent at det er revisoren som avdekker det. Oppdagelsesrisikoen jevnt over spesielt over tid mener jeg er høy. I mange saker er disse lovbruddene veldig skjult. Det tar derfor lang tid før det oppdages. I det korte perspektivet foregår flere lovbrudd i flere år uten at det oppdages (..) Dette kan være årsaken til mørke tall, inkludert at mange ikke ønsker å rapportere på grunn av konsekvenser som omdømme, tar for lang tid osv.

Røde flagg, siste spørsmålet i intervjuet. Etterforskeren har tidligere i intervjuet påpekt at røde flagg metoden kan være aktiv og at revisor må bruke dette utenom vesentlighetsgrensen som er satt. Betydelige endringer i nøkkeltall som settes opp mot KPI for måle forholdene til noe er helt klart en rødt flagg. Lånebetingelser som brytes i forhold til egenkapital kan også være et rødt flagg.

6. Dataanalyse og drøftelse

6.1 Om revisjon og revisors rolle

Rollen til revisor som en tillitsperson har utviklet seg over tid på grunn av behov etter større og avanserte selskapsstrukturer. Funnene fra data viser at alle informantene er enig at revisor er allmennhetens tillitsperson.

Ved innhenting av data var det aktuelt å se etter om revisorene som ble intervjuet var klar over hvordan revideringen skulle gjøres, og deres rolle som et preventivt tiltak til regnskapsmanipulasjon. Informantene hadde litt forskjellige metoder på hva de begynte å se etter i et selskap, men utgangspunktet var å bli bedre kjent med selskapet. Alle de ulike besvarelsene både fra revisorene og regnskapsførerene stemte overens med (Gulden B. P., 2010) sitt utgangspunkt for hvordan man burde bli kjent med bedriften. En av revisorene mente at de ved revidering hvor det foreligger høy risiko tar en samtale med ledelsen.

I følge artikkel (Heskestad, Manipulering av inntekter og «røde flagg», u.d.) også nevnt tidligere, sitter ledelsen med mest informasjon om selskapet og kan enkelte bruke denne informasjonen til sin egen fordel. Det er også forventet at en manipulasjon finner sted i de fleste tilfeller fordi ledelsen vil oppnå økonomiske fordeler. (Heskestad, Manipulering av inntekter og «røde flagg», u.d.) Det vil derfor være viktig å analysere ledelsen, og forstå deres motiver som en av revisorene uttrykker, men opptre etter profesjonell skepsis. I tillegg mente en økonomisjef i et større selskap at diskusjon eller konfrontasjon ikke vil redusere risikoen for at manipulasjon av regnskapet gjort av ledelsen ville dempe seg. (Tvedt & Thaysen, 2015)

Det er særdeles viktig at revisoren gjør seg godt kjent med selskapet for å danne et bilde av den iboende risikoen, som igjen sørger revisjonssrisikoen som blir beregnet. Det vil være risiko for at revisor konkluderer med at det foreligger vesentlig feil i regnskapet når det ikke er tilfellet. En annen risiko som fremkommer oftere (Gulden B. P., 2010) er at revisor konkludere med at det ikke foreligger vesentlige feil i regnskapet når dette er tilfellet.

I en artikkel fra Økokrim (Finneide, 2014) kommer det frem at revisors forventning til sin rolle ikke kommer overens med andre aktørene i næringslivets oppfatning om revisors rolle. Revisorene i undersøkelsen forklarte at det er høy forventning til at revisor klarer å oppdage regnskapsmanipulasjon, men at det er sjelden et tilfelle. Videre fortelles det at en oppdagelse vil forekomme av tilfeldigheter. Dette på bakgrunn av at revisor opererer etter vesentlighet, risikobasert og strikkprøvebasis. (Gulden B. , 2015) Revisorene understreker at en regnskapsmanipulasjon eller økonomisk kriminalitet er så godt tildekket at det er vanskelig å oppdage. Regnskapsførerne hadde samme mening som revisorene. Det kan likevel være at revisorene føler at det er annerledes oppfatning og føler presset på seg. Det stilles høye krav til revisor for indentifisering av misligheter og revisor vil holdes ansvarlig ved manipulasjon. (Stenvold, 2018)

Regnskapsførerne mente også i funnene at forventningene er høye, men at det ikke er vanlig at revisor oppdager dette. Et annet funn er at det vil være høyere sannsynlighet for avdekking når revisor er til stede, men det baserer seg på erfaringen og kunnskapen til revisor. Det er viktig at revisor vurderer dette nøye og fratrer om nødvendig. Den største trusselen for revisor er regnskapsmanipulasjon (Tvedt & Thaysen, 2015), men etter både etterforskerens perspektiv og (Bamle & Bruu, 2019) er regnskapsmanipulasjon brukt hvor andre større lovbrudd skjules som fører til at det er vanskelig å avdekke det. Et annet funn fra intervjuene er at det er enklere å oppdage regnskapsmanipulasjon på lang sikt. I de fleste tilfeller varer en manipulasjon over flere år før man klarer å finne ut av det. Det er derfor etter etterforskerens perspektiv begrensninger knyttet til revisors evne for oppdagelse.

Et annet funn fra intervjuene er at revisors kontroller i stor grad ikke er egnet til å avdekke misligheter. I en tilsynsrapport utarbeidet av The Public Company Accounting Oversight Board kommer det frem at revisorer finner det vanskelig å utarbeide kontroller som er effektive og tilstrekkelig til å beregne risikoen for vesentlig feilinformasjon på grunn av misligheter (ACFE 2016) (NTAES, 2019).

Ved de fleste tilfeller blir de færreste tilfellene av regnskapsmanipulasjon oppdaget. (Blymke, 2019) Det blir som oftest først oppdaget ved et oppkjøp, konkurs eller lederskifte, altså når nøye øyne tar en nærmere titt på den finansielle rapporteringen. (Blymke, 2019) Funnene fra intervjuet viser at oppdagelsesrisikoen er lav. I tillegg hadde bare en av regnskapsføreren vært borti regnskapsmanipulasjon, og det samme gjelder revisorene.

Det finnes begrensninger i utførelsen av revisor som gjør at revisor ikke avdekker alle type feil i regnskapet. Om det var tilfellet at revisor var opptatt av alle feil ville dette ført til revisjon hadde blitt svært dyr og gjennomføringen vanskelig. (Tvedt & Thaysen, 2015) Det blir derfor utarbeidet vesentlighetsgrense som igjen blir basert på revisors kunnskap, erfaring og ikke minst forholdene i selskapet. Etterforskeren hos Økokrim mente at revisor ikke avdekker misligheter fordi deres vesentlighetsgrense er for høy. En høyere vesentlighetsgrense vil føre at flere revisjonshandlinger som gir økning i revisjonshonorarer. (Tvedt & Thaysen, 2015) I intervjuet mente etterforskeren at ubevisste og bevisste feil også burde behandles annerledes, men viktigst av alt se bort fra vesentlighetsgrensen når det kommer til røde flagg. En lav vesentlighetsgrense kan føre til at man ved store feil kan bli erstatningsansvarlig. Reglene knyttet til hvordan vesentlighetsgrense burde settes opp er lovregulert i ISA 320. I artikkel (Jorstad & Haaland, 2014) kommer det frem at reglene er uklare og ufullstendige.

Det sies også i artikkelen at utdanningen til en revisor ikke er optimal, kravene som stilles til revisor blir ikke oppnådd gjennom utdanningen og opplæringen. (Revisorforeningen, 2019) Revisor har for lite erfaring både praktisk og teoretisk fordi det er minimalt med revisjonsoppdrag hvor mislighetene blir oppdaget. I et revisjonsteam er det satt inn ulike kandidater som kan ha litt mindre erfaring. Dette kan også være årsaken til at regnskapsmanipulasjon ikke blir avdekket. (Stenvold, 2018) Et annet perspektiv for at revisor ikke klarer å avdekke regnskapsmanipulasjon kan være at den reviderte vet om revisors arbeidsmetoder. (Stenvold, 2018)

Det stilles spørsmål ved om en granskingsekspert i økt grad burde hentes inn i oppdrag som er avanserte og risikofylte. Artikkelen (Stenvold, 2018) ser på både fordeler og ulemper ved en slik granskingsekspert. Det er i hvert fall etter den nye lovgivningen lov å sette bort taushetsplikten ved et slikt tilfelle. En granskingsekspert vil bli ansatt fra revisors sin side og har flere fordeler i følge artikkelen, som for eksempel at den reviderte ikke kjenner til personen. Tankegangen til granskingseksperter er at det foreligger feil og de skal finnes. De er også kompetente og erfarende individer.

Markedets tilgjengelighet av revisorer kan ha påvirkning på kvaliteten til revisjonen. Et økt antall revisorer gir fleksibilitet til å velge den de måtte ønske. I en slik situasjon sitter selskapet med makten og rotasjonsreglen kan fungere. Alle informantene mente at det er nok av revisorer i markedet, men en var bekymret for at de store revisjonsselskapene kommer til å ta over som et monopol. Det kan tyde på en positiv utvikling da de store selskapene er anerkjente og veletablerte. Ved all type økonomisk kriminalitet vil de være ekstra oppmerksomme for å ikke skade omdømme til bedriften tillegg til at flere enheter innad i bedriften får skade av dette.

6.2 Revisjonsplikten

I 2011 ble revisjonsplikten midlere i sitt omfang ved å gi små aksjeselskap muligheten til å unnsnippe. Disse reglene kommer i tillegg vanlige selskapsregler som også har terskelverdier. Siden den gang har terskelverdiene til aksjeselskap blitt enda mildere. Konsekvensene av revisjonsplikten er mange, men formålet var lavere inngangsbarrierer og sjansen til verdiskapning som også informantene mener. Det menes at besparelsen av kostnaden vil slå igjen for eksempel ved at lavere lån innfris på bakgrunn av tillit. Det var før 2011 også forslag om å gjøre lovene mildere, men med avgjørende vekt på revisors rolle som forebyggende faktor for økonomisk kriminalitet ble avslaget lagt ned. (Tvedt & Thaysen, 2015)

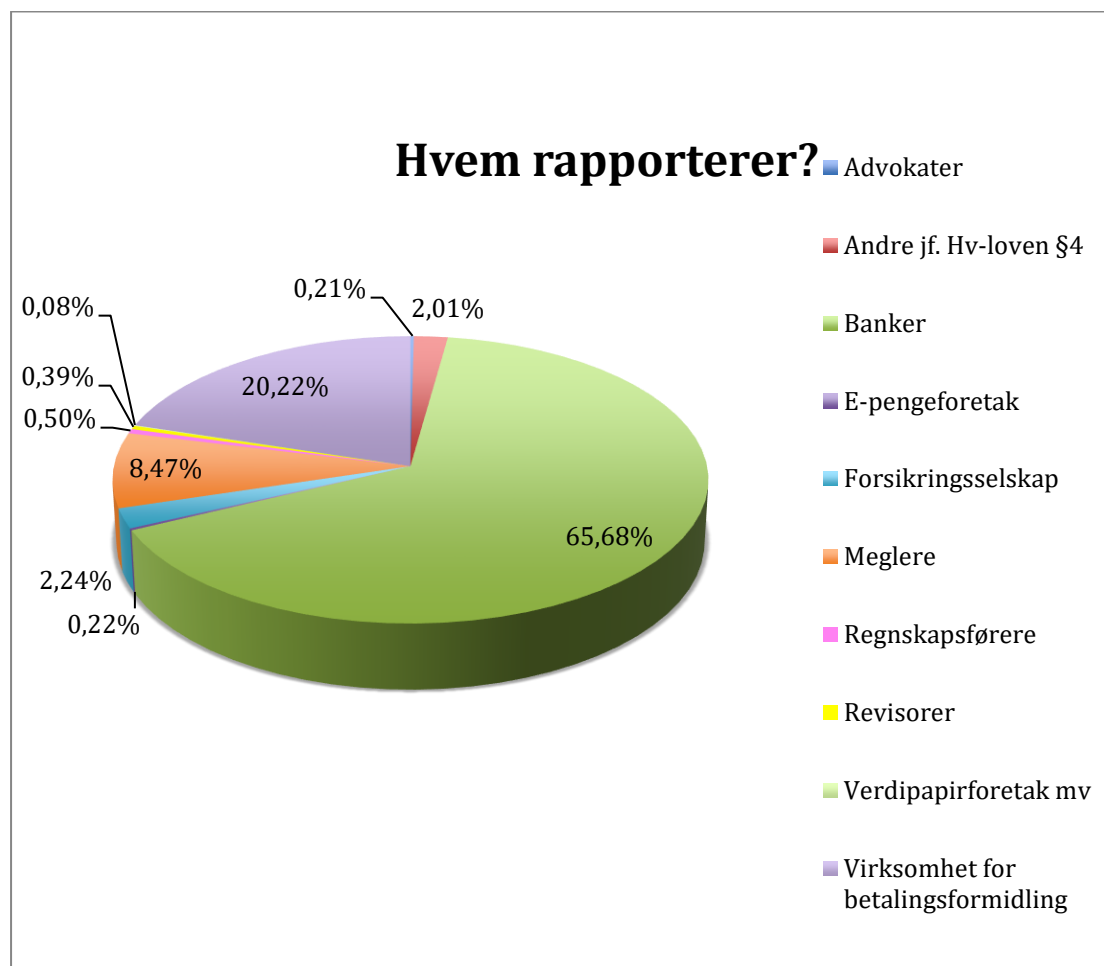
Et av tiltakene mot økonomisk kriminalitet som heller burde iverksettes etter, er å innføre regel om autorisert regnskapsfører. I lovforslaget for 2011 ville man prøve å innføre at alle som valgte bort revisjonen måtte nevne bakgrunnen til hva slags regnskapsfører man har. Funnene fra intervjuene viser klart at mildere revisjonsplikt vil føre til at det er flere tilfeller av økonomisk kriminalitet, men fordelene er lavere inngangsbarrierer. Det vil derimot også føre til at flere bedrifter kommer inn i markedet. Et annet funn i intervjuene var en økning i revisjonskostnadene når en ikke revisjonspliktige selskap ønsker revisjon, som støttet opp av (Ekberg, 2017). Begrensningene gjør at de som ønsker revisjon ikke har muligheten til det. Begrunnelsen for revisjonskostnadene er at revisor bruker lenger tid på å revidere fordi han ikke har kjennskap til selskapet og utføre flere tester.

Små selskap har redusert kunnskap og kapasitet til å bekjempe økonomisk kriminalitet og er særlig utsatt i noen tilfeller. (NTAES, 2019) Dette er en trussel ettersom 90% av næringslivet består av små og mellomstore foretak. Reglene i forhold til revisjonsplikten har blitt mildere med årene. Men det finnes tiltak som burde iverksettes. En av revisorene sier at det må settes inn andre tiltak på grunn av endring i revisjonsplikten, flere bokettersyn og at regnskapsfører får en sterkere rolle.

6.3 Rapportering

Forutsetning for bekjempelse av økonomisk kriminalitet er blant annet rapporteringer og anmeldelse. Rapporteringsplikten er utsendt gjennom hvvl, dette kan være årsaken til at det er få rapporterte tilfeller av revisor (Gulden, 2015). Den norske revisorforeningen har prøvd å komme med kommentar for bedre dette (Gulden, 2010). I den nye lovforslaget har revisor plikt til å bidra å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet. (Revisorforeningen, 2019) Det ble også utgitt et rundskriv i 2017 hvor det sto at revisor har plikter etter hvitvaskingsloven. (SSB, 2019)

Et funn gjort i intervjuet med etterforskeren viser rundt 50 tilfeller av rapporteringer av revisor. Dette støttes opp av en artikkel lagt ut av Økokrim. (Økokrim, 2018) Tallene i Figur 5 er hentet ut av denne artikkelen, beregnet i prosent og lagt til i en sektordiagram.

Figur 5 - Hvem rapporterer av ulike aktører?

Dette viser en prosentandel på 0,39% hvor revisor rapporterte forhold. Det er snakk om så lite som 45 tilfeller. Diagrammet forteller oss også at regnskapsfører rapporterer flere tilfeller en revisor, det er snakk om 58 tilfeller og en prosentandel på 0,50%. Dette er overraskende.

Om hvorfor tallene viser at det er få tilfeller kan komme av at revisor finner det vanskelig å rapportere utenfor taushetsplikten. Funnet i data viser at informantene mente at dette ikke skulle være et problem, ikke for revisor og heller ikke for

regnskapsførere. Tallene kan begrunnes revisors manglede erfaring og observasjon til de røde flaggene, sier etterforskeren. Etterforskeren mente også at det er mulig å indirekte tiltak når det foreligger usikkerhet, som for eksempel si ifra seg oppdraget, gi en negativ beretning eller nummererte brev til ledelsen.

I en artikkel hos Revisjon og Regnskap skrevet av fagdirektøren hos Økokrim kom det frem at revisor ikke antok rapporteringen av regnskapsmanipulasjon som en naturlig del av jobben. (Tvedt & Thaysen, 2015) Grunnen til dette kan være at revisor ikke føler det er komfortabelt å konfrontere selskaper med regnskapsmanipulasjon fordi bevisene er tynne. Et av funnene gjort viser at revisorer ikke har noe problem å innhente ytterligere bevis. Det kan også være det faktumet at rapporteringsplikten ikke er i revisorloven.

93% av sakene er domfelt hos revisor, dette burde gi motivasjon til å rapportere fordi Økokrim leverer resultater. Det kan foreligge forskjellige grunner til hvorfor man ikke ønsker å rapportere. Et funn fra intervjuene viser til at tap av omdømme er årsaken til at flere lar være å rapportere. Årsaken kan også ligge i at det er for store henleggelsesprosenter eller at kriminelle som utfører lovbruddet ikke blir tatt (Blymke, 2019) (Politiet, 2018). Av den grunn tar ikke selskaper seg bryet med å rapportere forholdene ettersom den økonomiske verdien mest sannsynlig også er tapt.

Det er i den nye lovgivningen ingen endringer i forhold til taushetsplikten, opplysningsplikten, undersøkelsesplikt eller rapporteringsplikten annet at plikten til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet er et av hovedoppgavene i den nye revisorloven. Det kan kanskje føre til at flere rapporterer. Manglende bevis og usikkerhet kan følges opp av undersøkelsesplikten, men dette må også vurderes og analyseres. *”Etter hvitvaskingsloven er det tilstrekkelig at man har «en vag mistanke» for at undersøkelsesplikten skal inntre. Hensikten med undersøkelsene er å få bekreftet eller avkreftet mistanken”.* (Lovdata-hvitvasking, 2018) I følge (Gulden, 2015) har Økokrim prøvd å innføre anmeldelsesplikt for lovbrudd. Denne har følgende ikke kommet gjennom.

6.4 Hvordan er omfanget av regnskapsmanipulasjon i Norge?

Tabell 15 - Regnskapsmanipulasjon i Norge (SSB)

År	2017	2018
Mindre bedragerier	2760	2591
Bedrageri	15455	17733
Grovt bedrageri	1660	2208
Underslag	1214	1098
Grovt underslag	286	282
Regnskaps overtredelser	1568	1277

Denne statistikken er lagt frem av SSB og viser antall tilfeller av de ulike typene anmeldelser av økonomiske lovbrudd. Det er antall registrerte anmeldte forhold. (SSB, 2019) Det finnes mange flere typer, men de aktuelle for denne oppgaven er blitt tatt ut. Dette er veldig store tall og som ikke ser ut til å bli noe særlig mindre om man ser på helheten og sammenligner gjennom flere år. En regnskapsmanipulasjon viser 1277 anmeldte forhold. Dette er en klar nedgang fra året før.

Tabell 16 - Ulike typer saker

År	Inntak av saker		
	2017	2018	2019
Bedrageri	2	1	1
Underslag	0	0	1
Økonomisk kriminalitet - annet	0	2	1
Forbrytelser i gjeldsforhold(regnskap)	0	5	2

Statistikk fremlagt er fra Økokrim og viser de ulike sakene av økonomisk kriminalitet som de har tatt imot. (Økokrim, Statistikk, 2018) Det finnes mange flere typer, men de aktuelle for denne oppgaven er inkludert her. Det samme gjelder tabellen under.

Tabell 17 - Antall saker av hver type under etterforskning

År	Under etterforskning		
	2017	2018	2019
Bedrageri	1	2	2
Underslag	0	0	1
Økonomisk kriminalitet - annet	1	4	4
Forbrytelser i gjeldsforhold(regnskap)	0	3	2

Ettersom regnskapsmanipulasjon ikke har en egen kategori her, vil det regnes med at den er plassert under økonomisk kriminalitet – annet. Det er viktig å påpeke at en regnskapsmanipulasjon er som regel med i de fleste type økonomisk lovbrudd, som tidligere nevnt. (Bamle & Bruu, 2019) Det er derfor risiko knyttet til alle de ulike kategoriene som er nevnt. En annen statistikk hentet ut fra artikkelen er at de i gjennomsnittet brukte 216 dager i saksbehandlingstid, hvor målet er å ikke overskride 350 dager. (Økokrim, Statistikk, 2018)

En av regnskapsføreren mente at regnskapsmanipulasjon ikke er et stort problem i Norge. Tallene hentet fra Økokrim og Statistikkentralbyrå, spesielt den sistnevnte viser at regnskapsmanipulasjon er et problem i dag. Det er likevel greit å si at det ikke er et like stort problem sammenlignet med de andre lovbruddene. Men som tidligere nevnt er regnskapsmanipulasjon brukt til å skjule de større lovbruddene (Bamle & Bru) også ifølge etterforskeren fra Økokrim. Regnskapsmanipulasjon kan derfor være i større kvantum, i tillegg til at det kan foreligge mørke tall. En bekjempelse av regnskapsmanipulasjon kan føre til at de større lovbruddene blir oppdaget.

Det er verdt å påpeke at det foreligger store mørke tall knyttet til økonomisk kriminalitet. (NTAES, 2019) Dette gjør at man ikke klarer å beregne riktig omfang. Det viser seg fra artikkelen at et av ti virksomheter ikke anmeldte lovbrudd de var utsatt for baserte på det siste året.

En grunn til at det foreligger mørke tall er at oppdagelsesrisikoen er lav. Funnene fra intervjuene sier at revisor ikke klarer å avdekke det på grunn av at det er godt tildekket. Det kommer også frem fra intervju at grunnen til flere

tilfeller er at den som begår handlingen vet at sannsynligheter for å oppdage er liten.

6.5 Hvordan bekjempe og unngå regnskapskriminalitet?

Det kan i følge (Bamle & Bruu, 2019) være vanskelig å oppdage regnskapsmanipulasjon, noe såfremt alle informantene er veldig enig i. Dette kommer av at det er rom for skjønnsmessige vurderinger som gjør det vanskelig å skille mellom fleksibilitet og manipulasjon. (Bamle & Bruu, 2019).

I boken økonomisk kriminalitet, trusler og tiltak legges det til grunn at det er skjønnsmessige vurderinger i mange poster i regnskapet. Men en regnskapsmanipulasjon er til å regne når man igjen beveger seg utenfor hva som kan regnes som " skjønnsrommet". Denne grensen er vanskelig å beregne.

Friheten av metoder og prinsipper ved fremlegging av regnskapet øker sjansen for manipulasjon på grunn av lovens handlingsrom(Heskestad, 2015). Funnene fra intervjuet viser at regnskapsreglene er fleksible, men det er nødvendig at de er. Fordi at størrelsene og arten av selskaper er veldig forskjellig i den norske samfunnet. Etterforskere fra økokrim vektlegger at alltid være risiko for lovbrudd og manipulering da man ikke utføre test og se hvordan loven vil fungere.

I følge (Kinserdal, Magma-1, 2017) burde det bli mindre fleksibilitet i reglene fordi det med nåværende regnskapsregler alltid vil være rom for manipulasjon. Men en regelbasert regnskapsrapportering er ikke veien å gå fordi det ikke vil gi en reell bilde av bedrifter fordi det ikke er skjønn inkludert. (Heskestad, Resultat kvalitets-analyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015)

En annen akseptabel tiltak kan være at alle handlinger relatert til bruken av skjønn dokumenteres, slik at denne dokumentasjon kan være tilgjengelig for revisor. (Bamle & Bruu, 2019) Det er etter revisorloven plikt at revisor skal dokumentere hvordan revideringen er gjort. Dette skal fungere som revisors sikkerhet hvor det er økt risiko for erstatningsansvar og offentlig tilsyn.

(Rødssæteren, 2005) I forhold hvor revisor skal forsvare sin skyld kan dette også komme til nytte. I følge kapittel to er reglene om oppbevaring av dokumentene redusert fra ti til fem år.

I følge kapittel to har revisor plikter gjennom loven for å bekjempe regnskapsmanipulasjon, disse lovene har også i hensikt å begrense revisors inkludering i manipulasjon eller i mye større grad økonomisk kriminalitet. Ved oppdagelse av økonomisk kriminalitet blir det først spurt hvor revisor var. Det kan hende at revisor var en del av de lovbruddet som ble gjort. Rotasjonsreglene, rådgivingsreglene, revisors uavhengighet og erstatningsreglene i tillegg til reglene knyttet til revisors fratreden, revisjonshonorar og nye krav til utdanning er med på å forebygge graden av regnskapsmanipulasjon ved å unngå revisors innblanding. Et funn fra data viser at uavhengighetsreglene vil bli utfordret på bakgrunn av revisjonsmarkedet i dag. Bakgrunnen for dette er at de fleste innenfor revisjonsmarkedet og næringslivet har bekjentskap til hverandre. Ved en eventuell regnskapsmanipulasjon er konsekvensene for både selskapet og revisor mange, skrevet i kapittel to. Disse følgene fungerer som forebyggende faktorer.

At det foreligger betydelig risiko for misligheter og økonomisk kriminalitet er helt sikkert, men at selskaper ikke iverksetter effektive tiltak for å bekjempe dette er overraskende. (Bamle & Bruu, 2019) Det er ledelsen som sitter med ansvaret for å iverksette en god internkontroll og de samme som begår manipulasjonen. Det er i følge artikkelen (Tvedt & Thaysen, 2015) sjeldent at intern kontroller er hundre prosent tett. Det finnes som regel små eller store svakheter i den interne kontroller som gir mulighet for mislighet. (Kinserdal, Magma-1, 2017) mener økte krav til ledelsen og eierstyring vil være aktuelt. I en undersøkelse (Revisorforeningen, 2019) viser det at bare 28% av bedriftene hadde foretatt en skriftlig risikovurdering av kriminalitet. Ledelsen er blant annet ansvarlig for den intern kontrollen.

Om revisor finner svakheter ved den interne kontrollen er det viktig at dette gis beskjed om til ledelsen. Et funn fra intervjuene er etterforskerens syn på den

interne kontrollen. Det kom frem at kontrollene utarbeidet av revisor ikke er egnet til å avdekke feil. Undersøkelsesplikten burde brukes.

Det vil kanskje være større sannsynlighet for oppdagelse av økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon om en granskningsekspert hentes inn i revideringsprosessen. Granskningseksperter vil utføre sine handlinger basert på at det foreligger feil i regnskapet som kan være vesentlige (Stenvold, 2018).

Det er i (Revisorforeningen, 2019) fremlagt punkter som kan:

- Etablere etiske retningslinjer
- En tydelig ledelse
- Foreta en risikoanalyse
- En god intern kontroll
- Gode rapporteringsrutiner
- God oppfølging / etterlevelse.
- Snakke med revisor
- Innføre varslingsordning
- Gjennomføre prekvalifisering av forretningsforbindelser
- Etablere antikorrupsjonsregelverk

Mange av disse punktene er en del av opprettelsen av intern kontroll etter coso – rammeverket. Har man disse punktene i orden er man bedre rustet til å konfrontere økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon.

6.5.1 Røde flagg

Revisorene	Regnskapsførerne	Økokrim
<ul style="list-style-type: none">• Endringer fra året før/ulikt fra året før• Ulikt fra bransjen• Unormale nøkkeltall• Dårlig dialog med ledelsen• Dårlig intern kontroll	<ul style="list-style-type: none">• Ulikt fra året før• Ulikt fra bransjen• Beregning av poster som skiller seg ut• Ansvarsfordeling	<ul style="list-style-type: none">• Betydelige endringer i nøkkeltall• Lånebetingelser som brytes

I (ACFE 2016) står det at selv om en revisor har erfaring med å identifisere de røde flaggene i regnskapet knyttet til misligheter er det sjeldent slik at dette faktisk fører til at misligheter oppdages.

Det er disse røde flaggene informantene fortalte under intervjuene. Det er generelle røde flagg som handler om selskapet generelt. Noen av disse røde flaggene er ikke tatt med i kapittel tre, men er likevel gode refleksjoner. Dette kan føre til revisorens eller andres oppmerksomhet fanget. Det er likevel ikke nødvendig at dreier seg om en regnskapsmanipulasjon. Det kan også være små feil.

Ved spørsmål om hvilken metode av deres oppfattelse som ble brukt mest brukt til regnskapsmanipulering var alle enige i at dette var manipulering av inntekter var den vanligste formen. Det er likevel ikke slik at noen av informantene nevnte direkte spesifikke røde flagg til denne posten, bortsett fra endringer fra året før og endringer i nøkkeltall. Det er viktig at revisor ved sin revidering er ekstra oppmerksom på denne posten. Et annet funn er at revisor burde fokusere mer på røde flagg, etterforskeren mener at grunnen til få tilfeller av rapporteringsplikten kan være at revisorer er lite observant og

vesentlighetsgrenser er satt for høy. Røde flagget er det viktigste verktøy for å fange opp faktorer som tilsier at det er verdt å undersøke dette nærmere. (Heskestad, Resultat kvalitets-analyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015)

Ved spørsmål om hensikten bak en eventuell regnskapsmanipulasjon svarte to av informantene bedre resultat, tre svarte å oppnå økonomisk fordeler og økokrim svarte at hensikten er å pynte på tall. Bedre resultatet kan skje på to metoder, redusere kostnader gitt at inntektene er det samme, eller øke inntekter i prosent, høyere enn prosentøkningen i kostnader. Økonomiske fordeler, gitt at dette er ledelsen som begår vil det også være økning av resultat og til slutt pynte på tall som det også antas er å øke resultatet. På bakgrunn av dette burde det også legges større vekt på resultatet og inntektene til bedriften, og da spesifikke røde flagg. Et av funnene gjort i intervjuet med revisor var at de forklarte at en avdekkingen av feil skjer ved de fleste tilfeller tilfeldig. Dette er noe som burde endres.

7. Konklusjon

Revisor er allmennhetens tillitsperson. Dette er regulert gjennom loven. En slik aktør i næringslivet vil skape ro og orden, men regnskapsmanipulasjon er det økonomiske lovbruddet som er størst trussel for revisor. Revisors oppgave er å sørge for at regnskapet til klienten er vesentlig uten feil.

Det er denne vesentlighetsgrensen som danner grunnlag for hva revisoren kan godta som feil og ikke. Etterforskeren sin oppfatning er at denne grensen for vesentlige feil er satt for høyt, og er grunnen til at revisor ikke klarer å avdekke regnskapsmanipulasjon. Etterforskeren fra Økokrim mener at det bør legges større vekt på revisors rolle i kampen mot regnskapsmanipulasjon. Om revisor er mer oppmerksomme vil de fange flere forsøk på regnskapsmanipulasjon.

Det er viktig at revisors i kampen mot regnskapsmanipulasjon rapporterer forhold som er kjent for revisor. At regnskapsfører har flere rapporterte tilfeller en revisor var overraskende. Det er også aktuelt at det blir brukt røde flagg effektivt i revideringen. Revisor hadde derimot mest kunnskap om de røde flaggene.

Ved spørsmål om det står klar og tydelig i loven at revisor skal avdekke regnskapsmanipulasjon er ikke et tilfelle. Revisor skal oppnå betryggende sikkerhet om at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

Revisorer tar ikke utgangspunkt i at det foreligger feil i regnskapet, men utfører handlinger som gjør at revisjonsrisikoen går ned.

Regnskapsmanipulasjon viser seg å være et stort problem, og særlige små foretak er utsatt på grunn av deres manglede kunnskap og erfaringen om sette opp intern kontrollen tilstrekkelig. I tillegg vil revisorens rolle bidra som en preventivt tiltak. En regnskapsmanipulasjon er ofte brukt for å " gjemme " bort de større lovbruddene. Om det viser seg at det foreligger risiko i regnskapet og revisor ikke føler seg god nok kan det innhentes en granskningseksperter.

Det burde settes inn ytterligere tiltak for å bekjempe regnskapsmanipulasjon og økonomisk kriminalitet generelt som er et større problem. Å innføre regler om en autorisert regnskapsfører kan føre til bedring årsregnskapet. Andre tiltak kan være oftere tilsyn og strengere sanksjoner.

Er det for høye forventninger av revisor?

Funnene gjort i denne oppgaven og teorien lest vedrørende dette tema belyser at det er høye forventninger til revisors rolle i kampen mot regnskapsmanipulasjon. Dette fremgår på bakgrunn av at revisor har blitt gitt oppgaven om å gi betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, men det er på den andre siden dannet dette lovverket ikke av hensyn til å avdekke feil. Det finnes ulike typer grad av økonomiske lovbrudd, om det er forventet at revisor skal dekke alt konkluderes det med at det er for høye forventninger.

Er det nødvendig med sterkere lovverket knyttet til revisors rolle?

Dette spørsmålet ble laget for å se på revisors rolle mot regnskapsmanipulasjon. Reglene knyttet til dette er blant annet uavhengigheten, erstatningsansvaret og revisjonsplikten. Funn gjort i denne oppgaven konkluderer med at lovverket er tilstrekkelig og trengs ikke å endres. Når dette er sagt kom det frem at uavhengighetsreglene kan være litt strenge for det norske samfunnet. Bakgrunnen for denne uttalelsen er at revisjonsmarkedet og næringsvirksomheten i Norge er liten hvor de fleste kjenner hverandre.

I den nye revisorloven har det kommet frem endringer. Noen av endringene er for å forsterke revisors rolle og plikt, det er derimot i uavhengighetsreglene vesentlig reduksjon i punktet om nærstående. I lovforslaget kommer det frem at innholdet likevel vil være det samme

Er lovverket fleksibelt som øker sjansen for manipulering?

Lovverket er fleksibelt, men det er nødvendighet for det. Ved spørsmål om det øker sjansen for manipulasjon er svaret nok nei. I de skjønsmessige vurderingene må man forholde seg innenfor rom for skjønn. Et strengere regelverk vil heller ikke være aktuelt da det finnes ulike selskaper og størrelser

på selskapet i Norge. Strengere regelverk uten rom for skjønn vil føre til at verdiskapning blir mindre og et årsregnskap som er i tråd med lovene, men som ikke fremstiller virkelighetsbilde av selskapet.

7.1 Videre forskning

En undersøkelse som baserer seg på om regnskapsmanipulasjon er et problem i dagens samfunn vil være aktuelt. Da anmeldelser og økokrim sine inntak av saker viste store forskjeller. Problemstillingen i denne oppgaven trengs også å undersøkes ytterligere med en større utvalg. En nærmere undersøkelse om revisorens evne til å oppdage manipulasjon vil også være av interesse. Jeg har gjennom min oppgave vært inne på noe av disse problemstillingene, men ikke nok på grunn av ressursbegrensning.

Referanser

- altinn. (2019, 6). *Må jeg ha revisor?* Hentet fra Regnskap og revisjon - altinn:
<https://www.altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/ma-jeg-ha-revisor/>
- Andersen, G. (2019). *Valg av informanter*. Hentet fra NDLA:
<https://ndla.no/nb/subjects/subject:19/topic:1:195989/topic:1:195829/resource:1:56943>
- Bamle, M., & Bruu, B. (2019). *Økonomisk kriminalitet - Trusler og tiltak*.
- Blymke, Ø. (2019, 12). *Økonomisk kriminalitet – en trussel mot samfunnsstabiliteten?* Hentet fra politiforum.no:
<https://www.politiforum.no/artikler/okonomisk-kriminalitet-en-trussel-mot-samfunnsstabiliteten/481582?fbclid=IwAR3viRIqFl5eeWdmXHC7v8EeodqlpoY63auMTqmVXRTWbf8euwHYAwXUoZ4>
- Brinkmann, S. (2015). *Kvalitative metoder*. Hans Reitzel.
- Charmaz, K. (2003). *Grounded Theory*. Hentet fra
<https://guides.temple.edu/groundedtheory>
- Creswell, J. W. (1995). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*.
- Dahlum, S. (u.d.). *SNL*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/validitet>
- David Burgstahler, I. D. (1997, 9). Earnings Management to Avoid Earnings Decreases and Losses. *Journal of Accounting and Economics*.
- deloitte. (2014). *Revisjonens historie*. Hentet fra deloitte.com:
<https://www2.deloitte.com/no/no/pages/about-deloitte/articles/revisjonens-historie.html>
- Deloitte. (u.d.). *Manipulering av kostnader og «røde flagg»*. Hentet fra Deloitte-kostnader:
<https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/manipulering-av-kostnader.html>
- Ebbesberg, H. R. (2016). *Revisorlovens krav til uavhengighet*. Hentet fra Revisjon og Regnskap: <https://www.revregn.no/i/2016/5/revisjon-05-2016-2566>
- Ekberg, E. (2017). *Revisjonskrav for AS som ikke har valgt revisor*. Hentet fra <https://verdtavite.kpmg.no/revisjonskrav-for-as-som-ikke-har-valgt-revisor/?s>
- Fetterman, D. M. (u.d.). *Ethnography: Step-by-Step (Applied Social Research Methods)*. 1998.
- Finansdepartementet. (2010-2011). *Endringer i revisorloven og enkelte andre lover (unntak fra revisjonsplikt for små aksjeselskaper)*. Hentet fra regjering.no:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/3972776877f44487870d03acc3037f75/no/pdfs/prp201020110051000dddpdfs.pdf>
- Finansdepartementet. (2017). *NOU 2017: 15*. Hentet fra Regjeringen.no - Revisorloven : <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-15/id2563446/?ch=6>
- Finneide, G. K. (2014). *Revisors virksomhet sett fra ØKOKRIMs ståsted*. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2014/3/revisjon-03-14-1124>
- Forsvarsdepartementet. (2019-2020). *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven), lov om endringer i lov om Folketr ygdfondet og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 102/2018 om innlemmelse i*

- EØS-avtalen av direktiv 2014/56/EU og forordning (EU) 537/2014*. Hentet fra Regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/da6b2bf9f1bc40d8a5cf20db562d8977/no/pdfs/prp201920200037000dddpdfs.pdf>
- Gulden, B. (2015). *Den eksterne revisor (9.utg)*. Oslo, Gyldendal.
- Gulden, B. P. (2010). *Den eksterne revisor*. Gyldendal akademisk.
- Heskestad, T. (2015). *Resultat kvalitets-analyse, røde flagg og driftsinntekter*. Hentet fra Revisjon og Regnskap:
<https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/8-33-40.pdf>
- Heskestad, T. (u.d.). *Manipulering av inntekter og «røde flagg»*. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>
- HMS.no. (2016, 4). *Internkontroll*. Hentet fra HMS.no:
<https://www.hms.no/hms/internkontroll/>
- HMSKurs. (u.d.). *Internkontroll mal for små bedrifter*. Hentet fra HMSKURS:
<https://webhms.no/internkontroll/internkontroll-mal-sma-bedrifter/>
- Hoffmann, T. (2013, 9). *Hva kan vi bruke kvalitativ forskning til?* Hentet fra forskning.no: <https://forskning.no/sosiologi/hva-kan-vi-bruke-kvalitativ-forskning-til/610839>
- Howe, K., & Eisenhart, M. (1990). Standards for Qualitative (and Quantitative) Research: A Prolegomenon. *Sage Journals*.
- IFAC-ISA200. (2009). *ISA 200 Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene*. Hentet fra www.revisorforeningen.no:
<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-200-overordnede-mal-for-den-uavhengige-revisor-og-gjennomforingen-av-en-revisjon-i-samsvar-med-de-internasjonale-revisjonsstandardene.pdf>
- IFAC-ISA240. (2009). *ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper*. Hentet fra www.revisorforeningen.no:
<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-240-revisors-oppgaver-med-og-plikter-til-a-vurdere-misligheter-ved-revisjon-av-regnskaper-pr-18-12-2017.pdf>
- IFAC-ISA320. (2009).
<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-320-vesentlighet-ved-planlegging-og-gjennomforing-av-en-revisjon.pdf>. Hentet fra www.revisorforeningen.no:
<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-320-vesentlighet-ved-planlegging-og-gjennomforing-av-en-revisjon.pdf>
- Jorstad, H., & Haaland, G. (2014). *Vesentlighetsgrenser i praktisk revisjon*. Hentet fra Regnskap Norge: <https://www.revregn.no/asset/pdf/2014/6-25-31.pdf>
- Kinserdal, F. (2014). *Magma*. Hentet fra *Hvordan manipulere med regnskapet*:
<https://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>
- Kinserdal, F. (2017, 1). *Magma-1*. Hentet fra <https://www.magma.no/hva-er-regnskapsmanipulasjon-og-hvordan-kan-den-best-avdekkes1>

- <https://www.magma.no/hva-er-regnskapsmanipulasjon-og-hvordan-kan-den-best-avdekkes1>
- Krumsvik, R. J. (2013). *Innføring i forskingsdesign og kvalitativ metode*.
- LeCompte, M. G. (u.d.). *Problems of Reliability and Validity in Ethnographic Research*. Hentet fra [https://www.scirp.org/\(S\(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=2112643](https://www.scirp.org/(S(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=2112643)
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1993). *Naturalistic Inquiry*.
- Lovdata-hvitvasking . (2018, 6). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23?q=Hvitvaskingsloven>
- Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (2002). *Qualitative Research in Practice*. John Wiley & Sons Inc.
- NTAES. (2019). *Bedrageri mot næringslivet*. Hentet fra Bedrageri mot næringslivet: https://www.nsr-org.no/getfile.php/1312298-1554105326/Dokumenter/Eksterne%20publikasjoner/NTAES_2019-02-Bedrageri.pdf
- Politiet. (2018). *Trender i kriminalitet 2018-2021*. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/kriminalitetsutvikling/tendrapport-oslo-2018---2021.pdf>
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode*. Universitetsforlaget.
- Prawitt, W. M. (u.d.). *Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach*.
- PwC. (2009). *Internkontroll i kommuner*. Hentet fra Rapport til Kommunal- og regionaldepartementet: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/vedlegg/komm/egenkontroll/krd-ik_rapport121109.pdf
- PwC. (2016). *Adjusting the Lens on Economic Crime*. Global Economic Crime.
- Rafael La Porta, F. L.-d.-S. (1998, 12). *Law and Finance*. Hentet fra <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/250042?mobileUi=0&>
- Revisjon AS. (2010, 12). *God revisjonsskikk*. Hentet fra Revisjon.no: http://www.revisjon.no/god_revisjonsskikk
- Revisjon.no. (u.d.). *Regnskapsprinsipper*. Hentet fra Revisjon.no: http://www.revisjon.no/spesielle_tema_regnskap
- Revisorforeningen. (2019). *Beskytt bedriften mot misligheter*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/andre-nyheter/beskytt-bedriften-mot-misligheter/>
- Revisorforeningen. (2019, 12). *Ny revisorlov*. Hentet fra Revisorforeningen: <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/regjeringens-forslag-til-ny-revisorlov---oversikt-over-de-viktigste-endringene/>
- revisorforeningen. (2019). *Revisors oppgaver og ansvar*. Hentet fra revisorforeningen.no: <https://www.revisorforeningen.no/fag/ny-revisorlovgivning/nyheter-ny-revisorlov/revisors-oppgaver-og-ansvar/>
- Revisorloven. (u.d.). *Lovdata*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2/KAPITTEL_9#%C2%A77-2
- Rødssæteren, K. (2005). *Den viktige dokumentasjonen*. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2005/4/revisjon-04-05-27>
- Sander, K. (u.d.). *eStudie.no*. Hentet fra eStudie.no: <https://estudie.no/validitet/>

- Schmitt, D. B. (2013). *Advances in Accounting Behavioral Research*. Emerald Group Publishing.
- Siebke, H. A. (2009). *Når revisor skal og bør trekke seg*. Hentet fra Revisjon og regnskap: <https://www.revregn.no/asset/pdf/2009/8-30-4.pdf>
- SSB. (2019). *Anmeldte lovbrudd*. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda?fbclid=IwAR28EV6MIz722vJascgb-VTmAXhBTKb3lxJl27t6gqiARKjPJWHsF2Kx-nA>
- Stenheim, K. M. (2015). *Regnskapsteori*.
- Stenvold, T. D. (2018). *Revisors ansvar for identifisering av regnskapsmessige misligheter*. Hentet fra Regnskap og Revisjon: <https://www.revregn.no/i/2018/1/revisjon-1-2018-1626>
- Strøm, H. (2004). *Revisors rolle*. Hentet fra Revisjon og Regnskap: <https://www.revregn.no/i/2004/5/kommentar-2>
- Tvedt, T., & Thaysen, K. (2015). *Misligheter og revisors rolle*. Hentet fra Revisjon og Regnskap: <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/6-46-9.pdf>
- Visma. (u.d.). *God regnskapsskikk*. Hentet fra [Visma.no: https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/g/regnskapsskikk/](https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/g/regnskapsskikk/)
- Økokrim. (2009, 1). *Høring- NOU 2008: 16 om foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiellinformasjon*. Hentet fra [Regjeringen.no-høringsbrev: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fin/fma/horingssvar/2008_10_09_nou_16_foretaksstyring/okokrim.pdf](https://www.regjeringen.no/høringsbrev)
- Økokrim. (2017, 06 28). *Regnskapskriminalitet*. Hentet fra [www.okokrim.no: https://www.okokrim.no/regnskapskriminalitet.422273.no.html](https://www.okokrim.no/regnskapskriminalitet.422273.no.html)
- Økokrim. (2018). *Statistikk*. Hentet fra Økokrim: <https://www.okokrim.no/statistikk.417074.no.html>
- Økokrim. (2018). *Statistikk MT-rapporter*. Hentet fra <https://www.okokrim.no/statistikk-mt-rapporter.6156901-475337.html>

8. Vedlegg

Intervjuguide til revisor

Generelt

- Stilling
- Utdanning
- Erfaring

Om revisjon og revisors rolle

- Hva burde man være mest oppmerksom på ved begynnelse av revidering av årsregnskapet?
- Hvordan går dere frem ved identifisering og vurdering av risiko for vesentlig feilinformasjon? Eventuell høy risiko?
- Hender det at innsamlede bevisene ikke er hensiktsmessig eller tilstrekkelig?
- Hvordan mener du markedets tilgjengelighet er av revisorer?
- Mener du at revisor er allmennhetens tillitsperson?
- Har du ved utførelse av revisjon oppdaget forhold som viser til tegn regnskapsmanipulasjon?
- Hva tenker du om ubevisste feil og bevisste feil?
- I hvor høy grad tror du det forventes at revisor skal avdekke regnskapsmanipulasjon og økonomisk kriminalitet?

Lover om revisors rolle

- Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?
- Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten?
- Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene for revisor burde endres?
- Synes dere at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?

Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon

- Hva er årsaken til regnskapsmanipulasjon?
- Er det forskjell på revisors tilhørighet til små eller store revisjonsselskap når det kommer til bega lovbrudd?
- Hvilke typer regnskapsmanipulasjon forekommer oftest?
- Foreligger det mørke tall?
- Hva er potensielle røde flagg for deg?

Intervjuguide til Økokrim

Generelt

- Stilling
- Utdanning
- Erfaring

Om revisjons og revisorens rolle

- Tar du utgangspunkt i revisors godkjente årsregnskap og årsberetning?
- Hvor viktig er dette?
- Hvordan opererer dere i en sak som hvor noen tidligere har vært involvert i regnskapsmanipulasjon?
- Hvilke meninger har dere til vesentlighetsgrensen satt av revisor?
- Mener du at revisor er allmennhetens tillitsperson?
- I hvor høy grad mener du at det forventes at revisors skal avdekke økonomisk kriminalitet og regnskapsmanipulasjon?
- Hvordan mener du markedets tilgjengelighet av revisorer er?

Lover om revisors rolle

- Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?
- Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten?
- Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene for revisor burde endres?
- Synes du at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?

Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulering

- Hva er årsaken til regnskapsmanipulasjon?
- Hvilke tilfeller av økonomisk kriminalitet er det mest av?
- Hvilke typer regnskapsmanipulasjon forekommer oftest?
- Oppdagelsesrisikoen for økonomisk kriminalitet, er den generelt høy eller lav?
- Hvorfor?
- Foreligger det mørke tall?
- Hva er potensielle røde flagg for deg?

Intervjuguide til regnskapsførere

Generelt

- Stilling
- Utdanning
- Erfaring

Om revisjon og regnskapsføring

- Hva tror du revisor begynner sin revidering med?
- Mener du at revisor er allmennhetens tillitsperson?
- Hvordan mener du markedets tilgjengelighet er av revisorer?
- Har du i din jobb som regnskapsfører oppdaget forhold i som tyder på regnskapsmanipulasjon/ Økonomisk kriminalitet

Lover om revisors rolle

- Hva tenker du om revisjonsplikt til små foretak?
- Og hva kan konsekvensene bli?
- Tror du at revisor enkelte klarer å skille taushetsplikten fra rapporteringsplikten?
- Og hva med regnskapsfører?
- Synes du at uavhengighets- og erstatningsreglene er strenge?
- Synes dere at de norske reglene er fleksible som øker sannsynligheten for manipulasjon?

Økonomisk kriminalitet og Regnskapsmanipulasjon

- Hva er årsaken til regnskapsmanipulasjon?
- Hvilke typer regnskapsmanipulasjon forekommer oftest?
- Oppdagelsesrisikoen for økonomisk kriminalitet, mener du at den er høy eller lav? Forventes det at revisors oppdager?
- Foreligger det mørke tall?
- Hva er potensielle røde flagg for deg?

E-post for å finne intervju kandidater

Den første e-posten som ble sendt i forbindelse med intervju til oppgaven.

Hei

Jeg er en jente som tar master i siviløkonom hos Norges miljø og biovitenskapelige universitet i Ås. Jeg skriver i den forbindelse masteroppgave og lurer på om du har muligheten til å stille opp til intervju.

Tema for masteroppgaven er revisors rolle og regnskapsmanipulasjon. Du finner ytterligere informasjon om intervjuet som vedlegg i denne mailen. Jeg håper dette er av interesse og at du kan stille opp til intervju. Om det skulle være ytterligere spørsmål ved utførelsen av intervjuet før du takker ja, kan jeg kontaktes på denne e-posten.

Med vennlig hilsen

Joveria Iqbal

Om deltakelse

Jeg har valgt deltakerne for intervjuet for dette prosjektet basert på informasjonen og kompetansen jeg mener intervjuobjektet besitter. Til dette prosjektet ønsker jeg rundt 5-7 deltakere. Deltakelsen i studien innebærer å svare på spørsmål knyttet til utførelsen av sin profesjon i tillegg til revisors rolle og regnskapsmanipulasjon. Det er tatt i bruk kvalitativ metode som fremgangsmåte for å hente inn informasjon. Det vil være anledning å få tilsendt intervjuguiden på forhånd slik at du som intervjuobjekt kan få sett på spørsmålene. Om noen av spørsmålene virker personlige og ikke i tråd med taushetsplikten er det fullt mulig å etterlate de.

Opplysninger som stilling, erfaring og utdanning vil også være et av spørsmålene for å gi oppgaven verdi, men opplysninger som navn og stemme som er personopplysninger i denne oppgaven vil ikke bli nevnt i oppgaven. Denne informasjon vil bare være tilgjengelig for meg og vil bli behandlet konfidensielt. Alle svar vil bli vurdert og tatt med hvis aktuelt og knyttet opp mot objektet, men anonymisert. Svarene på undersøkelsen vil være lagret på en pc med kode adskilt fra personopplysningene til objektet det gjelder. Navn og andre personopplysninger vil bli erstattet med kode.

Det vil ta deg maksimum 30 min ved å svare på disse spørsmålene. Jeg ønsker å ha lyd – opptak under intervjuet om intervjuobjektet er komfortabel med det. Dette opptaket vil bli slettet så fort denne oppgaven er levert inn. Alle opplysninger knyttet til intervjuobjektet vil også bli slettet.

Deltakelsen er helt frivillig, det er mulig å trekke seg, også uten grunn. Svarene og alle opplysningene om deg vil bli slettet og anonymisert. Om det er noe du lurer på kan jeg kontaktes på denne mailen.

Med vennlig hilsen
Joveria Iqbal

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

3.3.2020

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Revisors rolle og regnskapsmanipulering

Referansenummer

465342

Registrert

02.01.2020 av Joveria Iqbal - joveria.iqbal@nmbu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet NMBU / Handelshøyskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Annette Alstadsæter, annette.alstadsater@nmbu.no, tlf: 91697877

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Joveria Iqbal, Joveria-93@hotmail.com, tlf: 93233259

Prosjektperiode

01.02.2019 - 15.09.2019

Status

28.02.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

28.02.2020 - Vurdert

BAKGRUNN

På bakgrunn av meldeskjemaet og korrespondanse med student forstår NSD det slik at behandlingen av personopplysninger er avsluttet og at studenten ikke var klar over at prosjektet måtte meldes.

Personopplysningene ble behandlet i perioden 01.02.2019 til 15.09.2019. Prosjektet ble meldt inn til NSD den 02.01.2020 som innebærer brudd på dokumentasjonsplikten (mangel på protokoll, jf. art 30). NSD gjør også oppmerksom på at det er nye krav til informasjon i artikkel 13 i personvernforordningen.

Informasjonsskrivet til de registrerte manglet retten til innsyn, retting, begrensning og retten til å klage til Datatilsynet, informasjon om at NMBU er behandlingsansvarlig institusjon og kontaktopplysninger til personvernombudet ved NMBU.

VURDERING

NSD vurderer avviket til å ha veldig lav personvernulempe. Informasjonen som de registrerte mottok oppfylte lovens krav til form, jf. art. 12.1, og var tilstrekkelig til å innhente et gyldig samtykke fra informantene. Studenten var i kontakt med informanten via e-post og de registrerte fikk tydelig informasjon om at de kunne trekke seg når som helst og få slettet sine personopplysninger ved å ta kontakt med studenten.

Avviket innebærer ikke brudd på personopplysningssikkerheten og er etter NSD sin vurdering ikke av en slik art at Datatilsynet må varsles.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet innhentet samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet la opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det var en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kunne dokumenteres, og som den registrerte kunne trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen var den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Så fremt den ble gjennomført i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 28.02.2020 med vedlegg, vurderer NSD at behandlingen av personopplysninger fulgte prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte fikk tilfredsstillende informasjon om og samtykket til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger ble samlet inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun ble behandlet opplysninger som var adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke ble lagret lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

INSTITUSJONENS ANSVAR

Vi minner om at det er behandlingsansvarlig institusjon (NMBU) som er ansvarlig for at behandling av personopplysninger foregår i samsvar med personvernregelverket. Institusjonen er ansvarlig for å sikre korrekt kunnskapsoverføring til sine studenter og ansatte. Dersom institusjonen har behov for ytterligere opplæring om personvern i forskning er NSD tilgjengelig for å gi veiledning.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Ettersom det ikke lenger behandles personopplysninger i prosjektet, avslutter vi videre oppfølging av prosjektet.

Kontaktperson hos NSD: Eva J B Payne
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Personopplysninger er behandlet slik at det foreligger brudd på

- Prinsippet om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5 a)
- Informasjonsplikten (art. 13 eller 14)

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway